RADU TEODORESCU

EXTAZUL CA UȘĂ SPRE LUMEA DE DINCOLO ÎN CREȘTINISMUL ORTODOX

Cugir 2019

CUPRINS

INTRODUCERE

Extazul este un termen din ce în ce mai rar folosit în zilele noastre. Aceasta fiindcă el desemnează o stare care nu prea este cunoscută de contemporanii noștrii. Sunt unii care ar fi dispuși să creadă că extazul nu este nimic mai mult decât pilulele de ecstasy care sunt un drog ce a apărut la finele secolului al XX-lea. Prin urmare suntem convinși că scriind această carte nu adresăm prin intermediul ei un subiect popular pentru omul de azi. Aceasta fiindcă trebuie să fim realiști: cine este interesat de extaz în zilele noastre? Realitatea este că mai nimeni. Totuși deși interestul față de extaz este scăzut în zilele noastre există o puternică literatură religioasă cu privire și despre extraz. Această literatură am ales să o folosim și noi în scrierea acestei cărți. Este una dintre dorințele noastre de a demonstra că extrazul este o modalitate sau mai bine spus o *ușă spre lumea de dincolo*. În acest sens extazul este o deschidere spre Dumnezeu Tatăl și spre sfinții îngeri. Mai înainte de a purcede la scrierea acestei cărți se cuvinte să dăm o definiție extazului. Prin urmare ce este extazul? Iată care este definiția extazului după Dicținarul explicativ:

1. Stare psihică de mare intensitate, caracterizată prin concentrare extremă asupra unui obiect al contemplației, cu sentimentul unei revelații și al unei comuniuni, și prin suspendarea activității intelectuale și a receptivității senzoriale.
2. Stare afectivă paroxistică (de satisfacție, de admirație etc.)
3. Paroxism.
4. Stare provocată de un dezechilibru nervos, în care bolnavul, dominat de o idee fixă, este lipsit de senzații și rămâne imobil, cu o expresie de beatitudine.

Prin urmare putem vedea că avem de a face cu cel puțin patru sensuri ale termenului de extraz. În această carte vom vorbii numai despre primele trei sensuri ale termenului de extaz. Aceasta fiindcă ultima definiție a extazului este una negativă și după cum putem vedea exprimă mai mult o boală psihică.[1] Mai multe despre extaz este evident că ar putea să ne spună etimologia termenului de extaz. De unde provine termenul de extaz prin urmare? Dacă vom sta și vom studia vom vedea că termenul de extaz este unul care provine din limba greacă veche. Grecii antici au fost cei care au creat aceste cuvânt extaz dar pentru ei acest cuvânt nu era un termen strict religios cum este în zilele noastre ci avea alte conotații. Care erau conotațiile termenului de extaz în greaca veche? Cuvântul extaz εκστασις sau εξστασις înseamnă în greaca veche transport. El este un cuvânt compus din verbul εξιστιμι=a deplasa și cuvântul mai bine spus verbul ιστημι=a sta. Iată prin urmare că avem aici definiția termenului de extaz. Am putea spune că pe lângă termenul de transport cuvântul extaz în greaca veche mai însemna un fel de obiect care rămâne nemișcat în timp ce este deplasat. Realitatea este că în cele din urmă acesta este și sensul religios al termenului de extaz.[2]

Prin urmare în această carte vom adresa cititorului o invitație să vadă cum este trăit extazul în creștinismul ortodox. Aceasta fiindcă ar fi mai mulți care ar fi tentați să creadcă faptul că extazul este un lucru care este prezent în mai multe alte religii dar nu în creștimsul ortodox. În această carte vom vorbii mai multe despre valențele extazului la mai toate marile religii ale lumii. Aceasta fiindcă după cum am spus mai toate marile religii ale lumii vorbesc de extaz. Totuși, creștinismul ortodox are o înțelegere propria a extazului. Este o înțelegere pe care a ajuns să o trăiască și să o experimenteze în primul rând prin marile fundamenate pe care le-au pus scriitorii biblici. Sunt mai mulți care sunt de părere că toate cărțile din Biblie au fost scrise în urma extazului. Nu trebuie să facem nici un fel de identificare dintre extazul trăit de sfinții creștin ortodocși și inspirația pe care Dumnezeu Tatăl a lăsat-o în acțiune în ceea ce privește revelația biblică. Aceasta fiindcă după cum am spus este bine să știm că una este inspirația lui Dumnezeu Tatăl și alta este extazul pe care cineva ajunge să îl atingă. Extazul nu este inspirație deși în stările de extaz de mai multe ori cel în cauză se simte inspirat. Suntem conștienți că pentru omul din zilele noastre și uneori pentru creștinul ortodox simplu extazul este o temă ce nu prea prezintă interes. Nu prezintă interes fiindcă realitatea este că sunt puțini creștin ortodocși care au ajuns la

---

[1] Ioan Petru Culianu, *Experiențe ale extazului* (Iași, 2016 reeditare).

[2] Este adevărat că extazul este o deplasare în spre ceva sau mai bine spus o ieșire în spre ceva. Este vorba de ieșirea în spre lumea de dincolo sau o călătorie pe care cel ce este în extaz în cele din urmă o face pentru a ajunge la o anumită destinație. Extrazul este în sensul expresiei desemnate de limba greacă veche fără doar și poate o călătorie în spre o altă imesniune a existenției. După cum vom vedea mai mulți sfinți creștin ortodocși au fost persoane care au trecut în lumea de dincolo prin extaz și în acest sens au avut mai multe descoperiri de la Dumnezeu despre ceea ce aveau de făcut sau despre ceea ce va urma să se întâmple în istoria umană. Este prin urmare adevărat că parțial creștinismul ortodox a menținut sensul de transport al cuvântului extaz. Aceasta fiindcă extazul este o modalitate de a ieșii din noi înșine și a ne îndrepta spre Dumnezeu Tatăl.

extazul religios. Vom vedea că sunt forme ortodoxe ale extazului dar la fel de bine sunt și forme neortodoxe ale extazului. Aceste forme neortodoxe ale extazului sunt stări de extaz provocate de demoni. Demonii pot să provoace în om mai multe stări de extaz fals de care trebuie să fugim. Aceasta fiindcă este bine să știm că prin aceste stări de extaz fals în cele din urmă cel în cauză ajunge să fie influențat și uneori chiar posedat. Iată de ce este bine să știm că extazul este un fapt mai complex decât ne-am aștepta. Este un fapt mai complex fiindcă de cele mai multe ori numai sfinții și mari nevoitori au ajuns la stări de extaz. Vom arăta că există și un extaz artistic fiindcă și sunt mai multe opere artistice care atunci când sunt ascultate sau văzute induc în om un sentiment de extaz. Nu trebuie să confudăm extazul artistic cu extazul religios fiindcă ei sunt doi termeni cât se poate de diferiți și cu sensuri diferite. Iată de ce în cele din urmă această carte își propune să clarifice cum este privit extazul în sens religios sau mai bine spus în cazul nostru în sens creștin ortodox. Sunt mai multe lucruri pe care extazul trebuie să le respecte pentru a putea să fie considerat ca fiind unul creștin ortodox. Marea majoritate a stările de extaz au fost luate dintr-o carte ce a fost tipărită mai recent și care se numește *Minuni și descoperiri din timpul sfintei liturghii* publicată prima dată în grecește în anul 2000 de călugării Mănăstirii Paraclitul din Atica Grecia.[3]

Prin urmare în această carte ne-am propus să demonstrăm că deși noi creștinii ortoodcși simpli nu am ajuns la extaz aceasta nu înseamnă că starea de extaz este total străină de creștinismul ortodox. Vom vedea că au fost mai mulți sfinți creștin ortodocși și mari nevoitori care au au ajuns la stări de extaz. Au fost și sfinți nebuni pentru Hristos care au ajuns la stări de extaz. Dacă este să vorbim despre descoperirile Sfântului Andrei cel nebun pentru Hristos credem că ar fi suficent. Aceasta fiindcă este cât se poate de adevărat că extazul este dincolo de toate și de orice un contact cu lumea de dincolo. Vom evidenția aici că sunt mai multe opinii științifice care neagă că extazul este unul care are loc fiindcă el nu poate să fie descris sau mai bine spus experimentat pe cale științifică. Totuși sunt și stări de extraz științific. Sunt de exemplul mai multe cazuri de mari matematiceni sau mari fiziceni care atunci când studiază sunt ca într-o stare de extaz. Nu se poate spune că este vorba de un extaz religios ci mai bine spus de un extaz care este propriu lumii științifice. Iată de ce în cele din urmă trebuie să știm să facem diferența dintre extazul religios și extazul științific. Marele sanvant care iubește știința sa și care și-a dedicat întreaga lui viață slujirii științei sale are cu adevărat stări de extaz atunci când se adâncește în studiu. Aceasta fiindcă după cum am spus extazul poate să fie o noțiune mult mai largă și mult mai vastă.[4]

Ceea ce trebuie să știm este că extazul se leagă foarte mult de lumea ideilor. Ce să înțelegem prin faptul că extazul se leagă de lumea ideilor. În primul rând este bine să știm că extazul este însoțit de preludiul meditației și al contemplației. Aceste practici sunt de cele mai multe ori premergătoare stării de extaz în creștinismul ortodox. Mai toți nevoitorii au putut fi văzuți că mai înainte de a cădea în extaz fie că au meditat sau fie că au practicat rugăciunea contemplativă. Ne rugăm și pentru acesta în cele din urmă sunt mai mulți în cazul cărora rugăciunea atât a fost de puternică încât i-a scos din sine și i-a făcut să se îndrepte în spre o altă lume. Este ceea ce am denumit în această carte ca fiind lumea de dincolo. Am spus că extazul se leagă de lumea ideilor. Din aceasta trebuie să înțelegem că mai ales în cazul extazului științific și a celui artistic în cele din urmă ajungem să ieșim din ordinea firească a lumii și a lucrurilor din ea și cel care are extazul științific sau artistic în cele din urmă ajunge de intră în lumea ideilor. Ele pot să fie idei științifice sau la fel de bine pot să fie idei artistice. Ceea ce trebuie să știm este că extazul întotdeauna se leagă de noțiunea de frumos. Despre aceasta vom vorbii la momentul potrivit. Prin urmare trebuie să știm că extazul este un fapt care ține de lumea de dincolo. Acesta este și unul dintre motivele pentru care extazul creștin ortodox prespune o părăsire a acestei lumi și o îndreptare în spre realitățile transcedente ale lumii de dincolo. Ce este în lumea de dincolo Biblia ne-o spune cât se poate de clar în mai toate paginile ei. În lumea de dincolo există rai și iad. Prin urmare extazul poate să fie o vedere a raiului sau a realităților care vin din rai sau la fel de bine extazul poate să fie o vedere a iadului și a ceea ce vine

[3] Mihai Tănase (traducător), *Minuni și descoperiri din timpul sfintei liturghi* (Editura Egumenița: Galați, 2010).

[4] Ceea ce vom evidenția în aceste rânduri este că extazul este un fapt care întotdeauna ține de starea de conștient a omului. Omul ca să ajungă la extaz trebuie să fie conștient. Nu se poate vorbii de o stare de extaz în sfera inconștientă sau mai bine spus că omul poate să aibă extaz când este inconștient findcă în cele din urmă dacă ar fi așa nimeni nu și-ar mai aduce aminte nimic de ceea ce a experimentat în starea de extaz. Iată de ce este bine să știm că extazul este un fapt care ajungem să îl trăim conștient. Cum putem să trăim o stare de extaz în mod conștient? Aceasta fiindcă de cele mai multe ori cei care ajung la stări de extaz par că au părăsit aceasta lume? Sunt mai mulți sfinți care au căzut în extaz și impresia pe care ne-o fac ei este că nu mai sunt prezenți în această lume. După cum am spus în aceste rânduri extazul este o stare de ieșire din sine sau mai bine spus de faptul că sufletul poate să părăsească trupul și în cele din urmă după ce extazul s-a terminat în cele din urmă el să se reânatoarcă în trup.

din iad. Iată prin urmare că este bine să știm că extazul este o experiență adevărată și nu una imaginară și nereală. Extazul după cum am spus este modalitatea de contact cu lumea de dincolo. Sunt mai multe metode prin care se ajunge la conact cu lumea de dincolo dar una dintre cele mai concrete și mai depline este extazul. Sfinții părinți ai creștinismului ortodox de mai multe ori au căzut în extaz și au avut descoperiri ale lumii de dincolo. În această carte ne-am propus să facem o analiză a acestor stări de extaz pentru ca să ajungem să determinăm care sunt particularitățile creștin ortodoxe ale extazului și la fel de bine prin ce se diferențează el de restul stărilor de extaz pe care le întâlnim în alte mari religii ale lumii.[5]

Cuviosul Teodor Sicheotul (secolul 6-7) provenea dintr-o familie din satul Sichea din Anastasiupol, cea mai mare eparhie a Anghirei. Era copilul din flori al unei femei ușuratice, însă aceasta nu a împiedicat pe Dumnezeu să-l facă vas ales al Său și cinstit arhiereu. Până la urmă, iubitorul de liniște, Teodor, a părăsit, cu binecuvântare, episcopia și s-a dăruit întru totul ascezei. Cândva, a trecut pe la chilia lui un condamnat numit Gheorghe, cu paznicii lui, ca să ceară binecuvântarea lui. Soldații l-au rugat pe cuviosul Teodor să-l povățuiască pe Gheorghe. Într-adevăr, cuviosul l-a spovedit, iar acel condamnat, cu ochii plini de lacrimi, a cerut a se împărtăși.

- Dezlegați-l din lanțurile lui pentru a-l putea împărtăși, s-a rugat cuviosul Teodor de soldați.

- Nu avem curajul, părinte, pentru că este puternic și dacă va vrea să facă un lucru nebunesc, nu-l vom putea opri, au motivat aceștia.

Atunci, de Dumnezeu purtătorul Teodor, a luat în mâini Sfântul Potir, a ridicat ochii săi către cer și s-a rugat. În același moment, lanțurile s-au desfăcut și au căzut cu zgomot. Soldații s-au speriat și au alergat să încuie ușile.

- Nu vă fie frică! i-a liniștit cuviosul. Cunosc îndreptarea lui. Nu va face nimic rău.

Astfel l-a împărtășit pe condamnat și apoi a dat tuturor să mănânce. După masă, soldații i-au pus din nou lanțurile și și-au continuat drumul.[6]

Din întâmplarea minunată de mai sus vedem care este puterea rugăciunii extatice. De cele mai multe ori sfinții creștin ortodocși ajung la extaz prin rugăciune. Aceasta fiindcă este bine să știm că rugăciunea este un fapt care de cel mai multe ori duce la extraz. Mai toți marii sfinți creștin ortodocși au ajuns la rugăciunea în extaz. Vedem și în acest caz cu Sfântul Teodor Sicheotul că el avea puterea de a cădea în extaz ce îi conferea capacitatea de a controla elementele din jurul lui. Vedem că cuviosul se uită spre cer, închide ochii și se roagă lui Dumnezeu cu putere. Avem aici de a face cu ceea ce am putea denumii ca *rugăciunea extatică*. Această rugăciune extatică este una care la drept vorbind ajunge să îl scoată din sine pe rugător și în același timp chiar să facă minuni. Cum se face că noi deși nu ne rugăm în cele din urmă nu facem minuni și vedem că Cuviosul Teodor Sicheotul când s-a rugat a ajuns în cele din urmă să modifice legile lumii din jur? Fără doar și poate aceasta este posibil fiindcă extazul este o moadalitate prin care sfântul sau nevoitoul creștin se ridică dincolo de legile acestei lumi. În extaz de mai multe ori legile acestei lumi nu mai sub valabile și pot să fie modificate.[7]

Avem în cazul Cuviosului Teodor Sicheotul de a face cu rugăciunea extatică. Am văzut că el a căzut în rugăciune în stare de extaz și a ajuns să abolească legile fizice ale lumii din jur fiindcă l-a eliberat de lanțuri pe un condamnat pe care îl duceau mai mulți soldați. Fără doar și poate aceasta ne spune că sunt puteri nevăzute în paralel cu lumea noastră pe care sfinții creștin ortodocși ajung să le dețină și la fel de bine să le folosească. Cum se face că numai sfinții ajung să aibă astfel de stări de extaz este un fapt care rămâne o taină. Rămâne o taină fiindcă după cum am spus sfinții sunt persoane excepționale. Ei pot să modifice uneori chiar și vremea. Știm că atunci când Sfântul Ilie Tezviteanul s-a rugat la rugăciunea lui, Dumenzeu nu a mai adus trei ani și șase luni ploaie peste Isarel. Tot la rugăciunea Sfântului Ilie după trei ani și șase luni în cele din urmă a venit din nou ploaie peste Isarel. Iată de ce este bine să știm că sfinții de multe ori ajung să opereze pe un alt plan de existență. Fără doar și poate că aceste plan de existență este planul extazului. Vom vedea în aceste rânduri că de cele mai multe ori extazul este legat de rugăciune și de slujbele bisericești dintre care cea mai importantă este sfânta

[5] Alan Watts, *Viața ca extaz. Natura, bărbatul, femeia* (București, 2015).

[6] Haritidis Leon, *Grădina Maicii Domnului*, (Salonic, 1987). a se vedea capitolul despre Cuviosul Teodor Sicheiotul.

[7] Totuși, ceea ce trebuie să ne fie cât se poate de clar este că nu trebuie să considerăm extazul ca un fel de putere magică fiindcă adevărul este că în nici un fel nu putem să vorbim de extaz ca fiind magie. În nici un fel extazul nu este magie fiindcă el este un lucru care vine din lucrarea și puterea lui Dumnezeu. Extazul magic sau mai bine spus extazul ocult este unul care se face cu puterea demonilor. Trebuie să știm că demonii au puterea de a induce un fel de extaz magic. Acest fapt poate să fie văzut mai ales în spiritism. Așa numiții mediumi sau mediumuri sunt persoane care în cazul ședințelor de spiritism cad într-un fel de transă în care ei ajung să vadă (zic ei) persoane moarte sau întâmăplări din trecut sau din viitor. Ei bne trebuie să știm că aceste transe spiritise sunt unele care sunt induse în mediumuri de draci. Au fost mai mulți părinți duhovnicești care au putut să constate că cei cu care vorbeabu mediumurile spiritise nu erau sufletele celor morți ci draci.

liturghie. Trebuie să știm că prin rugăciune în cele din urmă sfântul ajunge să intre în extaz. El ajunge să părăsească această lume și să se îndrepe spre lumea de dincolo. Au fost sfinți și nevoitori care prin rugăciune au ajuns să părăsească această lume pentru ca vedea sufletele celor din lumea de dincolo și a vedea în ce stare sunt ele: în rai sau în iad. Știm în acest sens de cazul unui călugăr din Constantinopol ce a fost contemporan cu Sfântul Ioan Gură de Aur (sau Ioan Hrisostom). După moartea Sfântului Ioan Gură de Aur ei bine acest călugăr a voit să știe unde a ajuns sufletul Sfântului Gură de Aur. Pentru aceasta el s-a rugat și în cele din urmă a căzut în extaz. În extaz a putut să vadă cum un înger se coboară din cer și a venit și l-a ridicat și pe el. L-a dus în rai unde a putut să vadă cetele sfinților și ale îngerilor (serafimi, heruvimi arhangheli etc). Mai apoi după ce călugărul a văzut pe cei din rai îngerul a dat să îl ducă înapoi pe pământ pe călugăr. Acesta i-a reproșat îngerului că nu a văzut pe cine a venit să îl vadă: adică pe Sfântul Ioan Gură de Aur. Atunci îngerul i-a spus că pe Sfântul Ioan Gură de Aur nu îl poate vedea fiindcă el este acolo unde este Dumnezeu și nu poate să fie văzut. În cele din urmă călugărul s-a trezit din extaz. A putut să concluzioneze din extazul pe care l-a avut că Sfântul Ioan Gură de Aur se află în rai cu Dumnezeu Tatăl.[8]

Întâmplarea de mai sus cu călugărul din Constantinopol este una care ne spune că nu numai sfinții ajuns la extraz ci de multe ori la extaz pot să ajungă și laicii și călugării cu viață îmbunătățită. Sunt mai mulți formatori de opinie creștină ce voiesc să ne facă să credem că extazul este unul care are loc numai în cazul sfinților. Aceasta fiindcă el este fără doar și poate o metodă de comunicare mai rapidă și mai deplină cu Dumnezeu Tatăl. Este adevărat că extazul este fără doar și poate comunicare cu Dumnezeu Tatăl însă ca regulă trebuie să știm că nu numai sfinții sunt cei care pot să ajungă la extaz. La fel de bine și laicii pot să cadă în stări de extaz. Faptul că de cele mai mule ori sfinții au căzut în extaz nu ne poate face să credem că suntem persoane care nu avem în nici un fel acces la extaz. Totuși, se ridică întrebarea: în cele din urmă la ce folos ca noi creștinii ortodocși simpli să ajungem să cădem în extaz? Mai bine spus care este motivația serioasă a unei asemenea acțiuni? Ceea ce este bine să știm este că extazul fără doar și poate ne duce în spre o lume de dincolo ce în mod obișnuit nu ne este accesibilă. Din întâmmplarea cu călugărul din Constantinopol care s-a rugat să vadă unde este sufletul Sfântului Ioan Hrisostom după ce acesta murise se poate vedea că până să ajungă să cadă în extaz el s-a rugat de mai multe ori. Iată de ce trebuie să știm că pentru a cădea în extaz în cele din urmă este nevoie de efort personal sau mai bine spus de nevoință. Trebuie să ne nevoim fiindcă în acest mod în cele din urmă putem să primim descoperiri de la Dumnezeu Tatăl.[9]

Înainte de a purcede la scrierea acestei cărți am citit mai multe cărți despre extraz dar am ajuns la concluzia că sunt puține cărțile care vorbesc despre extaz dintr-o persecptivă creștin ortodoxă. Dacă este să studiem viețile sfinților creștin ortodocși și a marilor nevoitori creștin ortodocși vom vedea că mulți dintre ei au avut mai multe stări de extaz. Prin urmare ar fi cel mai greșit să credem că extrazul este un lucru străin de creștinismul ortodox fiindcă în realitate nu este. Teologii creștin ortodocși sunt cei care au ajuns să evite extazul fiindcă este adevărat că este un subiect riscant. Aceasta fiindcă după cum am spus demonii sunt cei care pot să mimeze extazul și fac aceasta uneori fără ca să ne mai dăm seama de care este diferența dintre extazul care vinde la Dumnezeu și extazul care vine de la diavol. Întrebat depsre cum poate știi că o vedenie sau au arătare de îngeri vine de la Dumnezeu sau de la diavoli, Sfântul Antonie cel Mare în secolul al IV-lea a răspuns așa: că el întotdeauna când a avut o arătate sau un extaz de la îngeri a simțit pace și liniște în inima lui. Când extazul sau arătarea a venit de la diavoli, ei bine chiar dacă vedea diavoli transformați în îngeri în inima și în sufletul său simțea neliniște și disconfort. Aceasta fiindcă deșii diavolii se pot prezenta pe sine ca ființe de lumină în extaz ei bine ei nu pot să facă un extaz perfect fără de nici o diferență dintre cel pe care în folosește Dumnezeu și sfinții îngeri. Prin urmare dacă este să avem experințe cu îngeri sau diavoli în cele din urmă este bine să ne ascultăm simțurile interne și să vedem ce ne spun acestea. Iată de ce în cele din urmă trebuie să știm că extazul este unul care ne face să vedem ceea ce ne descoperă Dumnezeu. Vom vedea că extazul este unul care este fondat biblic

[8] Virgil Gheorghiu, *Gură de Aur: atletul lui Hristos* (Sibiu, 2008).

[9] Teologii creștin ortodocși și sfinții părinți ai Bisericii Creștin Ortodoxe sunt însă cât se poate de precauți în ceea ce privește extazul. Aceasta fiindcă după cum am spus și dracii pot să creeze stări artificiale de extaz aceste stări artificiale de extaz sunt unele care se manifestă prin ceea ce am putea spune ca vedenii mincinoase și arătări înșelătpare. Dracii se pot arăta pe sine într-o stare de exataz sau mai bine spus într-o stare asemănătoare cu cea a extazului și în acest mod în cele din urmă să ajungă să stăpânască sufletul și mintea celui înșelat. Sunt mai multe cazuri de călugări și pustinci care care au ajuns la stări de extraz demonic. Aceasta fiindcă după cum am spus dracii sunt unii care pot mima extazul ca fiind unul care vine de la Dumnezeu. Când ei fac aceasta scopul este de a al îl arunca pe cel în cauză în mândrie. Cum putem să ne mândrim cu extazul? Ei bine fiindcă numai cei avansați duhovnicește ajung de cad în extaz în cele din urmă ei ajung de se văd pe sine mai presus decât restul și ca oameni de excepție. Odată ce au ajuns la această concluzie în cele din urmă sunt prada dracilor.

fiindcă mai mulți sfinți din Biblie au avut stări de extaz. Sunt mai mulți care sunt de părere că extazul este mai mult un fapt care ține de vremurile biblice și în nici un fel nu mai este actual pentru vremurile noasre. Să fie oare lucrurile așa? Vom vedea că nu. Deși opinia generică mai ales a protestanților este că numai extazurile din Biblie trebuie să fie considerate ca veridice în cele din urmă vom vedea că la stări de extaz au ajuns mai mulți sfinți creștin ortodocși. Ceea ce este și mai bine pentru noi cei de azi este că acești sfinți creștin ortodocși au avut ucenici și cunoscuți cărora le-au împărtășit stările lor de extaz și în acest mod în cele din urmă aceste stări de extaz au ajuns până la noi. Ceea ce este propriu extazului creștin ortodox este rugăciunea. De mai multe ori sfinții creștin ortodocși au ajuns să cunoască extazul prin rugăciune și prin faptul că au ajuns să se bucure de descoperiri de la Dumnezeu. Iată de ce nu putem în sens creștin ortodox să separăm extazul de rugăciune fiindcă aceste două lucruri sunt cât se poate de complementare unui altuia. Trebuie să știm că atunci când extazul nu este însoțit de rugăciune de cele mai multe ori este produsul dracilor care caută să ne înșele și să ne piardă sufletele.[10]

CPITOLUL 1

EXTAZUL ÎN VIZIUNE ARTISTICĂ

Despre compozitorul de muzică clasică Handel se știe că a fost unul dintre cei mai mari compozitori englezi dar la fel de bine unul dintre cei mai cunoscuți din toate timpurile lui. Muzica lui este cu adevărat înălțătoare și cât se poate de profundă. Numai un mare meloman în cele din urmă poate să îl înțeleagă pe Handel. Știm despre Hadel că el este autorul Oratoriului Mesia (The Messiah) care este un fel de imn dedicat nașterii Domnului Iisus Hristos. Aceste Oratoriu de Cr[ciun are în compozția sa cunoscutul cântec Aliluia a lui Handel. Se spune că Handel a scris acest oratoriu în decurs de mai multe zile. Întrebat la un moment dat cum s-a simțit în acele zile când a compus celebrul imn Aliluia Handel a declarat că nu mai știa dacă se află în cer sau pe pământ. Aceasta fiindcă el declara că s-a simțit profund inspirat deo putere superioară lui. Cu adevărat Aliluia de Hadel este o capodoperă muzicală ce este bine să o ascultăm în caz că nu am făcut-o deja. De ce am ales să vorbim despre Hadel și experiența lui în compoziție pe care el denumit-o extatică? Am ales să vorbim fiindcă Hadel a trăit ceea ce am putea denumii ca fiind un fel de extaz natural. Este bine să știm că extazul se poate împărții în două mari categorii:

1. Extaz natural
2. Extaz supranatural

Care este diferența dintre extazul natural și extazul supranatural. Ei bine extazul natural este format din:

1. Extazul artistic
2. Extazul științific.

Extazul supranatural este format din extazul religios.[11]

Extazul prin urmare este unul care are o gamă destul de diversă prin care se poate manifesta. Sunt mai mulți cei care au ajuns să trăiască în extaz fiindcă au ajuns să iubească frumosul. Furmosul prin urmare poate să fie unul extatic. Acesta fiindcă el poate să ne scoată din sine. Frumosul este unul care poate ajunge să definească modul în care trăim și modul în care în cele din urmă ajungem să experimentăm viața artistică. Că mai mulți creatori de artă au stări extatice nu este nici o îndoială. Efectul frumosului asupra omului poate să fie unul care îl scoate pe om din sine și el intră într-o lume pură a frumosului. De ce să nu spunem că marii artiști sunt "răniți" de frumos? Ce să înțelegem că sunt *răniți* de frumos? Din aceasta înțelegem că ei sunt persoane care au ajuns la un asemenea stadiu că trăiesc dincolo de limitele acestei lumi. Când omul este iubitor de frumos adevărul este că el simte că trebuie să evadeze din această lume care de multe ori este intoxicată de urât. Dacă este să ținem cont că una dintre cele mai cunoscute colecții de cărți de spiritualitate creștin ortodoxă se numește Filocalia (ce în

---

[10] Ilie Cleopa, *Despre vise și vedenii* (Mănăstirea Sihăstria, 2011).

[11] Este bine să știm că există o dimensiune naturală a extazului. Sunt de exemplu mai multe melodii care ne impresionează atât de mult că parcă uităm de noi înșine și întrăm într-o cu totul altă lume. Este vorba de un extaz natural. Este un extaz conștient care ne face să ne concentrăm pe ceea ce experimentăm și trăim în acel moment fără să mai fie prea conștienți de ceea ce are loc în jurul nostru. Am putea spune că acesta este primul nivel al extazului. La fel de bine nu trebuie să considerăm că extazul natural este unul care este identic cu extazul religios. Aceasta fiindcă extazul religios vine de la Dumnezeu Tatăl și de la sfinții îngeri și de cele mai multe ori ajunge să fie dobândit numai de cei are sunt avasați în viața duhovnicească. În acest sens extazul științific și cel artistic în cele din urmă este accesibil la mai multă lume dintre noi. Se știe de exemplu că au fost vorbitori harismatici care a atât i-au entuziasmat pe ascultătorii lor că ei se simțeau ca într-o stare de extaz.

greaca veche înseamnă iubire de frumos) credem că ne dăm seama că în cele din urmă spiritualitatea creștin ortodoxă nu are nimic împotriva frumosului și a iubirii de frumos. Însă trebuie să știm că frumosul nu este numai o valoare pur estetică ci la fel de bine el este și o valoare morală sau mistică. Când spunem că un om este frumos sau că face lucruri frumoase de mai multe ori nu ne referim numai la aspectul lui estetic ci la fel de bine și la moralitatea lui. Un om care face fapte frumoase este un om care face fapte morale. Iată prin urmare că există un frumos religios pe care Filocalia, una dintre cele mai mai colecții de scrieri de spiritualitate creștin ortodoxă, l-a ochit foarte bine. Totuși, în cele din urmă frumosul artistic nu este identic cu frumosul religios. Aceasta fiindcă în timp ce frumosul artistic este unul estetic în cele din urmă frumosul religios este unul de cele mai multe ori mistic. Trebuie să avem în acest sens această distincție cât se poate de clară și de efectivă. Iată că frumosul trebuie să fie un lucru cât se poate de bine înțeles. El nu trebuie să fie confundat fiindcă nu există loc pentru confuzie în stările extatice. După cum am spus frumosul în sine când este văzut și contemplat ține mai mult de condiția lumii de aici. Aceasta fiindcă deși frumosul are o origine transcedentă lumii noastre în cele din urmă el se supune lumii materiale.[12]

Frumosul este un lucru care ține de lumea naturală de cele mai multe ori dar el are o ordine transcedentă. Este o origine care vine de la Dumnezeu Tatăl. Aceasta fiindcă dacă este să găsim sursa a tot ceea ce este frumos în cele din urm vom ajunge la Dumnezeu Tatăl. Nu putem să Îl separăm pe Dumnezeu Tatăl de noțiunea de frumos fiindcă ele sunt la un anumit nivel identice. Totuși, Dumnezeu Tatăl nu se reduce pe sine numai la noțiunea de frumos ci la fel de bine în El sunt incluse mai multe alte noțiuni: bine, dreptate, înțelepciune, atotputernicie, atotștiință, eternitate etc. Prin urmare deși frumosul face parte din Dumnezeu Tatăl în cele din urmă El este mult mai mult decât frumosul. Aceasta fiindcă în Dumnezeu Tatăl frumosul este infinit. De ce este infinit? Fiindcă Dumnezeu Tatăl este o ființă infinită. Artiștii sunt cei care în cele mai multe situații nu ajung să vadă frumosul infinit al lui Dumnezeu ci mai mult se mărginesc să vadă frumosul lăsat de Dumnezeu în această lume (și univers) și la fel de bine sunt unii care sunt cât se poate de încrezători în noțiunea de creație proprie. Este adevărat că fiindcă este creat de Dumnzeeu Tatăl în cele din urmă artistul este unul care ajunge să fie creator de frumos. Ce este arta mai mult decât o creație a frumosului? Prin urmare la fel cum Dumnezeu a creat frumosul, la fel de bine și omul poate să creeze frumosul. Trebuie să ținem cont de această realitate și să vedem în artistit pe unul care este menit să creeze frumosul. După cum am spus vederea unei operele artistice în cele din urmă poate să ne ducă la o stare de extaz natural. Aceasta fiindcă după cum am spus frumosul artistc culminează în starea de extaz natural. Se spune că atunci când pentru prima dată s-a cântat simfonia a IX-a de Bethoween ascutătorii au căzut ca într-o stare de extaz natural, atât de mult au fost impresionați de creația lui Bethoween.[13]

Extazul natural al creației artistice de cel mai multe ori se manifestă prin muzică. Sunt mai multe concerte în zilele noastre care prin talentul muzicenilor aduc o stare de adevărată feerie în rândul ascutătorilor. Fără doar și poate că muzica este una dintre cele mai puternice arte fiindcă ea este una care este folosită chiar și de îngerii din cer. Mai mulți sfinți au putut să îi vadă pe îngerii din cer cum cântă imne de laudă lui Dumnezeu Tatăl. Iată de ce nu trebuie în nici un fel să desconsiderăm și să subestimăm puterea muzicii. Aceasta fiindcă fiecare dintre noi avem anumite gustiri muzicale și suntem persoane care îndrăgim anumite melodii. Când pentru prima dacă am ajuns să ascultăm o melodie ce ne place ne simțim ca într-o stare de extaz. Am spus că *ne simțim ca într-o stare de extraz* fiindcă aici nu vorbim de un extaz la modul propriu cum este extazul religios care ajunge să aibă descoperiri de la Dumnezeu ci mai mult o experimentare a frumosului din această lume. Iată de ce este bine să știm că extazul este unul care se manifestă natural prin muzica pe care o ascultăm. Sunt mai mulți care atunci când au de muncă și trebuie să se concentreze o pot face mult mai ușor pe un fond muzical. Este ca și cum ei părăsesc încăperea în care se află și întră într-o altă dimensiune. Este vorba de o dimensiune ce este experimentarea frumosului. Fiindcă frumosul este un lucru ce trebuie să fie cultivat de mai multe ori el ajunge să fie un fapt care ne ascoate din limitele acestei lumi. Când mergem la un concert adevărul este că de cele mai

[12] Andra Panduru, *Frumosul. Istoria unui concept* (Editura Paideia, 2016).

[13] Este evident că arta are mare putere asupra sufletelor oamenilor. Aceasta fiidncă ea este un un fel de hrană cu ceea ce este frumnos. Nu greștim dacă spunem că sufletul ajunge să se hrănească cu frumusețe. Iată de ce este bine să știm că arta îi oferă omului frumusețe care este o nevoie vitală a sufletului nostru. După cum am spus frumosul artistic este unul care naște în sufletul omului starea de extaz natural. Este o stare care ne face să ne concentrăm pe obiectul creației artistice și să contemplăm frumosul. Totuși trebuie să știm că sunt și artiști atei. Aceasta fiindcă nu toți artiști au ajuns ă creadă în Dumnezeu. Ei cred că frumosul este o creație pur umană ce nu are nici un fel de legătură cu Dumnezeu. Sunt și creații artistice ale unor atei care ajuns să ne impresioneze dar trebuie să știm că ele sunt calitativ inferioare cu a artiștilor care cred în Dumnezeu. Aceasta fiindcă sunt mai mulți artiști creștini. Acești artiști sunt cei care au ajuns să creeze mai multe obiecte creștine și să ne facă să ne dăm seama de frumusețea lor.

multe ori mergem să ieșim din rutina vieții de zi cu zi. Mergem fiindcă voim să ne umplem viața cu frumos. După cum am spus frumosul este o modalitate prin care ajungem să ne hrănim sufletele. Este adevărat că trebuie să ne hrănim sufletele și facem cel mai bine acest lucru prin frumos. Este adevărat că un suflet care iubește urâtul este un suflet bolnav. De ce este așa? Fiindcă numai dracii sunt cei care iubesc urâtul și nu numai că îl iubesc dar la fel de bine au ajuns să îl și cultive. Extazul artistic este în acest sens un fel de hrană a sufletului. Când mergem într-o galerie de artă de multe ori avem sentrimentul că am ieșit din această lume. Am ieșit din această lume fiindcă ajungem să intrăm în lumea artiștilor care sunt căutători de ceea ce este frumos și de ceea ce este estetic. Prin urmare este adevărat că frumosul în lumea noastră poate să ducă la o stare de extaz natural. Ne simțim foarte bine când ascultăm o muzică bună, ne simțim bine și parcă ieșim din noi înșine când vedem un film captivant, ne simțim bine când vedem forme frumoase și proporționate în cazul unei sculpturi. Iată de ce în cele din urmă sunt mai mulți care trăiesc adevărate stări de extaz natural când văd creațiile marilor artiști ai lumii.[14]

Adevărul este că omul este liber în această lume și este bine să știm că el poate să creeze frumosul sau urâtul în funcție de propria lui voință. Că sunt mai mulți care sunt autori ai urâtului nu este nici o îndoială. Sunt mai multe persoane care crează picturi sado-masochiste sau horror pe care le consideră adevărate capodopere. Mai noi în moda satanistă la mai mulți tineri din zilele noastre putem să vedem pe tricourile pe care le poartă ei chipuri de monștiri sau de vampiri pe care ei le consideră adevărata opere de artă. Că există în artă un fals extaz nu este nici o îndoială. Acest fals extaz cel mai bine poate să fie văzut la concertele rock heavy metal. În aceste concerte mulțimile de fani parcă își iasă din minți. Ei ajung să sară, să dea din cap ca niște posedați și de multe ori chiar își pierd conștiința. Sunt concerte în care atât de mare a fost adulația solistului că el a ajuns să fie jupuit de viu de mulțimile dezlăunțuite. Sunt mai puțini cei care știu că în concertul rock din Woodstock în America muzica cânta cu așa de mare putere că la un moment dar unul din mulțime a scos un pistol și l-a pușcat pe un alt participant. Nu a fost numai o dispută proprie ci la fel de bine efectul paroxistic pe care l-a avut muzica asupra asculătorilor. Știm că la Woodstock mulțimile au fost ca în delir și au stat mai multe zile la rând ascultând muzică neântrerupt. Iată de ce trebuie să știm că extazul muzical de multe ori se poate manifesta și negativ. Dacă o formație rock știe cum să manipuleze mulțimea ei bine mulțimea ajunge ca în starea extatică să execute toate comenzile pe care i le dă solistul și trupa de pe scenă. Așa se face că starurile rock sunt adevărați zei între fanii lor. Sunt femei care fac orice pentru zeul rock care are o putere deplină asupra ei. Totuși, extazul artifical pe care îl produc mai multe formații rock adevărul este că este unul nociv. Aceasta fiindcă indiferent cât de mult și de frumos ar cânta zeii rockului pe scenă viața lor de cele mai multe ori lasă de dorit. Aceasta fiindcă de cele mai multe ori vedetele rock sunt persoane care trăiesc într-un hedonism cras. Pentru cei mai mulți sexul și alcoolul sunt o adevărată religie. La sfârșitul anilor '70 și începutul anilor '80 una dintre cele mai celebre formații de muzică rock a fost trupa brtitanică Queen. Ei au avut un succes muzical pe care eventual numai formația The Beatles l-a mai avut. Solistul formației Queen Freddie Mercury cu vocea lui a astrâns mai multe zeci de mii și uneori poate chjiar 100000 sau 200000 de mii de fani pe marile stadioane ale lumii. Ei bine acest solit care își extazia fanii cu vocea și cântecele lui era homosexual. Se ridică aici întrebarea ce simț al frumosului autentic poate să aibă un homosexual care nu știe diferența dintre moral și imoral?[15]

Prin urmare este foarte adevărat că la un concert de muzică foarte ușor putem să cădem într-o stare de extaz artistic. Nu este vorba de faptul că de mai multe ori marii artiști ai lumii sunt cei care cad primii în starea de extaz artistic dar la fel de bine melomanii sunt cei care cad în stări de extaz muzical în care lumea din jurul lor nu mai există și tot ceea ce există este linia melodică pe care o ascultă și starea psihologică pe care o produce muzica. Iată prin urmare că este adevărat că se poate vorbi de un extaz artistic. Aceasta fiindcă după cum am spus frumosul îl extaziază pe om. Pentru ca frumosul să poată prindă formă în cele din urmă omul a ajuns să se folosească de imaginație. În zilele noastre există o știință a imaginației: este vorba de ceea ce cunoaștem în zilele

---

[14] Umberto Eco, *Istoria frumuseții* (Editura Rao, 2008).

[15] Când vorbim de exazul artistic este bine să știm că el trebuie să respecte anumite norme sau mai bine spus el trebuie să fie circumscris de anumite limite morale. Nu putem să promovăm în poziția de vedetă oameni imorali fiindcă mai ales tinerii vor ajunge să îi imite pe aceste false vedete. După cum am spus muzica rock poate să aibă un efect extatic asupra ascultătorilor. Totuși, aceste efect nu este delungă durată. Pentru a continua să trăiesc extatic în cele din urmă mai mulți fani rock se refugiază în alcool și uneori droguri. Aceasta fiindcă după cum am spus extazul artistic pe care îl crează muzica rock de cele mai multe ori este unul artificial și nu de lungă durată și care se bazează pe legea seducției. Întrebat de o reporteră de ce de atâta ori în concertele sale cântărețul american Michael Jackson își atingea organele genitale, acesta a răspuns că în timul concertelor el este atât de prins în muzica ce o cântă că nu mai este conștient de ceea ce îi fac mâinile. Să fie fost chiar așa? Adevărul este că nu. Idea era de a le induce adolescenților o obsesie cu organele genitale.

noastre ca literatura și filmul științico-fantastic. Omul a ajuns la concluzia în zilele noastre că imaginația este cu adevărat o știință. Trebuie să știm că imaginația nu este o știință în adevăratul sens al cuvântului dar atunci când ea ajunge să fie folosită în sens artistic poate să ducă la stări extatice. Sunt mai mulți privitori îl sala de cinema care când văd un film științifico-fantastic parcă sunt unii ce au căzut ca într-o transă sau stare extatică.[16]

Știm din viața Sfântului Atanasie Atonitul că și el a avut o experiență extatică sau mai bine spus că a căzut în extaz. Pe când Sfântul Atanasie Atonitul stătea în regiunea Melania diavolul l-a luptat prin diferite metode să îl scoată de acolo. În cele din urmă sfântul s-a pregătit să construiască Mănăstirea Marea Lavră. Tot ce construia sfântul ziua dracii dărâmau noaptea. Sfântul a ajuns într-un impas și era gata să se dea bătut. Într-o zi Sfântul Atanasie Atonitul știm că a căzut în extaz. De el s-a apropiat o femeie.

- Cine ești tu? A întrebat sfântul.
- Mă cunoști, eu sunt Maria mama lui Iisus.

Sfântul s-a închinat Sfintei Maria.

- Să fi binecuvântat pentru ostenelile tale.
- Vai de ostelelile mele Prea Sfântă Născtătoare.
- De ce fiul meu?
- Fiindcă nu am nici un spor.
- Știu de aceasta.
- Cum de știi?
- Fiindcă noi din cer putem vedea ceea ce are loc pe pământ.
- Prea Sfântă Născătoare tot ce construiesc eu ziua la mănăstire vin dracii și distrug noaptea.
- Îți voi spune ce trebuie să faci pentru ca dracii să nu te mai deranjeze.
- Există vreo metodă?
- Sigur că există. Puterea lui Dumnezeu și a fiului meu Iisus este mult mai mare decât puterile dracilor.
- Spune-mi ce trebuie să fac ca să reușesc să termin mănăstirea mea și așa voi face.
- Continuă lucrarea. Nu te deznădăjdui.
- Dar Prea Sfântă Născătoare am ajuns la capul puterilor.
- Ca dracii să nu te mai supere trebuie să construiești într-o zi o biserică și acolo să faci zilnic sfânta liturghie.
- Dacă voi face așa dracii nu mă vor mai supăra?
- Fără nici o îndoială.
- Îți mulțumesc mult Sfântă Marie că mi te-ai arătat.
- Domnul să te binecuvânteze.

Într-adevăr, într-o zi s-a construit o biserică închinată Sfinților fără de arginți Cosma și Damian și în aceeași zi s-a săvârșit Sfânta Liturghie. Și era atât de mică biserica încât de-abia încăpea preotul în altar și 4-5 oameni în restul spațiului. Astfel că, prin săvârșirea Sfintei Liturghii, a alungat demonii iar construcția Lavrei a continuat.[17]

Este adevărat că experiența extazului de mai sus pe care Sfântul Atanasie Atonitul a avut-o cu Sfânta Maria nu se leagă foarte mult de tema acestui capitol în care ne-am propus să vorbim despre extazul artistic dar dar se leagă de tema cărții: acea că extazul este o cale sau mai bine spus o ușă de comuniune cu lumea de dincolo. Unii sfinți adevărul este că au primit vedenii în extaz și în acest mod în cele din urmă au știut ce trebuie să facă cu viața lor sau ce trebuie să facă în anumite situații dificile. Vedem din întâmplarea de mai sus că dracii și-au făcut simțită prezența la Muntele Athos. Aceasta fiindcă trebuie să știm că ei sunt unii care pot să acționeze și fizic dacă situația o cere. Cel mai clar este că dracii au presimțit că dacă Sfântul Atanasie Atonitul va pune bazele unei mănăstiri la Muntele Athos el va face să vină acolo mai mulți călugări care îi vor ajuta pe ei și pe alții care vor venii în pelerinaj să se mântuiască. Vedem că Sfântul Atanasie Atonitul a fost într-un mare impas. Totul părea pierdut până într-o zi când a căzut în extaz și a putut să o vadă pe Sfânta Maria mama Domnului Iisus Hristos. Este evident că trebuie să fim cât se poate de atenți cu acest extaz al Sfântului Atanasie Atonitul. Aceasta fiindcă după cum cred mai mulți extazul este un lucru ce nu are loc în stare de conștiență. Ei bine putem vedea că Sfântul Atanasie Atonitul a fost cât se poate de conștient în starea de extaz pe care a avut-o. Iată de ce nu trebuie să credem că extazul este un fel de pierdere a conștiinței de sine ci mai mult un fapt care are loc în conștientul omului. Despre acest fapt vom vorbii mai mult când vom analiza mai mult extazul și implicațiile lui psihologice, aceasta fiindcă trebuie să știm și să nu avem nici un fel de îndoială că extazul este un lucru care ne

[16] Michel Dufrenne, *Fenomenologia experienței estetice* (vol 1 și 2) (Editura Meridiane: București, 1976).
[17] *Minunile Cuviosului Atanasie Atonitul*, Nicodim Monahul Bilali, *Sfânta Mânăstire a Marii Lavre, Sfântul Munte* - (Atena, 1991).

face să fim cât se poate de deschiși spre lumea de dincolo. După cum am spus extazul este modul în care comunicăm cu lumea de dincolo. Vedem din extazul Sfântului Atanasie Atonitul că el a fost capabil să vorbească cu Sfânta Maria. Ceea ce știm despre Sfânta Maria este că ea a fost pusă în mormânt după ce a murit. La câteva zile după ce a murit fiindcă a venit și Sfântul Apostol Toma să își ia rămas bun de la ea, mormântul Sfintei Maria a fost deschis și trupul ei nu a mai fost găsit în mormânt. Aceasta fiindcă trupul sfintei Maria a fost înălțat la cer. Fără doar și poate că Sfântul Atanasie Atonitul a fost unul de la care putem să învățăm ce este extazul și modul în care se manifestă el. Este posibil ca Sfântul Atanasie Atonitul să fi avut și alte stări de extaz dar pe care să nu le fi comunicat ucenicilor și fraților săi de nevoință. Au fost mai mulți care au putut să o vadă pe Sfânta Maria fie în persoană sau fie în stare de extaz. Ceea ce trebuie să remarcăm din extazul Sfântului Atanasie Atonitul este că el nu se afla în rugăciune chiar în momentul când a căzut în extaz dar a avut acest extaz într-o situație limită. Este vorba de momentul în care el era gata să renunțe la idea de a construi Mănăstirea Marea Lavră ce există și în zilele noastre. Este evident că trebuie să știm că extazul este un fapt ce ne face să fim cât se poate de transparenți. Aceasta fiindcă prin extazul sfinților de mai multe ori ajungem să ne dăm seama că în paralel cu noi mai există o lume. Este vorba de lumea nevăzută ce este alcătuită din diavoli și îngeri (la care se mai adaugă și sfinții).[18]

Am stabilit prin urmare că una este extazul supranatural (extazul religios) și alta este extazul natural (extazul artistic și ce științific). Aceasta fiindcă la fel de bine știm că dogmatica creștin ortodoxă vorbește de două revelații prin care Dumnezeu ajunge să fie cunoscut:

1. Revelația naturală
2. Revelația supranaturală.

Extazul artistic este în acest sens un fel de revelația naturală a lui Dumnezeu Tatăl ce ne face conștienți de existența Lui și de anumite trăsături ale Sale. Totuși, această cunoaștere naturală a lui Dumnezeu este insuficentă fiindcă omul vrea mult mai mult. Penturu aceasta Dumnezeu Tatăl a lăsat în lumea noastră Revelația Supranaturală ce este compusă din mai multe descoperiri ale sfinților. După cum am spus revelația supranaturală de mai multe ori s-a bazat pe extaz. Este destul să amintim aici cazul Sfântului Ioan Teologul care a avut descoperirea Apocalipsiei sale (ultima carte din Noul Testament) în stare de extaz. Devine clar că extazul este un lucru care ține foarte mult de voința lui Dumnezeu. În extaz omul nu vede numai pe Dumnezeu Sfânta Treime ci la fel de bine el poate să vadă și îngeri și sfinți. După cum am putut vedea în extazul Sfântului Atanasie Atonitul el a putut să o vadă pe Sfânta Maria care i s-a arătat la o distanță de 1000 de ani după ce ea a fost ridicată cu trupul la cer. Avem aici un extaz care de demonstrează că există viață dincolo de moarte.[19]

Am făcut incursiunea de mai sus pentru a reamintii cititorului nostru că există o mare diferență dintre extazul artistic pe care mai mulți artiști ajung de îl declanșează în admiratroii lor și extazul religios. Aceasta extazul religios este superior celui artistic. Totuși, creștinismul ortodox nu este împotriva extazului artistic. Nu este adevărat că cu toții am ascultat la un moment dat o melodie care a făcut ca părul de pe piele să se ridice pe noi și să simțim furnicături în burtă? Ei bine acestea sunt forme de manifestare a extazului artistic. Când vorbim de extazul artistic este bine să știm care este originea lui. Ce să înțelegem din aceasta? Adevărul este că trebuie să știm că operele artistice și mai ales cele muzicale pot să fie inspirate de diavoli sau de îngeri (cu Dumnezeu). Putem să ne dăm seama despre aceasta dacă facem de exemplu o comparație dintre un cântec bisericesc și un cântem rock heavy metal. În cântecul bisericesc există armonie, grație, el este melodios și unul care aduce pace în suflet. Nu același lucru se poate spune și despre cântecul rock heavy metal. Cântecul rock heavy metal este unul în care nu se cântă propriu zis ci se urlă, sunt adresate mai multe cuvinte obsecene și uneori chiar invocații ale satanei, ritmul este unul care îndeamnă la o stare de neliniște și de rebeliune. De mai multe ori la concertele rock și cele rock heavy metal fanii se i-au la bătaie pe un fond de muzică asurzitor. Vedem foarte clar că muzica

---

[18] Arhimadritul Ioannikios, *Patericul atonit* (Bacău, 2001).

[19] Cele mai multe experiențe ale extazului sunt unele care se leagă de viața de apoi. Prin extaz mai mulți sfinți au putut să aibă descoperiri despre lumea de apoi. Sfântul Grigorie cel Mare (sau Dialogul) este unul care ne spunea că mai multe persoane din timpul lui în timp ce se aflau pe patul de moarte au putut să audă cântări frumoase care veneau dintr-o altă lume. Când acești muribunzi i-au întrebat pe cei din jur dacă și ei aud aceste cântări aceștia au răspuns că ei nu aud nici o cântare. Este posibil ca uni muribunzi să aibă străi extatice înainte de moarte în care să vadă sfinți sau îngeri. Patericul egiptean ne spune despre un sfânt părinte că pe când se afla pe patul de moarte dintr-o dată fața i s-a luminat. Le-a spus celor din jur să îi vede pe sfinții prooroci ai Vechiului Testament că au venit să îl ia cu ei în cer. Mai apoi fața sfântului s-a luminat și mai mult. Le-a spus celor din jur că poate să îi vadă pe sfinții apostoli care au venit să îl ia cu cei în cer. Din nou fața lui s-a luminat și mai mult. Le-a spus că acum în poate vedea pe Iisus cu sfinții îngeri care au venit să îl ia cu ei în cer. El a spus că Iisus le-a spus îngerilor: aduceți-Mi vasul cel plăcut al pustiei. Sfântul a mai cerut timp să se pocăiască dar în cele din urmă așa cu fața luminată și-a dat sufletul.

nu este una care are aceiași sursă se inspirație în toate cazurilor. După cum am spus este posibil ca cei care compun muzică bisricească dacă postesc și se roagă să fie inspirați de sfinții îngeri să compună o muzică frumoasă și înlălțătoare de suflet (știm că Sfântul Nectarie din Eghina a fost inspirat de îngeri să compună imnul Angi Partene; Pe Tine te lăudăm). Compozitorii de muzică rock heavy metal sunt la extrema cealaltă. El sunt mulțumiți dacă în concertele lor fanii ajuns să simtă o stare de rebeliune, de ură și de răzvrătire față de toți și de toate și mai ales față de ordinea lumii din jur. Nu trebuie să credem că toți cei care cântă muzică rock sunt sataniști dar în zilele noastre din ce în ce mai mulți compozitori și cântăreți de muzică rock heavy metal care au început să aibă simpatii sataniste. Se știe de celebra formație de muzică rock din Anglia The rolling stones că au compus o melodie ce a fost destul de populară la timpul ei care se intitula: Simpatie față de diavol (Sympathy for the devil). Iată cât de mult au degenerat lucrurile în arta din zilele noastre. Muzica rock heavy mental poate să inspire adevărate stări extatice drăcești ce se manifestă print-un fel de delir general. Iată cum în cele din urmă putem vedea în muzică o artă ce a devenit terenul de luptă a entităților spirituale. Orice muzică poate să fie cunoscută după efectele ei. Muzica este menită să fie o slujire a frumosului și una care să ne ducă la extazul artistic. Când aceasta nu are loc sau când sensul muzicii este deturnat în spre satanism și ocultism în cele din urmă muzica își pierde sensul ei de a fi.[20]

Devine evident că se poate vorbii de un extaz artistic pe care frumosul îl are asupra omului. De cele mai multe ori aceste frumos ajunge să se manifeste prin sublim. Ce este sublimul? Sublimul este cel mai frumos sentiment pe care îl poate avea un om și care se manifestă prin înălțare și prin un simț al măreţului. Sublimul poate să fie experimentat prin mai multe lucruri care pot să fie chiar și cele din natură: răsăritul sau apusul soarelui, privirea la întinderea oceanelor sau a mării, privirea la crestelor unui lanț muntos sau privirea la nesfârșitul unei câmpii. Toate acestea sunt manifestări pe care omul la are în ceea ce privește sublimul. La fel de bine sublimul se poate manifesta și extatic. Sunt persoane care atunci când se iubesc el ajung într-un fel de stare extatică a sublimului. Această stare extatică a sublimului este una care se poate manifesta mai ales prin iubire. Când doi tineri se iubesc ei simt că iasă unul din altul pentru a forma o persoanalitate uncă și lipsită de distincție. Iată de ce este bine să știm că sublimul de multe ori este unul care se manifestă în cazul omului extatic. Prin urmare trebuie să știm că sublimul poate să fie atins prin artă. Sunt cărți de literatură care au atins sublimul fiindcă scriitorii lor au ajuns să experimenteze ceea ce este sublimul. Despre scriitorul american Mark Twain se știe că se trezea în zorii zilei, lua un mic dejun bogat și mai apoi se închidea în camera de lucru până la ora cinci după amiaza. În acest timp nu îl deranja nimeni. Mai apoi cina o lua cu familia după care le citea la cei mici ce scrisese în timpul zilei. Se spune că el nu lucra niciodată duminica timp în care se odihnea și fuma trabucuri.[21]

Devine evident că în cazul lui Twain avem de a face cu o experiență a extazului natural sau mai bine spus a extazului artistic. Aceasta fiindcă după cum am putut vedea când Twain scria el era unul care pătrudea într-o altă lume. Numai prin rupere de această lume în cele din urmă el a reușit să scrie marile sale capodopere literare. Este bine să știm că o capodoperă literară este una care la fel de bine se leagă de extazul artistic. Pentru unii extazul artistic nu este nimic mai mult decât imaginație și inspirație. Realitatea este cu totul alta. Adevărul este că de cele mai multe ori capodopera litereară este una care stârnește în cel care o citește stări extatice artistice de natură naturală. Aceasta fiindcă opera literară este una care te scoate din sine și te face să intrii în lumea pe care a voit să o exprime autorul. Acest extaz artistic natural la un anumit nivel nu este departe de lumea ideilor de care vorbea Platon. Platon a fost cel care a crezut că sufltele oamenilor nu sunt nimic mai mult decât idei care au căzut din lumea originară a ideilor în care trebuie să se reântoarcă după moarte. Este adevărat că există o lume a ideilor pe care cel mai bine o simte sufletul dar în cele din urmă este bine să știm că această lume nu este una din care sufltele noastre au căzut ci este mai mult una care ajunge să inspire sufletele. De mai multe ori suntem inspirați de anumite idei. Aceste idei adevărul este că pot să aibă asupra noastră efecte extatice. Ajungem să ne concentrăm pe o anumită idee pentru ca să o putem aduce în realitate. Ideile dacă nu sunt aduse în realitate nu sunt nimic mai mult decât un simplu gând sau simplă imaginație. Oricum ceea ce este cât se poate de clar din viața lui Mark Twain este că atunci când el scria nu vroia să fie deranjat și cei din jur aveau impresia că el când

---

20 Michael Moyniham, *Lords of chaos: the bloody rise of satanic underground* (Federal House, 2003).

21 Mark Twain a fost un scriitor cunoscut la nivel mondial pentru romanele sale dar mai ales pentru romanul său Aventurile lui Tom Sawyer. Acest roman este unul care se leagă de mai multe aventuri de pe fluviul american Mississippi. Ceea ce trebuie să știm este că Mark Twain nu a fost botezat cu acest nume ci a luat aceste nume după ce mai multă vreme a lucrat pe un vapor de pe Mississippi. Aceasta fiindcă Mark Twain era de denumire pe care marinarii o dădeau modului în care socoteau înălțirea la care se afla vaporul deasupra apei. Devine evident că deși Twain a fost ateu el a fost autorul la mai multe cărți de aventură și umoristice. În aceste rânduri nu ne-am propus să vorbim despre religia lui Twain ci mai multe persoane persoanalitatea lui care este una destul de controversată. Oricum ceea ce este sigur este că Twain a fost considerat pe bună drepate părintele literaturii americane.

stătea la masa de scris intră în într-o altă lume. Marii artiști de multe ori manifestă adevărate strări extatice în timp ce compun sau în timp ce crează. Aceasta fiindcă ei ajung să intuiască o altă lume sau mai bine spus vor să exprime o altă lume decât cea prezentă. Iată de ce este bine să știm că extazul este fără doar și poate o realitate ce ne face să nu mai trăim în această lume ci mai mult să anticipăm lumea de dincolo. Artistul este cel care are o intuiție a lumii de dincolo și care la drept vorbind ne face să ieșim și noi din această lume și să ne îndreptăm spre lumea de dincolo. Totuși, este bine să știm că artistul și stările lui extatice nu este identic cu sfântul și stările lui extatice. Arta este una care poate să devină sensibilă la realitățile lumii de dincolo sau a vieții de apoi dar în cele din urmă numai sfântul este cel care are o experiență deplină sau mai bine spus o experiență totală a lumii de apoi. Trebuie să fim cât se poate de atenți cu stările extatice artistice și stările extatice mistice sau religioase fiindcă ele nu sunt identice. Starea extatică artistică este dincolo de toate o ieșire din sine a artistului în spre frumusețea lui Dumnezeu Tatăl și a lumii spirituale. Ea nu este însă o intrare deplină în lumea de dincolo ci mai mult un ecou al ei. Aceasta fiindcă după cum am spus artistul este unul care se mulțumește mai mult numai cu frumusețea lumii de dincolo pe care el ajunge să o prindă în secvențele vieții sale.[22]

Ceea ce putem vedea este că de mai multe ori marii scriitori mai ales în timp ce scriau ajungeau să se rupă de această lume. Aceasta fiindcă ei vroiau să ajungă să exprime niște realități pe care numai ei le simțeau și care ei considerau că pot să îi ajute pe cei din jur. Mai mulți mari scriitori atunci când scriau aveau ca un fel de stare extatică. Nu trebuie să credem că ei pur și simplu ieșeau din sine ca marii sfinți creștin ortodocși ci mai mult că ajungeau să părăsească această lume pentru a ajunge să câștige mai multă influență din lumea de dincolo. Sunt mai mulți oameni duhovnicești care au putut să vadă că extazul artistic și creația care rezultă din el poate să fie inspirat de îngeri sau de demoni. Aceasta în funcție de starea pe care a avut-o artistul la momentul creației. Ceea ce este bine să știm este că sunt puțini artiști care știu că inspirația artistică de multe ori vine din lumea spirituală. Despre scriitorul rus Lev Tolstoi se spune că în timp ce scria la romanul Război și pace scria în fiecare zi, însă nu întotdeauna la roman ci mai mult fiindcă nu vroia să își iese din mână. Copiii lui au mărtusit că Tolstoi se trezea de dimineață, în jurul orei 9 și în pijamale venea și mânca două ouă fierte timp în care nu vorbea cu nimeni. Apoi se închidea în birou până la oare 5 a amiezii timp în care consuma numai o cană de ceai. Seara lua cina alături de familie și numai acum Tolstoi începea să vorbească de cele mai multe ori citindu-le copiilor ceea ce scrisese în timpul zilei.[23]

Din nou, deși putem vedea că Tostoi a fost în cele din urmă eretic, în timpul când scria se pare că Tolstoi se afla ca într-o transă extatică. Aceasta fiindcă după cum am putut vedea el nu vroia să fie deranjat de nimeni și de nimic în care scria. Iată de ce trebuie să știm că și aici avem un alt caz de experiență extatică artistică. La fel de bine această experiență se manifestă printr-o părăsire a realităților banale ale lumii din jur și concentarea pe ceva care este dincolo de această lume și care este mult mai mult decât simplele realități din jur. Este evident prin urmare că marii artiști atunci când lucrau la capodoperele lor erau unii care ajungeau să intre într-o cu totul altă lume. Ei aveau nevoie de evadarea din această lume pentru a ajunge ca să se desprindă de realitățile lumii din jur și să ajungă să îi facă pe cititori să trăiască în universul interior pe care ei au ajuns să îl experimenteze. Putem vedea și în cazul lui Mark Twain dar și a lui Lev Tolstoi că ambii când erau la masa de scris ajungeau de ieșeau din ei înșiși și pătrundeau într-o altă lume. Este vorba de lumea creației artistice, de lumea ideilor artistice care ajung să fie sesizate cu mintea dar care trebuie să fie prinse în cuvânt. După cum am arătat în rândurile de mai sunt nu etste bine să confundăm extazul artistic cu extazul religios dar este adevărat că aceste stări extatice se aseamănă destul de mult. Se aseamănă fiindcă ele ajung să prindă ceva din lumea de dincolo. Este adevărat că marii artiști sunt cumva “răniți” sau mai bine spus ei ajung să primească pecetea lumii de dincolo. Iată de ce este bine să știm că marii artiși și la fel de bine marii autori ai lumii au fost persoane care prin contemplația extatică au ajuns să creeze adevărate capodopere care de multe ori parcă vin dintr-o altă lume. Când cintim un mare scriitor al lumii parcă simțim în cărțile lui ceva dintr-un sentiment că ceva este familiar, că ceva este cât se poate de firesc pentru noi. Acest sentiment este unul care trebuie să știm că vine dintr-o altă lume. Este un sentiment

---

[22] Gabrielle Roth, John Loudon, Angeles Arrien, *Maps to Ecstasy: The Healing Power of Movement* (New World Library, 1998).

[23] Le Tolstoi (1828-1910) a fost un scriitor rus care de multe ori în literatura rusă ajuns să rivalizeze cu Dostoievski. În romanele sale el de mai multe ori a ajuns să își facă cunoscute și să își popularizez ideile sale filosofice ce au ajuns să fie cunoscute ca tolstoism. Ceea ce a fost mai puțin plăcut în viața lui Tolstoi a fost că înceăpând cu anul 1880 a început să devină critic cu Biserica Creștin Ortodoxă. Aceasta fiindcă ela ajuns să considere că Biserica nu face nimic mai mult decât să concentreze atenția oamenilor pe ritualuri și pe dogme absudrde și în acest sens în cele din urmă uită ceea ce este cu adevărat important: învățătura etică a lui Iisus Hristos. În cele din urmă Tolstoi a mers mult mai deprate și a negat Sfânta Treime, a negat că Iisus Hristos este mântuitor al omenirii, învierea din morți, nașterea din fecioară, viața după moarte și judecata de apoi. În cele din urmă a fost excominicat de Biserica Ortodoxă Rusă ca eretic.

pe care marii artiști ajung să îl primească în dar de la Dumnezeu Tatăl care este dincolo de această lume. O capodoperă artistică pentru a ajunge să impresioneze în cele din urmă trebuie să aibă ceva în ea care este dincolo de această lume. Ei bine acel ceva este ceea ce îi face pe marii artiști să părăsească această lume și să se îndrepte spre frumusețea lumii de dincolo. Că lumea de dincolo are mai multe valențe nu este nici o îndoială. Nu este nici o îndoială fiindcă aceste valențe de cele mai multe ori ne scot din cotidianul efemer și ajung să ne îndrepte spre eternitate. Aspirația la eternitate o are fiecare om din această lume. Trebuie să știm aceasta fiindcă este un fapt ce în nici un fel nu poate să fie trecut cu vederea. Marele artist este unul care fără doar și poate că ajunge să ne facă să trăim o altă realitate sau mai bine spus să ne facă să ieșim din noi înșine la fel cum am făcut el în starea extatică pe care a avut-o în momendul când a compus capodopera lui. Devine evident că trebuie să știm realitatea a ceea ce este experiența extatică în plan artistic. Sunt mai mulți mari muziceni care când sunt pe scenă parcă iasă din ei înșiși și ajung să îi facă pe ascultătorii lor să intre într-o altă dimensiune. Trebuie să știm că această dimensune este fără doar și poate cea a lumii frumosului sau a frumuseții raiului ce ajunge să rănească sufletul artistului.[24]

Devine evident că extazul este unul care poate să fie atins și în artă și marii artiși au fost unii care ne dau mărturie despre aceasta. Despre cunoscutul pictor Vincent Van Gogh se știe că atunci când picta parcă ieșea din sine însuși fiindcă simțea că părăsește această lume. Acest fapt la fel de bine este unul care a putut să fie văzut de programul zilnic pe care îl avea Van Gogh. Se știe că deși Van Gogh a trăit numai 37 de ani, pe timpul vieții a realizat 900 de picturi și alte 1000 de schițe. Știm despre cum se manifesta Van Gogh în progamul său zilnic prin scrisorile pe care acesta le-a trimis fratelui său: programul său zilnic de lucru începea la 7 dimineața și se închia la 7 seara. Ca să nu mai spunem că de multe ori Van Gogh picta și în timpul nopții. De unde avea atâta energie Van Gogh nu putem știi dar ceea ce știm este că prin arta lui și prin capodoperele sale este clar că el a avut mai multe experiențe extatice. Aceasta fiindcă după cum am putut vedea când Van Gogh lucra el se rupea de lumea din jur și ajungea să trăiască în proximitatea lumii de dincolo. Nu voim să spunem că cu sufletul Van Gog ajungea de se rupea de această lume și intra ca sfinții în rai ci mai mult să evidențiem că el ajungea să trăiască foarte bine realitatea lumii de dincolo pe care el a voit să o suprindă în palele sale reflecții din această lume. Pictura la fel de bine poate să fie o expresie a experiențelor extatice la care a ajuns cineva. Aceasta fiindcă după cum am spus este bine să știm că pictorul este unul care poate să exprime în pictura lui o viziune extatică a lumii de aici sau a lumii de dincolo. Van Gogh este cât se poate de evident că a ajuns la un fel de trăire extatică a lumii de dincolo.[25]

Este adevărat că atunci când mergem într-o galerie de artă sau la fel de bine într-o expoziție de artă în nici un fel nu ajungem să intrăm în extaz însă picturile pe care le vedem pot să aibă un efect extatic asupra noastră. Aceasta fiindcă după cum am spus marii pictori au fost cei care au ajuns să exprime adevărate stări extatice în picturile lor. Este adevărat că pictura în zilele noastre a ajuns să fie într-o criză. Este vorba de o criză ce se manifestă prin mai multe curente în care formele și conturul nu mai sunt importante ci tot ceea ce contează este idea. Fie că vorbim de cubism sau de impresionism este adevărat că de multe ori pictura din zilele noastre tinde să se rupă de realitate și să trăiască într-o lume a ei. Arta este adevărat că dacă devine prea extatică în cele din urmă nu mai este pe înțelesul omului de rând. Se spune despre compozitorul german Bethoween că la un moment dat i-a cântat un fragment muzical unui prieten de al lui. Prietenul a fost extrem de bulversat de muzica pe care a auzit-o și nu putea să o înțeleagă. Atunci l-a întrebat pe Bethoween ce a voit să exprime prin acea melodie? Bethoween i-a răspuns că aceasta a voit să exprime și i-a cântat fragmentul muzical din nou prietenului său. Este adevărat că și de această dată prietenul lui Bethoween nu a înțeles nimic. Ajungem să nu îi înțelegem pe marii artiști fiindcă este adevărat că ei se rup de această lume și după cum am putut vedea ajung să aibă adevărate stări extatice. Iată de ce este bine să știm că extazul natural artistic este unul care este o dovadă că prin sufletul său artistul poate ajune să intuiască frumusețea raiului și a lumii de dincolo. De fapt ce este arta decât

---

[24] David Creighton, *The ecstasy of beats: on the road to understanding* (Dundurn, 2007).

[25] Vincent Willem Van Gogh (1853-1890) a fost un pictor danez care a activat în curentul artisitc post-impresionist. A influențat lumea din jur prin picturile sale fiindcă a folosit culori vii și impactul emoțional. Din nefericire Van Gogh a suferit de boli mentale și la vârsta de 37 de ani se va sinucide. Ceea ce este adevărat este că în tmpul vieții Van Gogh nu a fost apreciat. Faima lui va venii după moartea lui (este posibil ca acesta să fie fost un lucru ce a contribuit la decizia lui de a își curma zilele). În foarte multe din picturile sale Van Gogh a pictat câmpuri cu floarea soarelui. În zilele noastre Van Gogh este considerat unul dintre cei mai mari pictori din toate timpurile. Faptul că Van Gogh a avut mai multe eșecuri sentimentale a făcut ca el să se îndrepte în spre lumea interioară și să ajungă să o exprime prin picturile sale. Fără doar și poate că picturile lui Van Gogh sunt unele care exprimă viziunea extatică a pictorului asupra realității. Marii iubitori de artă din zilele noastre pun mare preț pe picturile lui Van Gogh.

numai un drum în spre frumusețea raiului? Este bine să știm că frumosul în cele din urmă deși există nu este originar din această lume. El vine din lumea de dincolo sau mai bine spus din rai. Frumsul atunci când este experimentat poate să creeze în om adevărate stări de extaz în care artistul și omul de rând în cele din urmă iasă din sine și ajunge să fie o expresie a lumii de dincolo. Dacă stăm mai bine să ne gândim vom vedea că întotdeauna frumosul este o experiență care parcă vine din altă lume și care ne duce în spre o altă lume. Este fără doar și poate vorba de lumea de dincolo.

Era odată un călugar în Galia, în Franța de astăzi. Era pe timpul când Biserica din Apus nu era catolică, ci era o singură Biserică Ortodoxa în toata lumea, că pâna la anul 1054 nu existau catolici sau protestanți, ci erau toti ortodocși. Acel călugar avea deosebită dragoste și mare evlavie către Maica Domnului și în fiecare zi îi facea canoanele, acatistele și paraclisele. Și făcea metanii totdeauna cu multe lacrimi la icoana Maicii Domnului, ca s-o aibă ajutătoare pe pamânt și în vremea morții și în ziua judecății. Dar, auzind el că este atâta frumusețe în ceruri, zicea:

- Daca un înger este atât de frumos, dar Maica Domnului, care-i împărăteasa Heruvimilor? Oare nu pot eu în viața asta să o vad pe Maica Domnului? Măcar cât este cu putință omului!

Și a început a se ruga:

-Maica Domnului, dacă vrei și dacă crezi ca îmi este de folos, aș vrea să te văd o dată în veacul de aici, că mai mare evlavie să simt pentru tine și mai mare credință. Eu văd sfintele tale icoane, dar aș vrea să văd cum ești tu în ceruri. Nu sunt vrednic, că sunt om păcătos, dar măcar cât este cu putință omului. Că de s-ar arăta slava ei cuiva, ar muri omul de atâta frumusețe.

După mulți ani iarăși aude un glas:

-Părinte, ia seama! Maica Domnului o sa ți se arate pentru evlavia ta, dar tu ai să orbești! Vrei să rămâi fără vedere?

Dar el zice:

-Vreau! Sa rămân orb câte zile mai am, numai să o văd o dată.

Și odată, pe când era el la rugăciune, i s-a arătat Maica Domnului. A venit întâi o mireasmă a Duhului Sfânt și când a început să apară lumina, cum răsare soarele, de mii de ori mai puternică, el ce s-a gândit?

-Ca să nu orbesc de tot, am să închid un ochi și am să orbesc numai de unul.

Și a apărut Maica Domnului cu Mântuitorul în brațe, asa cum este pictată pe icoane. Atunci a închis un ochi. Si a căzut cu fața la pamânt de atâta lumină și frumusețe, încât limba omenească n-o poate spune. Și Maica Domnului i-a spus:

-Nu înceta a te ruga. Atât m-am arătat, cât îți este cu putință.

Și l-a binecuvântat și ca fulgerul s-a înalțat la cer. Călugărul a orbit cu ochiul cu care a privit strălucirea, dar era bucuros că i-a rămas un ochi. Și după ce a plecat Maica Domnului, avea mare bucurie și mare mângâiere de la Duhul Sfânt care a venit prin Maica Domnului și l-a umplut de dragoste duhovnicească, dar îi parea rău că nu s-a uitat cu amândoi ochii, ca să vadă frumusețea ei cea negrăita. Apoi se duce la icoana Maicii Domnului și zice:

-Multumescu-ți ție Maica Domnului, că te-am vazut! Îmi pare rău că mi-am cruțat un ochi. Vreau să rămân orb până la moarte, numai să te mai văd o dată.

Și s-a rugat ani de zile la Maica Domnului, cu lacrimi și cu post, ca să i se mai arate o dată, așa de mare bucurie îi lăsase în suflet, că nu poate să înteleagă mintea și să spună limba de țărână, câta frumusețe are chipul ei. Atunci iar a auzit un glas:

-Părinte, a auzit Maica Domnului rugăciunile tale și o să ți se mai arate o dată. Dar primești să ramâi orb toată viața ta?

Și el, bucuros că o s-o mai vadă o dată pe Maica Domnului -, pentru că zicea, că altă fericire și bucurie mai mare pe pământ nu este -, a zis:

-Mulțumesc darului Stapânei cerului și al pământu-lui, pentru dragostea ei. Pentru aceasta sunt în stare să-mi pierd și viața vremelnică, nu numai vederea, numai s-o mai văd o dată.

Și ce s-a gândit el:

-Am să pun mâinile la ochi, să văd măcar așa printre degete lumina ei.

Dar când a văzut că vine și când a venit lumina așa de tare, el voia să pună mâinile la ochi. Și când s-a uitat, în loc să-l orbească, s-a întâmplat alta minune: i-a deschis Maica Domnului și celălalt ochi! Și aude un glas:

-Iată, ți-am vindecat și ochiul celălalt, căci pentru dragostea mea ai vrut să fii orb! De acum rămâi și mă vei vedea în veacul viitor pentru vecii vecilor!

Și atât s-a aprins el de dragostea Maicii Domnului, că toată viața, unde se ducea, îl auzeau călugării cântând Maicii Domnului o cântare. Și atâta bucurie avea, ca în loc să-l orbească de tot, i-a deschis și celălalt ochi care i-l orbise. Și toată viața lui lăuda pe Maica Domnului, și nu avea alt cuvânt, decât "Maica Domnului", oriunde. Și s-a dus bietul călugar în ceruri, să se sature de bucuria și lumina, de veselia cea negrăita și de privirea Preacuratei Născătoare, nu o clipa, nu un minut, ci de-a pururea.[26]

Avem aici o relatare a ceea ce înseamnă extazul în sens religios dar mai ales în sens creștin ortodox. La fel de bine am voit să spunem această întâmplare care este mai puțin cunoscută pentru a ajunge să îl facem conștient pe cititor că extazul religios nu este numai un mit sau o simplă fantezie ci este o realitate. Din întâmplarea de mai sus putem să vedem că aceste călugăr din Galia a ajuns o vadă pe Maica Domnului, Sfânta Maria de două ori. Fiindcă lumina pe care a degajă Maica Domnului este una extrem de puternică el risca să rămână orb în contact cu această lumină. Iată că el rămâne orb numai cu un ochi fiindcă în timpul vedeniei a închis un ochi să nu orbească deplin. Avem aici fără doar și poate o dovadă a ceea ce înseamnă extazul creștin ortodox și la fel de bine o încredințare că extazul este unul care ne face să ieșim din aceaastă lume și să ajungem în lumea de dincolo.[27]

Prin urmare care este diferența dintre extazul creștin ortodox și cel artistic? Fără doar și poate că ambele sunt unele care sunt o trăire a lumii de dincolo, însă diferența este că extazul creștin ortodox este unul total în timp ce extazul artistic este numai unul parțial. Iată de ce nu trebuie să confundăm aceste două sătri de extaz fiindcă este cât se poate de adevărat că ele nu sunt identice. Am văzut că extazul artistic este unul generic: el se bazează mai mult pe o trăire destul de impersoanlă a conceptului de frumos. La fel de bine de cele mai multe ori extazul extazul creștin ortodox este unul personal fiindcă el este unul care ajunge să aibă revelația persoanei lui Dumnezeu Tatăl, a unuia dintre îngeri sau a unuia dintre sfinți. Devine evident că extazul creștin ortodox este deplin în timp ce extazul artistic este unul care ajunge numai parțial să exprime lumea de dincolo. La fel de bine adevărul este că părtășia cu extazul creștin ortodox este una limitată în timp ce cu extazul artistic se poate mult mai ușor intra în contact prin mai multele creații artistice pe care marii artiși l-au făcut. Este adevărat că trebuie să știm marea diferență dintre extazul creștin ortodox și extazul artistic și la fel de bine să știm conștienți că deși ambele vin din lumea de dincolo ele nu sunt identice ci sunt cât se poate de diferite ca intensitate și ca formă de exprimare.[28]

Este prin urmare adevărat că una este extazul artistic care am spus că este un extaz parțial și alta este extazul creștin ortodox care este evident că este unul total. Întâmplarea de mai sus este una care vine să ne demonstreze că extazul creștin ortodox nu este numai o simplă ficțiune ci este fără doar și poate o realitate. Este o realitate care vine din lumea de dincolo și care ne face să fim conștienți că există o altă lume ce este paralelă cu a noastră. Sunt mai multe formele în care omul poate ajunge să intuiască și la fel de bine să simtă lumea de dincolo dar ceea ce trebuie să știm este că deplinătatea experienței lumii de dincolo vine de cele mai multe ori numai prin extazul creștin ortodox. Că extazul creștin ortodox nu este o ficțiune ne-o spune modul în care călugărul din Galia l-a trăit. În urma unui extaz în care el a putut să o vadă pe Sfânta Maria am putut vedea că el a orbit de un ochi. Dacă extazul ar fi o simplă imaginația sau o simplă halucinație este adevărat că în nici un fel nu am putea să vorbim de el ca unul care poate să modifice lumea materială. Oricât de multe exerciții de autosugestie ar face un om în nici un fel el nu ajunge să își poată coordona creierul ca să comande ca un ochi să nu mai vadă. Sunt mulți care sunt de părere că extazul creștin ortodox și la fel de bine extazul artistic nu sunt nimci mai mult decât stări de halucinație. Aici se poate ridica întrebarea: poate să fie frumosul o stare de halucinație? Cum se face că mai mulți mari artiști ai lumii au ajuns să realizeze marile lor capodopere în stări extatice? Aceasta fiindcă după cum am arătat în rândurile de mai sus sunt cazuri dovedite de mari artiști care au compus capodoperele lor în stări extatice. Iată de ce este bine să știm că extatul artistic este unul care provine din percepția pe care o are omul referitor la realitățile frumosului și a lumii frumosului. Se știe în acest sens de

---

[26] Întâmplare luată din Părintele Ilie Cleopa, *Ne vorbeșlte părintele Cleopa* volumul 1 (Mănăstirea Sihăstria, 2004).

[27] Colleen Shantz, *Paul in ecstasy: the neurobiology of the apostlețs life and work* (Cambridge, 2009).

[28] Unul dintre cei mai mari scriitori ai lumii a fost Ernes Hemingway. În viața lui adevărul este că Hemingway se comporta ca unul care avea stări extatice mai ales când vedea vorba de scris, lucru în care știm că Emingway a excelat. Știm că programul zilnic al lui Hemingway era unul cât se poate de ciudat. El întotdeauna în fiecare dimineață se trezea mai înainte de oare 5, 30 deci mai înainte de răsăritul soarelui. Imediat ce se trezea se apuca de muncă fiindcă el spunea că dă ramdament cel mai mult imediat după răsăritul soarelui. Era liniștea de după răsăritul soarelui cea care îi permitea lui Hemingway să creeze. Scria întotdeauna stând în picoare, mașina de scris fiindcă așezată pe un raft de cărți. Pentru a nu pierde timpul el zilnic își nota pe un carnețel câte cuvinte a scris în acea zi. Este cu adevărat o experiență estatică de mare intensitate să te trezești în fiecare dimineață și să te apuci de scris la ora 5,30. aceasta findcă la acea oră mai toți dintre noi dormim. Ei bie se poate vedea că nu acesta a fost și cazul lui Hemingway.

scriitorul de succes Stephen King că era o persoană ce zilnic îndiferent că era Crăciun sau nu scria de la opt dimineața la ora 11 sau 11,30. El avea un program fix de a scrie indiferent de situație 2000 de cuvinte. Când scria King simțea o stare de încordare maximă. Acesta era unul dintre motivele pentru care după ce scria trebuia să intre într-o perioadă de relaxare maximă. El trebuia să se relaxeze fiindcă după cum am spus trăia o adevărată stare extatică la locul de scris sau mai bine spus la masa de scris. Avem aici încă un exemplu ce ne spune că extazul este unul pe care ajungem să îl întâlnim în cazul marilor artişi care ajung să nu mai fie în contact cu lumea din jur atunci când crează. Aceasta fiindcă la fel cu călugărul din întâmplarea cu vedenia Sfintei Maria artiştii ajung să fie răpiți de furmusețea lumii de dincolo. În realitatea sa ultămă adevprul este că extazul este întotdeauna o experiență religioasă chiar dacă el se manifestă în sens artistic. Este o experiență religioasă fiindcă după cum am spus el este unul care ne îndreaptă spre lumea de dincolo. Este bine să ştim că marii artişti ai lumii se îndreptă în stările lor extatice spre marile adevăruri ale creştinismulu ortodox, aceasta de cele mai multe ori fără să o știe sau să o conştientizeze.[29]

CAPITOLUL 2

EXTAZUL ÎN VIZIUNE ŞTIINȚIFICĂ

Am vorbit prin urmare de ceea ce este extazul în sens artistic dar se poate să existe un extaz ştiiințific? Aici opiniile diferă. Sunt unii care sunt de părere că se poate vorbii de un extaz ştiințifc. Ce să fie acest extaz ştiințific? Este acea sclipire de geniu pe care o are mai orice om de ştiință în munca lui. Ştim că de multe ori sclipirea de geniu durează numai o cplipă, dar acea clipă poate să fie vitală pentru tot restul vieții omului. Iată de ce în cele din urmă putem să vorbim şi de o dimensiune extatică a ştiinşificului. Sunt mai mulți mari savanți care atunci când fac o lucrare ştiițifică ajung să aibă adevărate stări extatice. Nu este un extaz creştin ortodox în adevăratul sens al cuvântului ci mai mult o îndreptare în spre Dumnezeu Tatăl. De ce spunem că extazul ştiințific este o îndreptare a savantului spre Dumnezeu Tatăl? Aceasta fiindcă după cum am spus este adevărat că extazul ştiințific este un fapt care ține foarte bine de cunoaştere. Cunoaşterea este una care vine de la Dumnezeu şi este bine să ştim că prin cunoşatere în cele din urmă întotdeauna ne îndreptăm spre Dumnezeu Tatăl sau cel puțin aşa ar fi normal să fie. Că în cele din urmă sunt şi unii atei care consideră că în nici un fel cunoaşterea nu vine de la Dumnezeu Tatăl nu este nici o îndoială. Trebuie să ştim că prin cunoaştere în cele din urmă ajungem să vedem o parte din Dumnezeu Tatăl care este sursă a oricărei cunoaşteri.[30]

Prin urmare este bine să ştim că sunt mai mulți oameni de ştiință care atât de mult iubesc ştiința pe care o studiază că ajung la un fel de experiență extatică a ştiinței lor. Este evident că ştiința în sine nu este o experiență extatică fiindcă nu trebuie să facem nici un fel de confuzie dintre extazul creştin ortodox şi ştiință. Totuşi, ştiința în sine poate să aibă un efect extatic asupra celui care se avântă în explorarea ei. Sunt noi şi noi studii ştiințifice ce demonstrează universul este plin cu posibilități enorme ale ştiinței. A fost omul de ştiință cel care a ajuns să împartă totul sau mai bine spus să sfârtece atomul pentru a descoperii în acest mod energia nucleară. Că mai mulți oameni de ştiință în viața lor au demonstrat un fel de stări extatice când au studiat ştiința pe care s-au specializat nu este nici o îndoială. Se ştie în acest sens de exemplu de Thomas Edison că el credea că oamenii dorm prea mult. Dorm prea mult şi în acest mod nu îşi alocă timp suficent pentru studiu şi pentru a face cât mai multe invenții. În acest sens Edison folosea ceea ce se cunoaşte ca "power napping." Este vorba de un somn de scurtă durată, folosit pentru a îi da creierului o pauză de la efortul mental. În acest sens Edison pentru a îşi stimula creativitatea nu dormea în pat ci în fotoliu cu mâna proptită pe cot în timp ce în celaltă mână ținea strâns o legătură de bile. De ce făcea acest lucru? El făcea aceste lucru pentru a pune subconştientul lui la lucru şi în acest mod a dezlega problemele la care lucra. Edison credea că în stare de somn subconşieintul poate la fel de bine să lucreze la problmele ştiințifice la care lucrează conştientul. Iată de ce el nu vroia să doarmă mai

[29] Lev Şestov, *Extazele lui Plotin* (Editura Fides, 1996).

[30] Extazul prin urmare este unul care ne face să fim cât se poate de uniți cu Dumnezeu Tatăl şi de multe ori în cazul marilor savanți el se manifestă ca un fel de sclipire de geniu. Savanții sunt unii cu care Dumnezeu Tatăl comunică la nivelul lor. Trebuie să ştim însă că extazul ştiințific nu este unul deplin sau mai bine spus nu este totalitatea a ceea ce este extazul. El este mai mult numai o parte a unui întreg mult mai mare. Acest întreg mult mai mare nu este nimic altceva decât totul experienței omului a realității ultime care este Dumnezeu Tatăl. Trebuie să vedem în cunoaşterea ştiințifică un fel de experiență extatică ce iasă din Dumnezeu Tatăl şi care în cele din urmă trebuie să ducă tot la Dumnezeu Tatăl. Că sunt mai mulți care prin cunoşaterea ştiințifică în cele din urmă nu ajung la Dumnezeu Tatăl nu este nici o îndoială. Nu este nici un fel de îndoială fiindcă este bine să ştim că orice cunoaştere poate să fie autonomizată şi să nu mai ajungă să fie teonomă, adică una care să depindă de Dumnezeu Tatăl.

mult fiindcă în acest mod în cele din urmă pierdea rezolvarea problemelor la care lucra subconștienul. Avem fără doar și poate aici o expresie a extazului științific care este unul ce se poate manifesta nu numai în stare conștientă ci la fel de bine și în stare inconștientă (de somn). În acest mod pentru a fi întotdeauna în legătură cu subconștientul său Edison am văzut că în timp ce dormea pe fotoliu ținea o legătură cu bile în mâini pentru că atunci când adormea el scăpa această legătură de bile din mâini și în cele din urmă zgomotul făcut ajungea de îl trezea. Când se trezea ajungea să scrie orice avea în minte. De obicei era soluția lui la problema pe care o avea de rezolvat. Iată prin urmare că avem în cazul lui Edison o formă de manifestare a extazului științific. Această formă de manifestare a extazului științific se manifesta prin faptul că Edison în toată viața lui studia și și-a dedicat viața investigaței științifice. Este evident că trebuie să vedem în aceasta un fel de formă de manifestare a unui stări extatice științifice fiindcă savantul ajunge să iubească atât de mult știința că mai toată viața și-a dedicat-o științei respective. Ea este un fel de iluminare continuă a savantului are face progrese în a îi descifra sensurile și înțelesurile.[31]

Este adevărat în acest sens că sunt mai multe persoane care din fragedă coplilărie manifestă un fel de înclinație spre științe și spre ceea ce este ștințfiic. Ei bine aceste persoane în cele din urmă în mare majoritate vor dar curs acestei predispoziții a lor și vor ajunge să o pună în aplicare la un anumit moment al vieții lor. Iată de ce în cele din urmă este bine să știm că nu toți dintre noi ajungem să avem o predispoziție spre științific. Aceasta fiindcă după cum am spus este bine să știm că omul este o ființă care are libertate și el poate opta să nu dea curs chemării sale de a se dedica în întregime științei. Pentru unii știința nu este nimic mai mult decât o pasiune în care este adevărat că investesc destul de mult. Ceea ce trebuie să știm în cele din urmă este că știința poate să îl ducă pe om la o anumită iluminare. Este un fel de iluminare care este la un anumit nivel științifică. Nu fără de nici un motiv la sfârșitul Evului Mediu și începutul Modernității omul occidental a ajuns să creeze acel curent de gândire care se cheamă Iluminism. Ce este Iluminismul? Iluminismul a fost curentul de gândire care susținea că prin știință și nu prin religie (deci prin Hristos) omul poate ajunge să se ilumineze. Fără doar și poate că greșala cea mai mare a Iluminismului a fost una care a ajuns să suțină că știința în sine este un fel de religie. Aceasta fiindcă mare parte din iluminiști erau de părere că știința și religia nu au nimic în comun și trebuie să se separe una de alta. Iată de ce este bine să știm că Iluminismul este un fapt ce trebuie să ne dea de gândit. Aceasta fiindcă deși nu a vorbit pe față de un extaz științific în cele din urmă tocmai acest lucru a ajuns Iluminismul să îl propovăduiească. Nu puțini au fost cei care prin Iluminism în cele din urmă au ajuns la ateism. Aceasta fiindcă Iluminismul era cel care propovăduia că știința și religia sunt două căi diferite ce nu au nimic în comun.[32]

Iată prin urmare că în istorie au fost mai mulți cei care au susținut că în cele din urmă singurul extaz sau singura formă de extaz ce poate să fie considerată veridică este extazul științific. Așa se face că savanții și geniile pentru mai mulți au devenit persoane providențiale care aveau să ducă lumea și omenirea într-o nouă eră. De ce să nu recunoaștem că Charles Darwin a fost cel care a visat cu ochii deschiși la o lume în care noțiunea de Dumnezeu nu mai era necesară și tot ceea ce avea omul de făcut era să evolueze științific. Evoluționismul a fost un alt fel de extaz științific care visa la o lume în care omul nu mai trebuia să creadă în Dumnezeu și singurul lucru de care avea nevoie era să se elibereze pe sine de constrângerile religiei. Religia pentru evoluționiști nu este nimic mai mult o decât o formă de boală mentală ce a ajuns să se instaleze în om pe fondul la mai mulți ani de evoluție. Este evident că religia nu mai era necesară în schema de idei evoluționistă. Evoluționismul a fost cel care dus lucrurile și mai deprate decât Iluminismul. Dacă Iluminismul a susținut că religia trebuie să fie separată de știință în cele din urmă evoluționismul a susținut că nu mai este deloc nevoie de religie. Religia este o superstiție pe care eventual numai animalele și maimuțele o au. Să fie oare așa? Adevărul este că dacă vom ajunge să studiem mai bine lumea animalelor din care susțineau evoluționiștii că s-a desprins omul în cele din urmă vom putea vedea că nici un animal nu are sentimentul religios sau mai bine spus animalul nu este și nici nu poate să fie considerat o ființă religioasă. Prin urmare cum se face că în om există sentimentul religios? Ei bine, la

---

31 Thomas Kuhn, *Structura revoluțiilor științifice* (București, 2008).

32 De fapt este advărat că Iluminismul a însemnat pentru religie ceea ce am putea denumii ca secularizarea științei. Prin Iluminism am putea spune că în cele din urmă știința s-a descotorosit de religie ce a ajuns să fie privită ca o simplă superstiție. Pentru iluminiști numai ceea ce științific sau mai bine spus ceea ce poate să fie demonstrat științific în cele din urmă ajunge să fie crezut ca fiind adevărat. Fiindcă religia de cele mai multe ori se sustrage experienței materiale și ajunge să opereze cu valori spirituale în cele din urmă ea a fost descalificată și considerată una ce nu poate să fie crezută. Iluminismul a fost cel care a pus bazele științifice ale secularismului de azi. Fiindcă în sine omul este cheamt sau mai bine spus are o vocație în spre extaz și spre experiența extatică ei bine omul nu mai avea nevoie de extraz religios implicit de extazul creștin ortodox fiindcă el acum ajungea să fie iluminat de știință. Noul extaz și singurul extaz ce putea să fie recunsocut ca adevărat era pentru iluminist extazul științific.

această întrebare evoluţioniştii nu au avut nici un răspuns. Pentru evoluţionişti religia era un accident din cadrul evoluţiei dar prin o şi mai mare evoluţie în cele din urmă omul putea ajunge să se elibereze de sentimentul religios. Iată prin urmare că avem în cazul evoluţionismului nu numai o imagine atee despre lume ci la fel de bine şi o concepţie care a ajuns să considere evoluţia un fel de experienţă extatică a omului. Tot ceea ce are omul de făcut în această lume este să evolueze. Prin evoluţie în cele din urmă el ajunge să îşi realizeze adevărata sa vocaţie. Totuşi, aici se ridică următoarea întrebare: cine a pus vocaţia de a evolua în om? De ce trebuie omul să se concetreze spre evoluţia lui când de fapt el ar putea să stea să se bucure de lumea din jur? Dacă omul este produsul evoluţiei la fel de bine şi lumea din jur este produsul evoluţiei? Fără doar şi poate că aceste întrebări sunt unele la care evoluţionismul nu a dat nici un răspuns. Deşi nu admite acest fapt, în cele din urmă evoluţionismul este extatic: el susţine că extazul omului este să evolueze. Ştim însă că viaţa omului este mult mai compleză decât de stadiul simplu al evoluţiei.[33]

Marele scriitor spaniol Miguel de Cervantes care a fost cel care l-a creat pe celebrul Don Quijote şi pe Sancho Panza se spune că avea un obicei mai ciudat atunci când scria. Pentru a intra în starea extatică a scrisului Cervantes trebuia să stea cu picioarele în apă până la genunchi. Numai cu picioarele în apă până la genunchi în cele din urmă Cervantes ajungea de putea să intre în transă şi a se apuca de scris. Iată că avem şi aici un fel de experienţă extatică ce este cât se poate de proprie celor care creează. Că omul de ştiinţă este un creator de ştiinţă nu poate să fie în nici o îndoială. Iată de ce este bine să ştim că ştiinţa este una care după cum am spus îl poate scoate pe savant din sine şi îl poate să îl îndrepte în spre o altă lume. Este voba de lumea cunoaşterii. Cunoaşterea după cum am spus ajunge ca de cele mai multe ori să îl ilumineze pe om fiindcă nu în zadar se vorbeşte în lumea noastră de o lumină a cunoştinţei. Ei bine, această lumină a cunoştinţei s-a manifestat pe sine de mai multe ori extatic. Nu a avut ca o revelaţie extatică Arhimede atunci când pus de regele său să găsească cât aur şi cât metal se fla în coroana sa pe care suspcta că fierarul a folosit-o pentru a pune fier în aur? Ştim că revelaţia extatică i-a venit lui Arhimede în timp ce era în vana de la baie fiindcă când s-a pus în vană a putut să vadă că apa creşte în momentul în care corpul său a intrat în vană. Plin de entuziasm şi aflat în stare de extaz ştiinţific Arhimede a pus coroana regelui într-un vas cu apă şi cu cât apa a crescut în vas şi-a putut da seama că cu atât cântăreşte şi coroana. Tot în stare de extaz ştiinţific Arhimede a luat coroana regelui şi a plecat pe uliţe să îi spună regelui că a descoperit revolvarea problemei. Arhimede striga cât îl ţineau plămâni: Evrika! Evrika! Am găsit! am găsit! Ceea ce a uitat Arhimede a fost că era total dezbrăcat fiindcă numai ce ieşise din vană. Se spune că numai când a ajuns în faţa regelui Arhimede şi-a dat seama că este dezbrăcat.[34]

Extazul ştiinţific este fără doar şi poate o experinţă dinamică ce de cele mai multe ori ajunge să îl motiveze pe savant sau pe cercetătorul ştiinşţific. Ştim de cercetătorul francaz Champolion că mai multă vreme a studat hieroglifele din Egipt. Champolion a fost cât se poate de fascinat de scrierea egiptenilor antici. În cele din urmă după mai mulţi ani de studiu, se pare că Champolion a avut parte de a ceea ce era nevoie: de o iluminare ştiinţifică sau de un fel de crâmpei de extaz ştiinţific ce la făcut să descifreze taina de mai multe secole uitată a hieroglifelor egiptene. Iată prin urmare că avem şi aici încă un caz de ceea ce înseamnă starea extatică a savantului sau a marelui cercetător. Este adevărat că sunt mai multe situaţii când această stare nu apare şi sunt şi cazuri în care ea nu apare deloc. Aceasta fiindcă după cum am spus sunt mai mulţi savanţi care nu cred în Dumnezeu şi care cred că de tot ceea ce are nevoie omul în această lume este de propriul său creier. Este bine prin urmare să fim cât se poate de conştienţi de limitele minţii umane şi să ne dăm seama că starea extatică ştiinţifică în cele din urmă este una care vine tot de la Dumenzeu Tatăl. Vine tot de la Dumnezeu Tatăl fiindcă Dumnezeu Tatăl este autor al cunoaşterii şi noi nu trebuie să ajungem la un fel de separaţie dintre cunoaştere şi experienţa religioasă. Aceasta nu însemnă că extazul ştiinţific este identic cu extazul religios (creştin ortodox) ci mai mult cu faptul că trebuie să ştim că ambele aceste forme de extaz în cele din urmă provin de la Dumnezeu Tatăl. Oricât de mult ar fi de jenaţi savanţii de această realitate a lumii ştiinţifice din jur adevărul este

---

33 Ioan Vlăducă, *Argumente ştiinţifice contra evoluţionismului* (Editura Axa Botoşani, 2010).

34 Să nu fie şi în cazul lui Arhimede o stare de extaz ştiinţific care l-a făcut să uite că este dezbrăcat şi să înceapă să alerge pe străzi până la palatul regelui său? Fără doar şi poate că da. Extazul ştiinţific de mai multe ori s-a manifestat la marii oameni de ştiinţă ai lumii. De fapt nu numai la mari savanţi ci la fel de bine şi la marii artişti după cum am arătat în rândurile de mai sus. Ştim despre marele compozitor german Bethoween că atunci când i-a venit inspiraţia de a scrie Simfonia a V-la a destinului dormea şi stătea în chirie. Când a venit să bată la uşă proprietarul bătăile sale au fost aproape în acelaşi ritm cu cele are simfoniei a V-a. aşa se face că Bethoween a ajuns să compuna dintre cele mai cunoscute simfonii din toate timpurile. Iată de ce este bine să ştim că geniul ştiinţific de multe ori se manifestă în stare de extaz ştiinţific. Cine să fie autorul acestei stări de extaz ştinţific? Fără doar şi poate că Dumnezeu Tatăl. Iată de ce am ales în aceste rânduri să vorbim mai mult despre care este rolul şi sensul extazului ştiinţific.

descoperirile științifice sunt cele care Îl au în spare pe Dumnezeu Tatăl care este sursa cunoașterii. Sfântul psalmist Dadid i-a numit nebuni pe cei care neagă existența lui Dumnzei. Ei bine acest mare adevăr a ajuns să fie negat de din ce în ce mai mulți mari savanți ai lumii din zilele noastre. Iată de ce în această carte voim să facem un apel ca omul să nu ajungă să cadă pradă ateismului prin știință.

Bătrânul Daniel Atonitul (1929), iluminatul isihast din Katunachia, are notat în manuscrisele lui și următoarea întâmplare care a avut loc în Smirni și patria lui (1896). Un oarecare creştin evlavios a chemat în ultimele zile ale vieții sale pe părintele Dimitrie, duhovnicul lui, și i-a spus:

- Eu astăzi mor! Spune-mi, te rog, ce trebuie să fac în acest timp.

Preotul, cunoscându-i viața și pregătirea lui tainică i-a propus aceasta:

- Dă poruncă să-ți facă după moarte, în fiecare zi, 40 de Liturghii într-un paraclis.

Așa s-a și întâmplat. Domnul Dimitrie (acesta era numele celui care urma să moară) a lăsat poruncă fiului său, Gheorghe, să facă, după adormirea sa, 40 de Liturghii. Iar acela, ascultând ultima dorință a tatălui său, a rugat pe părintele Dimitrie să facă aceste Liturghii. Smeritul levit a primit să facă cele 40 de Liturghii, pe care el însuși sfătuise pe răposat și s-a retras pentru tot acest timp la Paraclisul Sfinților Apostoli. Cele 39 de Liturghii s-au săvârșit fără întrerupere. Ultima, cea de-a 40-a, trebuia să se facă într-o duminică, însă sâmbătă seara, având o puternică durere de dinți, preotul Dimitrie a fost nevoit să se întoarcă acasă. Preoteasa lui l-a sfătuit să scoată dintele, dar acesta a refuzat deoarece în ziua următoare trebuia să săvârşească ultima Liturghie din cele 40 ca total. La miezul nopții, durerea a devenit insuportabilă și până la urmă a fost nevoit să scoată dintele. Dar datorită acestei intervenții stomatologice, a amânat ultima Liturghie pentru ziua de luni. Între timp, în după-amiaza sâmbetei, Gheorghe, fiul răposatului Dimitrie, a pregătit câțiva bani pentru efortul preotului, cu scopul de a-i oferi în ziua următoare. La miezul nopții s-a trezit să se roage. S-a ridicat din pat și a început a-și aminti de bunătatea, calitățile și cuvintele pline de înțelepciune ale tatălui său. La un moment dat i-a trecut prin minte următorul gând:

-Așadar, sunt folositoare cele 40 de Liturghii care se fac pentru sufletul unui adormit sau le-a impus biserica pentru mângâierea celor vii?

Exact atunci l-a cuprins un somn adânc și a văzut cum că se găsea într-o câmpie de o frumusețe nedescrisă. S-a simțit nedemn de a se găsi într-un loc sfânt și minunat. În fața lui se întindea un umbrar care înmiresma într-un chip nedescris toată câmpia.

-Acesta e cu siguranță raiul!, a gândit în sinea lui.

-O, câtă splendoare îi așteaptă pe cei care viețuiesc în bună cuviință pe pământ! Și-a zis el din nou.

Urmând cu uimire frumusețile nepământești, a văzut un pridvor cu o arhitectură minunată pe când pereții străluceau de diamante și aur. Frumusețea lui era de nedescris. S-a apropiat și atunci - ce bucurie! - vede la intrarea în palat pe tatăl său strălucind și fiind înconjurat de lumină.

- Cum ai ajuns aici, copilul meu?, îl întrebă cu bunătate.

- Nici eu nu știu, tată. Înțeleg că nu sunt demn de acest loc, dar spune-mi, te rog, cum o duci aici? Cum ai ajuns? Al cui este acest palat?

- Iubirea de oameni a Domnului Iisus Hristos împreună cu rugăciunile Preacuratei Născătoare de Dumnezeu, la care am avut evlavie, m-au învrednicit să vin în acest loc. Chiar astăzi trebuia să mă mut în palat. Constructorul însă, care lucrează la acest palat, a avut o greutate, scoțându-și dintele și așa nu s-au terminat cele 40 de zile care erau prevăzute pentru construirea și terminarea lui. Pentru acest motiv o să intru mâine. După acestea, Gheorghe s-a trezit în lacrimi și uimire și cu multe nelămuriri. A petrecut restul nopții slăvindu-L pe Dumnezeu. După Sfânta Liturghie a luat prescuri, tămâie și ceară curată, pornind spre paraclisul Sfinților Apostoli. Părintele Dimitrie l-a primit cu bucurie. Pelerinul atunci i-a povestit de întâmplarea cu vedenia. În momentul în care a ajuns să relateze că tatăl său nu a intrat în palat, pentru că acel constructor și-a scos dintele, părintele Dimitrie s-a îngrozit minunându-se.

- Eu sunt, iubite, constructorul care a lucrat la palatul tatălui tău, a spus cu bucurie. Astăzi nu am săvârșit Sfânta Liturghie pentru că mi-am scos dintele, însă o voi face luni; astfel voi termina palatul duhovnicesc al tatălui tău.[35]

Prin urmare avem și aici o caz care ne spune că de mai multe ori în cele din urmă extazul ajunge să fie o poartă de comuniune dintre această lume și lumea de dincolo. De mai multe ori această comuniune a ajuns să fie făcută cu cei morți.[36] Prin urmare am spus întâmplarea de mai sus cu extazul pe care l-a avut tânărul al cărui tată

---

35 Arhimandrit Heruvim, *Daniil Katunakiotul* (Sfânta Mănăstire Paraclitu, Oropos, 1994).

36 Părintele Mitropfan, *Viața repausaților noștrii* (Prima ediție, 1899).

murise și pe care cele patruzeci de liturghii a ajuns să îl scoată din iad prin faptul că de aici putem vedea diferența dintre extazul științific și cel creștin ortodox. Extazul creștin ortodox este mult mai puternic și mult mai profund decât extazul științific fiindcă el este unul care ne face să fim conștienți de ralitățile lumii de dincolo la propriu. Iată de ce în cele din urmă este bine să știm că extazul științific este mai mult o rescoperire naturală a cunoașterii al care poate accede omul. În acest sens este adevărat că extazul științific nu duce la Dumnezeu Tatăl sau mai bine spus nu poate duce de fiecare dată la Dumnezeu Tatăl. Noi însă trebuie să fim cât se poate de ancorați în extazul științific fiindcă el este unul care a fost lăsat tot din voia lui Dumnezeu Ttăl. Extaștul ștințific la care au ajuns mai mulți savanți și mari genii este unul care ne spune că există o gradație a extazului pe care este bine să o cunoaștem pentru ca să nu ajungem să confudăm lucrurile. Extazul științific este un fapt care ne face conștienți de starea ultimă a lucrurilor sau mai bine spus de face conștienți că există mai multe grade a Îl experimenta pe Dumnezeu Tată. Totuși, este bine ca acest extaz științific să fie îndreptat spre Dumnezeu Tatăl. Aceasta fiindcă după cum am spus este bine să ajungem prin cunoaștere la Cel care este autor la toată cunoașterea. Fără doar și poate că autor și sursă a toată cunoașterea este Dumnezeu Tatăl.[37]

Despre marele scriitor engles Charles Dickens se știe că pentru a ajunge să intre într-o stare de creativitate făcea următorul lucru: nu putea să doarmă decât cu fața spre nord și pentru aceasta el trebuia să se alinieze cu polii pământului. Fiindcă Dickens a ajuns să doarmă și în alte locuri decât în propria lui casă când mergea în acele locuri lua cu sine busola și după indicațiile ei ajungea să își modifice postura patului. Iată prin urmare un obicei destul de ciudat la un mare om de litere a lumii. Realitatea este că acest comportament Dickens îl avea fiindcă el vroia să intre într-o anumită stare de extaz creator și prin urmare ajungea să aibă această stare de extaz creator numai dacă stătea cu fața spre nord. Se spune că dacă Dickens nu dormea cu fața spre nord în cele din urmă nu mai putea crea nimic. Iată prin urmare încă un exemplu care vine în favoarea extazului științific care nu poate să fie atins oriunde și oricum. Noi tindem că credem că este destul pentru un mare savant să se apuce de studiu oriunde și oricum pentru ca în cele din urmă să cadă în starea de extaz științific. Vedem că lucrurile sunt puțin mai conplicare decât ar părea. Aceasta fiindcă după cum am spus este bine să știm că nu orice este stare de meditație în cele din urmă este și stare de extaz științific. Cele mai multe mari descoperiri științifice ajung să fie făcute în stare de extaz științific. Aceasta fiindcă după cum am spus prin aceste extaz științific savantul sau geniul ajunge să primească de la Dumnezeu Tatăl o anumită descoperire. Pentru noi creștinii ortodocși este cât se poate de adevărat că nu există nici un fel de îndoială că cunoașterea științifică vine de la Dumnezeu. Totuși sunt mulți savanți care cred că în cele din urmă cunoașterea vine numai de la propria lor minte. Așa se face că sunt extrem de mulți savanți extrem de încrezuți care sunt cât se poate de încrezători că numai mintea și eforturile proprii sunt necesare în extazul științific. O asemenea opinie este cât se poate de eronată în sens creștin ortodox. Aceasta fiindcă după cum am arătat extazul științific este unul care vine de la Dumnezeu Tatăl și trebuie să ducă în cele din urmă spre Dumnezeu Tatăl.[38]

Că tărim într-o lume care devine pe zi ce trece cât se poate de indiferentă despre care este originea extazului științific nu este nici o îndoială. Aceasta fiindcă din cele mai vechi timpuri tendința lumii noastre este să se autonomizeze față de exisetnța lui Dumnezeu Tatăl și să nu mai țină cont de El.[39] Iată că trebuie să fim mult mai conștienți de sensul și de implicațiile extazului științific. El este unul care în zilele noastre nu mai este recunoscut ca venind de la Dumnezeu ci ca unul care este un scop în sine și care are menirea de a face viața omului pe pământ mult mai frumoasă. Geniul unui om sau geniul unei națiuni în zilele noastre este considerat ca fiind o realizare a omului în sine și care nu are nimic de a face cu Dumnezeu. Suntem din ce în ce mai orbi la lucrarea lui Dumnezeu în această lume fiindcă am ajuns să fim cât se poate de robiți de lumea materială. Deși omul de azi se consideră ca fiind omul care este mai presus de lumea materială adevărul este că dacă vom sta și

---

[37] Karl R. Popper, *Conjecturi și afirmări: creșterea cunoașterii științifice* (Editura Trei, 2001).

[38] Că trăim într-o lume confuză în sens științific și religios nu este nici o îndoială. Auzim din ce în ce mai multe voci care ne spune că creștinismul ortodox este cât se poate de fundamenalist și de exclusivist când susține că numai sensul de a ajunge la Dumnezeu Tatăl este unul definitoriu pentru știință. Sunt mulți savanți care este evident că vor să facă o știință care să nu mai aibă nimic de a face cu Dumnezeu Tatăl și care să nu îl mai ducă pe om spre El. Iată de ce în cele din urmă este bine să știm că cunoșatrea științifică este una care este extatică fiidncă ea este o descoperire care vine de la Dumnezeu. Dumnezeu Tatăl este autor al matematicii, al filologiei, al astronomiei, al fizicii sau al chimiei. Științele în sine sunt unele care vin să ne spună despre infinitatea cunoașterii care există în Dumnezeu Tatăl. Sunt mulți care sunt seduși de viziunea extazului știițific și ajung să rezume cunoașterea și știința numai la ceea ce ține de această lume. Iată de ce în cele din urmă trebuie să știm că extazul științific este un dar pe care Dumnezeu Tatăl îl face omului, fiul Său.

[39] Panayotis Nellas, *Omul animal îndumnezeit* (Sibiu, 2002 reditare).

vom studia mai bine acest în cele din urmă vom vedea că el este un om robit de material și de materie. Acesta fiindcă el nu își mai permite luxul de a fi orientat spre lumea spirituală și tot ceea ce face este să fie orientat numai spre materie. De la căderea în păcat a lui Adam și Eva protopărinții noștiri adevărul este că am ajuns să trăim într-o lume în care materialul și spiritualul sunt cât se poate de deferite și care pentru cei mai mulți dintre noi nu mai au nici un fel convergent sau unul de unitate. Așa se facă că omul a ajuns să sufere de o grămadă de mai multe afecțiuni psihosomatice ce îl fac imun la chemarea lui spirituală. atunci când omul a ajuns să vorbească pentru prima dată de o societate secularizată și de un mediu de viață secular. Ei bine în cele din urmă el a ajuns să vorbească despre extazul ștințific și despre extazul religios ca fiind singurele ce sunt adevăratele manifestări ale extazului. Pentru omul secular și pentru omul materialist din zilele noastre nici nu mai există un extaz religios ca să nu mai vorbim de un extaz creștin ortodox. Ceea ce am putut vedea este că realitatea este un fapt care demonstrează cotrariul. Sunt mai multe forme de manifestare ale extazului creștin ortodox de care trebuie să ținem cont și pe care în nici un fel nu putem să le ignoră. Am văzut că tânărul din întâmplarea cu tatăl lui care murise pentru care a dat să se facă 40 de litughii a ajuns să îl vadă pe tatăl său în extaz. Extazul în acest caz s-a manifestat printr-o stare de somn. De multe ori extazul este o stare de somn după cum a putut să fie văzut la mai mulți mari nevoitori creștin ortodocși. Toși într-o stare de extaz creațional am văzut că de mai multe ori a căzut și scriitorul englez Chales Dickens care nu putea dormii decît cu fața spre nord fiindcă dacă nu făcea aceasta nu mai avea nici un fel de inspirație pentru a scrie. Iată cum se pot face mai multe paralele între extazul creștin ortodox și extazul științific și artistic.[40]

Este prin urmare adevărat că extazul științific de multe ori se poate manifesta prin diferite viziuni științifice pe care cineva sau un grup de oameni le poate avea. Iată de ce trebuie să știm că una dintre cele mai cunoscute viziuni ale extazului științific se leagă de civilizație. În cele din urmă trebuie să afirmăm că știința este o parte din marele angrenat al civilizației. Civilizația pentru a ajunge să se realizeze pe sine fără de nici o îndoială că are nevoie de viziunea extatică a științei. În civilizație sunt mai multe viziuni extatice care ajung să îi motiveze pe oameni să lucreze la făurirea ei. Iată prin urmare că există o legătură cât se poate de strânsă dintre viziunea extatică a științei și civilizației. Cele mai mari civilizații au fost cele în care știința a ajuns la apogeu. Oamenii de știință din cele mai vechi timpuri au fost și oameni ai civilizației fiindcă ei și-au pus știința lor în slujba civlizației. Nu se poate concepe un om de știință ce nu este în slujba civilizației fiindcă după cum am spus acestea două se presupun reciproc. Prin urmare savanții sunt creatori de civilizație fiindcă ei au o viziune extatică despre cum trebuie să fie lumea. Această viziune extatică de mai multe ori ajunge să îi motiveze în sfârguințele lor științifice. Despre marela savant Albert Einstein se spune că atunci când avea o problemă de rezolvat se gândea de mai multe ori pe zi la acea problemă și făcea acest lucru uneori și câteva ore. Se putea ca el să se gândească la o problemă timp de mai multe luni până ce în cele din urmă ajungea de o rezolva. Lui Einstein îi aparține opinia că noi oamenii ne folosim numai 10% din creier. În acest sens marele savant era de părere că dacă vrei să fi un savant trebuie să îți muncești creierul în fiecare zi sau mai bine spus să fie ca un atlet olimpic care zilnic se antrenează. Așa se face că Einsten zilnic muncea cu creierul pentru ca să îl țină într-o stare de atenție continuă. Se mai știe despre Einstein că în timpul liber îi plăcea să iese în larg cu barca în timpul furtunilor. El spunea că face aceasta de dragul provocării. La fel de bine Einsten a spus că sloganul lui este: "nu te lăsa învins niciodată."[41]

Adevărul este că trăim într-o lume care este extrem de marcată și de influențată de conceptele științifice. Aceste concepte stau la baza la mai multe romane și chiar producții cinematografice. Iată prin urmare că raza de acțiune a științei este mult mai vastă decât a se rezuma la niște savanți. Savanții sunt cei care prin ingeniozitatea lor ajung în cele din urmă să motiveze pe cei care muncesc în câmpul științei să vină cu noi și noi descorperiri și să ajung să se autodepășească. De multe ori dorința de autodepășire ștințifică este fără doar și poate una care este provocvată de un extaz ștințific. Se știe că de exemplu în medicină aceste extaz ștințific a funcționat și funcținează destul de bine. Când pentru prima dată medicii s-au confruntat cu groaznica boală a cancerului totul

[40] John F. Haught, *Știință și religie: de la conflict la dialog* (București, 2002).

[41] Este foarte adevărat că de multe ori pentru a reușii în știință este nevoie de stoicism. Este nevoie de o luptă continuă pentru ca să ajungi la rezultatele pe care ți le-ai propus. Devine evident că trebuie să fim cât se poate de conștienți că extatul științifc este numai o parte din aceste mare proces al dorinței de a reușii. Extazul științific prin urmare se poate manifesta și printr-o viziune științifică. Savantul își propune să rezlieze ceva măreț și mai apoi el ajunge să muncească să realieze ceea ce și-a propus. Este evident că extazul ștințic poate să aibă intensități mai mari sau mai mici. Aceasta în funcție de viziune științifică a fiecăruia dintre savanți. Sunt și savanți care nu ajuns la extaz ștințific fiindcă eventual nu sunt destul de motivați pentru el. Aceasta nu înseamnă că acești mari savanți nu pot să ajungă la rezultate scontate.

părea pierdut. Toate eforturile medicilor de a vindeca cancerul păreau fără de sens fiindcă nu s-a găsit nici un remediu împotriva acestei boli letale. Totuși, motivați de extazul științific medicii din toată lumea nu s-at dat bătuți și au lucrat pentru ca în cele din urmă să se găsească o modalitate de a vindeca această boală cumplită a cancerului. Așa se face că în zilele noastre sunt mai multe forme de cancer care se vindecă și mai orice formă de cancer în formă incipientă ajunge să fie vindecată. La baza înfrângerii cancerului a stat extazul științific de a ajunge să îi vindeci pe oameni de cancer. Iată de ce trebuie să știm că fără de nici o îndoială motivația științifică este una care se poate manifesta extatic. Ea este de multe ori o viziune care ajunge să fie cât se poate de puternică și care îl motivează pe savant să depășească orice obstacole ar întâlnii în drumul său. Orice savant știe că viziunea extatică a științei sale cere efort și voința de a te autodepășii. Este nevoie prin urmare să ne asumăm aceast extaz științific și să știm că prin el în cele din urmă vom ajunge să facem o lume mai bună. La fel de bine trebuie să fim conștienți că savanții sunt cei care visează extatic la o lume mai bună și în acest fel ei își pun tot efortul și viziunea științifică în slujba acestui ideal. Este adevărat că cu toții dorim o lume mai bună însă fac o lume mai bună numai cei care sunt deplini cuceriți de această viziune extatică în plan științific.[42]

Pentru a ajunge în starea de extaz creativ marii artiști și marii savanți de multe ori au fost cât se poate de ciudați în preferințele lor. Se știe în acest sens că scriitorul german Johann Wolfgang Von Goethe credea că a ține un măr putrezit pe biroul său chiar va ajunge să îi îmbunătățească tehnica scrisului. În acest sens mai mulți martori au putut să constate că întotdeauna când se apuca de scris Goethe avea un măr putrezit pe masa biroului său. Aceasta fiindcă acel miros de măr putrezit era cel care îl făcea să se concentreze și să ajungă să intre în starea de extaz creativ. Este cu adevărat destul de ciudat un astfel de obicei dar după cum am spus trebuie să știm că extaul științific ajunge de se manifestă în mai multe feluri și în mai multe modalități. Oricum trebuie să știm că extazul științific nu poate să existe fără de creativitate. În acest sens există o mare legătură și o legătură profundă dintre extazul științific și creativitate. Cei mai mari savanți ai lumii au fost persoane creative. Să ne gândim în acest sens la marile inveții care au ajuns să revoluționeze lumea noastră: telefonul, radioul, televizorul, internetul, automobilul etc. Toate acestea la un anumit moment au fost produsul creativității. Creativitatea la un anumit nivel am putea afirma că este o ieșire extatică din noi înșine și o avansare în spre obiectul creației științifice. Savantul atunci când creiază la un anumit nivel ajunge să iese din sine și să aibă o proiecție extatică a ceea ce voiește să creeze. Este bine să știm că din cele mai vechi timpuri extazul a fost un lucru ce s-a legat de creativitatea științifică. Aceasta fiindcă contrat a ceea ce ar putea să creadă unii extazul științific este unul dinamic și unul care duce la creativitate.[43]

Am ajuns să trăim vremuri în care știința ocupă un loc destul de important în viața noastră. Aceasta fiindcă se fac descoperii științifice în mai toate ariile de muncă ale omului și în acest sens este adevărat că omul a ajuns să trăiască într-un mediu profund științific. Chiar și copii de pe băncile școlii știm că sunt educația într-un spirit științific și ajung să fie educați să gândească științific. Nu este nimci rău cu a gândii științific atâta vreme cât o astfel de gândire nu este una care te duce departe de Dumnezeu Tatăl. Iată de ce în cele din urmă trebuie să știm că în sens originar extazul științific a fost un fel de instrument de a primii inspirație de la Dumnezeu Tatăl. Fiindcă omul a devenit din ce în ce mai opac față de existența lui Dumnezeu Tatăl în zilele noastre am ajuns la stadiul de a nu mai avea nici un fel de legătură dintre creația științifică și extazul religios. Am spune că atât cunoașterea științifcă cât și cunoașterea religioasă și mai ales cunoașterea creștin ortodoxă au ca sursă pe Dumnezeu Tatăl. Totuși în istorie omul mai mult sau mai puțin a ajuns să facă tot felul de linii de demarcație între el și Dumnezeu. Așa în cele din urmă în cazul extazului științific s-a ajuns la concluzia că el nu are nimic de a face cu Dumnezeu Tatăl fiindcă este numai un produs pur uman și nu are nici o origine religioasă. Trebuie să știm că originile extazului științific sau mai bine spus a cunoașterii științifice sunt unele religiose și la fel de bine ele pot să rămână religioase atâta vreme cât omul este conștient că sursa cunoașterii științifice este

---

42 Alexander Schmemann, *Pentru viața lumii. Sfintele taine și ortodoxia* (București, 2012).

43 Este destul de greu să vorbim despre creativitate fără de ieșirea extatică din sine a savantului. Aceasta fiindcă la anumite nivele înalte ale științei se ajunge la o viziune extatică a ceea ce dorește să realizeze savantul. Iată prin urmare că trebuie să știm care este sensul și înțelesul extazului științific și cum ajunge el să se manifeste. După cum știm omul este de multe ori într-o cursă contracornometru în ceea ce privește competitivitatea. Sunt destui de mulți oameni care ajung să acționeze și să acționeze bine numai atunci când sunt competitivi. La fel de bine aceste proces al competitivității poate ajunge să se manifeste și în lumea științifică. Se știe în acest sens că primul aparat de zbor din lume a fost balonul umflat cu aer. Mai apoi a fost inventat zepelinul care era tot un balon numai că era unul mai mare. Mai apoi a fost inventat avionul. După ce a fost inventat avionul Traian Vuia ștrim că a inventat avionul supersonic care circulă mai repede decât viteza sunetului. Iată prin urmare că savanții au fost unii care au avut o viziune extatică a competitivității și au fost dornici din cele mai vechi vremuri de a se autodepășii.

Dumenzeu Tatăl. Realitatea este că extatul științific sau mai bine spus în acest context elanul creator științific este unul care provine de la Dumnezeu Tatăl. Marii teologi creștin ortodocși au fost unii care au putut să constate că Dumnezeu Tatăl are o lucrare progresivă cu omul. Aceasta fiindcă știm că omul este o ființă perfectibilă. Prin acesasta trebuie să înțelegem că omul nu este numai o ființă perfectibilă în raport cu sine ci la fel de bine cu lumea din jur. Omul nu este perfectibil numai moral ci la fel de bine și științific. Sunt marii savanți cei care ajuns să îl perfecționze pe om la nivel de umanitate prin descoperirile pe care el fac ei. Trebuie să devenim conștienți că perfectibilitatea este o condiție a omului în această lume. Aceasta se poate vedea din faptul că mai toți oamenii de bună credință sunt unii care visează extatic la o lume mai bună. În cele din urmă ține de noi de fiecare să facem o lume mai bună. Că sunt și mentalități bolnave care nu vor ca această lume să evolueze nu este nici o îndoială. Nu este nici o îndoială fiindcă aceste persoane sunt unele care nu au nici cele mai elementare noțiuni despre progresul științific. De cele mai multe ori marii savanți au viziune extatică a științei lor dar fiindcă această viziune este una compleză e ajung să o pună în pratică în etape. Iată de ce este bine să știm că trebuie să ne încredem în extazul științific ca fiind unul care are sensul de a face o lume mai bună.[44]

Yoshiro Nakamatsu, inventator japonez, este unul dintre cele mai mari genii ale istoriei umane. El are peste 3000 de invenții patentate și a câstigat un premiu Nobel. Îi place foarte mult să inventeze sub apă, având cu el o tablă de scris din plexiglas, rezistentă la apa. Numește aceasta tehnică "înot creativ" și spune că "oxigenul este dușmanul creierului". Iată că avem aici încă un exemplu despre ceea ce înseamnă extazul științific și modul în care ajunge să se manifeste el. Vedem că aceste inventator japonez pentru a ajunge să aibă inspirație și la fel de bine viziune științifică ajunge să stea sub apă. Sub apă el are un fel de creativitate extatică prin intermediul căreia el iese din sine și ajunge să se creeze. Dorința de a crea este una cât se poate de obișnuită la om însă sunt puțini cei care ajung să ducă această dorință de a crea până la final. Iată de ce trebuie să știm că sunt mai mulți mari savanți care i-au această dorință de a crea și în cele din urmă de a realiza lucruri frumoase. Nu toți suntem mari savanți dar cu toții avem mai multe viziuni extatice despre cum ar vrea să fie lumea și la fel de bine despre cum am vrea să transformăm această lume. Am ajuns să trăim într-o lume destul de opacă în ceea ce privește creativitatea. Aceast fiindcă pentru mai mulți dintre noi creativitatea nu este nimic mai mult decât o joacă de copii. Se pare că marii savanți nu gândesc la fel. Ei sunt cei care vor să facă o lume mai bună și mai frumasă și știu că creativitatea joacă un rol important și esențial. Omul de azi are mai multe viziuni extatice referitor la ceea ce are vrea să creeze dar de cele mai multe ori fiindcă este un om grăbit nu stă să le ducă la îndeplinire. Iată de ce nu este bine să desconsiderăm creativitatea. Cei mai mulți dintre noi ajungem să descosinderăm creativitatea fiindcă ea este una care ne face să fim cât se poate de extatici. Crativitatea este în termenii extazului o ieșire din tine însuți.[45]

Extazul științific are și o dimensiune noetică fiindcă fără doar și poate el este un fel de iluminare noetică la care ajunge marele savant. Sunt din ce în ce mai puțini savanți care vor să știe de unde vine această iluminare noetică și cum ajunge ea să se manifeste. În sine încă de la facere Dumnezeu Tatăl l-a făcut pe om cu minte. Iată de ce este bine să știm că această minte a fost una care a fost înzestrată cu facultatea curiozității. Din fire omul este o ființă curioasă care vrea să știe ceea ce are loc în jurul său. Iată de ce trebuie să știm că extazul științific este unul care se manifestă de mai multe ori printr-o străfulgerare noetică sau mai bine spus printr-o iluminare mentală. Sunt savanți care atunci când se concentrează pe studiul științific sunt cât se poate de conștienți că ajung la o stare de ilumninare extatică. Aceasta fiindcă după cum am spus mintea omului este una care prin fiere este curioasă și vrea să cunoască cât mai mult. Iată de ce nu este bine să ținem mintea în ignoranță. De fapt au fost mai mulți mari sfinți părinți care ne-au spus că ingoranța nu este bună deloc pentru om. Aceasta fiindcă foarte ușor omul ajunge să treacă de la ignoranța în cele intelectuale la ignoranța în cele sfinte. Iată de ce în nici un fel nu putem să vorbim de un mare savant care este ignorant în materie de cele sfinte la fel ca în materie de

---

[44] William H. McRaven, *Fă-ți patul. Lucruri mărunte care pot să îți schimbe viața... și poate lumea* (Editura Lifestyle, 2018).

[45] Nicola Tesla, savantul de origine sârbă, era considerat "special" încă din copilărie, când acesta avea ceea ce am numi astăzi "puteri extrasenzoriale". Mai târziu, viața omului de știință frizează imposibilul, Tesla reușind să "păcălească" moartea nu mai puțin de trei ori - după ce medicii îl diagnosticaseră cu tot atâtea boli incurabile. Ca și DaVinci, și Tesla era vegetarian și nu îi plăcea să doarmă. Tesla este cunoscut și ca un geniu maniac, care dormea foarte puțin și îi plăcea să facă showuri în public. Cel mai des își folosea propriul corp pe post de conductor electric în demonstrațiile oferite mulțimii. El își începea munca dis-de-dimineață și continua aproape fără pauze până în dimineața zilei următoare. Iubea numerele divizibile cu 3, astfel că stătea doar în camere de hotel al căror număr respecta acest principiu. Era celibatar și se mândrea cu aceasta, spunând că îl ajută să se concentreze la muncă, preferând în schimb compania porumbeilor. Avea un porumbel preferat, care venea în fiecare zi în camera sa de hotel, iar când pasărea a murit, se spune că Tesla ar fi afirmat că odată cu ea a murit și capacitatea lui de muncă.

cele intelectuale. Aceasta fiindcă în firea omului nu se simte numai nevoia de a cunoaşe ci la fel de bine de a ajunge la originea acestei cunaoaşteri. Ei bine, originea acestei cunoaşeri nu este alta decât Dumnezeu Tatăl. Oricât de mult nu am fi dispuşi să acceptăm aceste fapt în cele din urmă este bine să ştim că ştiinţa este una care se leagă de extaz. Este extazul cel care îl motivază pe savant să avanseze în certitările sale şi în investigaţiile sale.[46]

Părintele Sava (1821-1908) duhovnicul a fost un părinte ce a trăit la Muntele Athos. Se ştie despre acest părinte că el pomenea foare multe nume la proscomidiar (Proscomidia este slujba care se face la Sfântul Jertfelnic (spaţiul din stânga altarului) în timpul căreia preotul pregăteşte pâinea şi vinul pe care credincioşii le-au adus pentru săvârşirea Sfintei Taine a Euharistiei. Harul divin care acoperă Jertfa cea fără de sânge, se oferă nu numai celor vii, ci şi celor a dormiţi. De aceea slujitorii nu încetează să se roage, nu numai „pentru sănătatea”, ci şi „pentru odihna sufletelor adormiţilor robilor lui Dumnezeu”. Cu cât este mai multă credinţa şi dragostea preoţilor, cu atât mai mare este numărul numelor care se pomenesc la proscomidie). Se spune că acest părinte Sava era un om extrem de firav care părea neânsemnat dar se spune că atunci când slujea la altar trupul lui se lumina ca trupul unui înger. Se spune că el pomenea la proscomidie nume fără de număr.

- Părinte Sava am să vă întreb un lucru, i-a spus odată un părinte atonit.
- Ce este?
- De ce vă osteni̧ti atât?
- Cu ce să mă ostenesc atât?
- Am văzut că la proscomidie pomeniţi foarte multe nume.
- Aşa este.
- De ce nu pomeniţi mai puţine?
- Fiindcă aceste nume se folosesc de rugăciunea mea.
- Cum se folosc de rugăciunea sfinţiei tale?
- Eu simt o mare bucurie când pomesc aceste nume.
- Dar văd că pomeniţi şi multe nume de morţi.
-Da. Morţii au nevoie de rugăciunile noastre.
- Ştim aceasta. Însă sfinţia ta te osteneşti cu aceste pomeniri de nume la proscomidie.
- Într-o zi vei afla de ce fac aceasta.

Mai multă lume din Muntele Athos a rămas nedumerită referitor la de ce părintele Sava pomenea atât de mulţi la proscomidie. În cele din urmă călugării din Muntele Athos au ajuns să afle de ce părintele Sava pomenea la proscomidie atât de multe nume. Se spune că pe când era tânăr a avut o descoperire prin care Dumnezeu Tatăl i-a descoperit cât de mult se folosesc sufletele celor adormiţi la proscomidie. Ca să fie de folos şi altora el a scris această descoperire mai înainte de moartea lui.

- În 1843 mi-au dat câteva nume pentru 40 de liturghii. În ziua în care urma să săvârşesc ultima liturghie, aşteptând pe duhovnicul meu ca să pot citi rugăciunile începătoare, m-am sprijinit de strană. Am aţipit şi am văzut acest vis: Eram îmbrăcat cu veşmântul meu preoţesc şi stăteam în faţa Sfintei Mese, deasupra căreia era aşezat Sfântul Disc plin de Sângele lui Iisus Hristos. Văd atunci un înger al Domnului în chip de preot, care a luat hârtia cu numele de la proscomidie şi s-a apropiat de Sfânta Masă. Acolo, după ce a pus hârtia lângă Sfântul Disc, a luat linguriţa şi a înmuiat-o în Sângele lui Hristos şi a şters un nume, şi tot aşa până a şters toate numele şi hârtia a rămas curată. După Sfânta Liturghie am amintit despre acest vis duhovnicului meu care mi-a spus:

- Tu nu eşti vrednic ca să li se ierte păcatele acelora pe care i-ai pomenit. Prin credinţă au luat iertare de păcate. Acest vis este motivul pentru care pomenesc numele tuturor.[47]

Iată prin urmare că avem aici încă o descoperire ce a avut loc în stare de extaz şi de care trebuie să ţinem cont. Aceasta fiindcă după cum putem vedea aceste părinte Sava de la Muntele Athos a a avut o stare de extaz. Este un extaz destul de propriu în această experienţă fiindcă putem vedea că el s-a manifestat ca un somn. În timp ce era în biserică putem vedea că părintele Sava a căzut într-un som,n profund în care a putut să vadă un înger care în timp ce erau pomenite nume la proscomidie stergea cu vinul din potir păcatele celor pomeniţi în rugăciune la proscomidie. Fără doar şi poate că avem aici de a face cu un extaz pe care acest părinte Sava din Muntele Athos l-a trăit şi de care trebuie să ţinem cont. Aceasta fiindcă după cum am spus extazul este un fapt care ajunge să fie experimentat în mai multe forme în funcţie de cel care ajunge să îl trăiască. Că extazul părintelui Sava s-a manifestat în stare de somn nu este nici o îndoială. Cel mai probabil că avem aici de a face cu

---

46 Şerban Centea, *Cultura digitală: între extaz şi agonie* (Editura Scrisul românesc, 2013).
47 Arhimandrit Heruvim, *Părintele duhovnic Sava*, (Sfânta Mănăstire Paraclitu, Oropos, 1995).

un somn extatic. Aceasta fiindcă trebuie să știm că există și un somn extatic. Pentru a ajunge să comunicăm cu lumea de dincolo este adevărat că de mai multe ori Dumnezeu poate să comunice cu omul sau cu sfântul în cauză prin somn. Biblia ne spune cât se poate de clar de două cazuri prin care îngerii din cer au comunicat cu sfinții prin somn. Este vorba de Sfântul Iosif soțul sfintei Maria, Maica Domnului. Știm că atunci când Sfântul Iosif a aflat că Fecioara Maria este însărcinată se gândea la o modalitate să o părăsească. În somn i s-a arătat un înger care i-a spus Sfântului Iosif că nu trebuie să o părăseacă pe Maria fiindcă Maria Îl va naște pe Mesia și ea a rămas însărcinată de la Duhul Sfânt. Iată prin urmare un exemplu de stare de somn în care îngerii au ajuns să comunice cu oamenii. O altă stare de extaz a fost atinsă de Sfântul Iosif tot prin somn când fiind în Egipt a fost înștințat de îngeri că regele Irod cel Mare a murit și se poate reîntoarce în Israel. Iată că avem și aici o stare de extaz care s-a manifestat în somn. Că extazul poate să pară un somn nu este nici o îndoială. Aceasta fiindcă știm că în somn sufletul continuă să trăiască. Prin urmare în stare de somn sufletul poate ajunge să iese din sine sau mai bine spus poate mult mai ușor părăsii trupul și se poate îndrepta spre lumea de dincolo.[48]

Nu se poate să nu vedem o asemănare între extazul creștin ortodox și stările exatice pe care mai savanți sau oamenii de litere le-au atins. Despre William Faulkner se spune că scria cel mai bine dimineaţa, deşi, de-a lungul vieţii lui, a fost nevoit să se adapteze unor programe de muncă variate. De pildă, a scris „Pe patul de moarte" în fiecare după-amiază, înainte să meargă la muncă, în turele de noapte, când lucra ca supraveghetor la o centrală electrică. Iar cu lucrul pe timpul nopţii s-a acomodat uşor: dormea dimineaţa câteva ore, scria pe timpul zilei, îşi vizita mama pentru o pauză de cafea în drumul de muncă şi mai aţipea din când în când în timpul turelor de noapte. Falkner spunea că nu aştepta ca „inspiraţia să-l lovească": „Scriu atunci când ceva, duhul, mă mişcă, şi asta se întâmplă zilnic". Devine evident că sunt anumite condiții care ajung să ducă la creațiea extatică științifică ce ține mai mult de persona care este în cauză. Nu există în cele din urmă o regulă prin care savantul ajunge să intre în starea de extaz creativ fiindcă este bine să știm că starea de extaz este una care fără doar și poate ajunge să ne deschidă în spre o realitate paralelă. La o privire mai atentă ceea ce putem vedea este că starea de extaz științific este fără doar și poate o stare care realizează în minuatură starea de extaz religios. Totuși marea diferență dintre extazul religios și extazul științific este că exazul științific este unul care ține de lumea naturală și după cum am arătat nu poate să fie în nici un fel despărțit de lumea naturală. Extazul religios nu este unul care ține de lume naturală ci mai mult ține de lumea supranaturală. Fiindcă omul este în cele din urmă centrul atât a extazului științific cât și al celui religios este adevărat că în cele din urmă se pot face unele asemănări între aceste două stări de extaz. Este bine să vedem mai multe asemănări decât deosebiri în ceea ce privește extazul fiindcă după cum am spus trebuie să avem o imagine unitară asupra experienței în sine.[49]

Fiindcă tot am vorbit de somn este bine să știm că au fost mai mulți mari savanți și scriitori care nu ami simțeau nevoie de somn atunci când aveau aceste viziuni științifice extatice despre care am vorbit în acest capitol. Se știe de exemplu că marele scriitor Franz Kafka putea să scrie numai după mizul nopții. Aceasta fiindcă elanul creator era unul care ajungea de sublima nevoia de somn în cazul lui. Trebuie să vedem prin urmare unele legături dintre extazul creștin ortodox și extazul științific. Aceasta fiindcă ambele experiențe sunt cât se poate de speciale și unice. Sunt speciale fiindcă după cum am spus nu orice ajunge la o stare extatică. Extazul este în lumea noastră unul din ce în ce mai neglijat fiindcă sunt din ce în ce mai mulți care nu vor să țină cont de el. Dacă nu ținem cont de extazul științific în cele din urmă este adevărat că putem să ținem cont de extazul religios sau invers. Oricum, ceea ce trebuie să avem în vedere este că aceste extaz are loc și noi nu putem să ne comportăm ca și cum nu ar exista. Extazul religios este un fapt care fără doar și poate ne face să fim cât se poate de ancorați în credința în Dumnezeu. Este adevărat că savanții care au credință în Dumnezeu Tatăl sunt mult mai descihiși în spre experiențe extatice știiințifice fiindcă ei sunt în legătură cu Cel care este sursă a oricărei cunoașteri. Iată de ce este bine să știm că în cele din urmă credința în Dumnezeu Tatăl este una care ne poate face să vedem credinnța cu alți ochi. Se spune că Thomas Mann era întotdeauna treaz de la 8.00. Iar

---

[48] Pavel Florenski, *Stâlpul și temelia adevărului* (Editura Polirom: Iași, 1999).

[49] Programul de lucru al scriitorului francez Honoré de Balzac era foarte calculat. Seara, la ora 18.00, autorul „Comediei umane" obişnuia să servească o cină uşoară, apoi se culca. La ora 1 noaptea se trezea şi se aşeza la birou, unde scria timp de şapte ore. Când se făcea 8 dimineaţa, dormea pentru o oră şi jumătate, iar, apoi, de la 9.30 până la 4 după-amiaza, îşi reîncepea munca, bând încontinuu mai multe ceşti cu cafea. Potrivit unor estimări, Balzac consuma şi peste 50 de ceşti cu cafea într-o zi. Spre seară, scriitorul obişnuia să se plimbe sau să primească vizitatori, dar timpul său liber era limitat la maximum două ore. Pentru că, de la ora 18.00, programul lui intra în acelaşi ciclu, iar şi iar. Putem vedea în cazul lui Balzac că el avea cu adevărat un fel de stare extatică atucni când scria fiindcă este bine să știm că elenul creator extatic în făcea să nu mai simtă nevoia de a dormii noaptea ci de a scrie și a crea cât mai mult. Iată de ce este bine să știm că stările extatice sunt întotdeauna unele care crează un fel de euforie în cazul celui care ajunge să le aibă.

tabieturile lui de dimineața erau asemenea tuturor oamenilor: făcea un duș, bea o ceașcă de cafea, își alegea ce haine să poarte în ziua respectivă și lua micul dejun împreună cu soția lui. De la 9.00 însă, Mann se închidea în biroul său, devenind indisponibil pentru musafiri, celor care îl căutau la telefon sau membrilor din familie. Iar copiilor săi le era interzis să facă gălăgie până la miezul zilei, în timpul în care romancierul german scria. Punea foarte mare presiune asupra sa să termine ce își propunea în exact acel interval de timp, considerând că atunci mintea lui era limpede. Iar dacă nu reușea, atunci avea de așteptat până a doua zi. Avem și aici de a face cu un caz de persoană care atunci când crea în cele din urmă ajungea de părăsea această lume fiindcă am putut vedea că Mann când se închidea în camera lui pentru a scrie nu mai avea nici un contact cu lumea din jurul lui. El mergea în spre lumea creației științifice și artistice. Este această lume extatică științifică pe care am voit să o cupridem în paginile acesteui captol. Aceasta fiindcă sunt din ce în ce mai mulți care cred că nu există nici un fel de asemănare dintre extazul creștin ortodox și extazul științific.[50]

CAPITOLUL 3

EXTAZUL ÎN ISTORIA RELIGIILOR

Din cele mai vechi vremuri omul a voit să iese din sine și să intre în lumea de dincolo. Că omul are o intuiție a unei lumi de dincolo nu este nici o îndoială. Nu este nici o îndoială fiindcă este bine să știm că credința în Dumnezeu este una care îl face conștient pe om că nu totul se încheie cu această viață. Dincolo de mormânt și de moartea trupului în cele din urmă sufletul omului continuă să trăiască și să intre într-o altă dimensiune. Este evident că mărturia voinței omului de a intra în legătură cu lumea de dincolo este una cât se poate de veche. Este nu numai veche dar la fel de bine și extrem de necesară. Este necesară fiindcă cu toții știm că omul nu poate să trăiască cu conștiința absurdității morții. Aceasta fiindcă după cum am spus omul a putut să concluzioneze din cele mai vechi timpuri că moartea este absurdă. Acesta a fost și motivul pentru care în cele din urmă omul a voit să intre în legătură cu realitățile lumii de dincolo. Conștiința că *există o lume de dincolo* a fost una dintre primele simțuri mistice ale omului care s-au manifestat cât se poate de concret prin mai multe religii și mai multe culte pe care a ajuns omul să le întemeieze. În subconștientul omului se poate vedea un fel de sete și de foame pentru lumea de dincolo. Aceasta fiindcă după cum am spus trebuie să știm că omul vrea să fie și să avanseze în lumea de dincolo și să afle tot ceea ce ține de ea.[51]

Una dintre primele manifestări ale extazului în istoria religiilor o avem în ceea ce cunoaștem ca religiile animiste și totemiste. Aceste religii sunt unele care recunosc existența unei lumi a spiritelor dar fără doar și poate că nu este sigură dacă aceste spirite sunt bune sau rele. În acest sens în religiile animiste și totemiste centrul cultului sau al practicilor este vraciul sau șamanul. Este bine să știm că șamanul mai există și în zilele noastre. Șamanul este o persoană care prin anumite dansuri rituale sau prin consumul de a numite substanțe ajunge să intre în lumea de dincolo. Sunt mai mulți care sunt de părere că tehnicile șamanice de a ajunge la extaz sunt cât se poate de mult un fel de primitivism ce nu poate în nici un fel să fie trecut în rândul lucrurilor serioase. Ceea ce trebuie să știm însă este să șamanul este un fel de amstec de religie și de magie. El face anumite invocații ale unor spirite cu care în cele din urmă poate ajunge să prevadă viitorul sau uneori să afle soluții la problemele cu care se confruntă tribul. Iată de ce sunt mulți mari savanți care sunt cât se poate de rezervați în ceea ce privește șamanismul. Prin urmare șamanul este nu numai un mesager ci la fel de bine un fel de mediator între lumea de aici și lumea de dincolo. El este unul care a o lucrare comunitară și care se baezează pe ceea ce am putea spune o lucrare de a face sacrul să fie cât se poate de comun pentru oamenii din trib. De cele mai multe ori șamanismul este practicat în triburi dar sunt și comunități în zilele noastre cum sunt cele din Siberia sau ale eschimoșilor care pratică șamanismul. Prin urmare prin extaz șamanul ajunge să intre în lumea de dincolo și în cele din urmă ajunge să comunice cu spiritele. Este evident că din punct de vedere creștin ortodox în cele din

---

[50] Ioan Vlăducă, *Elemente de apologetică ortodoxă* (București, 1998).

[51] Fascinația unei lumi de dincolo sau a unui cu totul altul (*das ganz andere* în termenii luteranului Otto Rudolf) a fost un fapt cât se poate de tipică omului din toate epocile istoriei. Aceasta fiindcă este bine să știm că extazul este o experiență comună la mai toate etapele istoriei. Iată de ce în cele din urmă este bine să știm că trebuie să avansăm mai mult spre cunoașterea științifică și spre deslușirea sensului extazului religios. Că există un extaz creștin ortodox este un fapt ce în nici un fel nu poate să fie trecut cu vederea. Iată de ce în cele din urmă este bine să fim cât se poate de atenți cu care sunt limitele și posibilitățile extazului religios. Aceasta fiindcă aceste extaz după cum am spus nu este unul care ține de această lume sau mai bine spus nu ține exclusiv de această lume. Sunt din ce în ce mai mulți care au o privire cât se poate de nesigură și de pesimistă cu privire la extaz pe care nu îl văd ca nimic mai mult sau mai puțin decât o halucinație. Să fie extazul o halucinație? Vom vedea că nu.

urmă șamanul comunică cu spiritele dar ceea ce este sigur este că aceste spirite sunt demoni. Sunt mulți oameni de știință care consideră că șamanii nu comunică cu nici un spirit fiindcă ei sunt persoane care cad în stare de halicinație. Sunt mai mulți șamani care consumă substanțe toxice pentru ca în acest mod să ajungă să intre în comuniune cu spiritele lumii de dincolo. Iată că este bine să știm că șamanismul este un lucru care trebuie să știm că ține de ocult și de magie. Una dintre valențele șamanismului în religiile primitive (animism și totemism) este că el ajunge de consideră rolul șamanului este acela de a crea o balanță în lumea spiritelor sau mai bine spus între lumea de dincolo și lumea de aici care ajunge să se manifeste prin echilibrul pe care omul trebuie să îl aibă cu natura. Sunt mai mulți șamani care susțin că ajung să comunice cu spirite ale naturii care sunt cele care dețin controlul asupra elementelor naturi și ale fenomenelor naturale. Iată de ce este bine să știm că șamanismul își merită pe bună dreptate numele de religie primitivă fiindcă el este fără doar și poate un primitivism care nu are nici un fel de sens și nici un fel de legătură cu creștimismul ortodox.[52]

După cum am spus este bine să știm că șamansimul din religiile primitive este unul care ne face conștienți că există o legătură ce duce de la șamanism la magie. Se poate să vorbim în acest sens de un fel de extaz magic. Ce este un astfel de extaz magic? Este fără doar și poate o comunicare cu lumea de dincolo dar trebuie să știm că această comunicare este fără doar și poate una care are loc cu dracii. Trebuie să știm că și dracii în cele din urmă pot să producă stări de extaz. Știm din Vechiul Testament că după ce regele Saul a dat ordin ca proorocul Samuel să fie ucis nu a mai primit nici un semn de la Dumnezeu și prin urmare a fost nevoit să recurgă la serivciile unei vărjitoare. Este vorba de o vrăjitoare pe care Biblia o denumește vrăjitoarea din Endor. Aceasta fiindcă Biblia ne spune că Saul avea de dat un război cu filistenii un popor care voria să ocupe Israelul. Așa se fac că Saul i-a cerut vrăjitoarei din Endor să scoale sufletul proorocului Samuel de pe lumea de dincolo ca să poată să îl întrebe ce are de făcut. Se pare că la cerea lui Saul vrăjitoarea din Endor printr-o tehnică mai mult sau mai puțin extatică în cele din urmă ajunge de îl vede pe Samuel în lumea de dincolo și îl cheamă să vorbească cu Saul. Samuel îi prevede lui Saul moartea în această luptă dar în cele din urmă Saul nu crede și merge la luptă unde va fi ucis. Avem aici ceea ce am putea spune un fel de comunicare cu lumea de dincolo care se face prin magie. Magia este un lucru care este larg folosit în mai multe religii fără de Hristos. Iată de ce în cele din urmă trebuie să știm că sunt mai multe tehnici care pot să fie cât se poate de efective în a crea comunicare cu lumea de dincolo. Aceste tehnici sunt cele magice și de cele mai multe ori ajung să fie eficace prin ajutorul pe care dracii îl oferă. Trebuie să știm că extazul magic la care ajung unii vrăjitori este unul care este indus de diavoli. Iată de ce este bine să știm că dracii pot să creeze un fel de extaz demonic în care eventual pot să prevadă viitorul sau să aducă anumite descoperiri în ceea ce privește anumite lucruri pe care ajunge omul să vrea să le știe.[53]

Magia prin urmare nu este străină de extaz. Acasta fiindcă sunt mai mulți magicieni care atunci când intră în contact cu dracii ajung de trăiesc un fel de stări de extaz. Să ne gândim în acest sens la mediumurile spiritiste. Sunt mai multe mediumuri spiritiste care prin diferite invocații magine ajung de intră într-un fel de stare cateleptică în care eu spun că ajung să vadă sufletele celor morți. Sfinții părinți ai creștinismului ortodox sunt cât se poate de concludenți în acest sens. Nu putem să nu vorbim de un fel de comunicare cu morții în spiritism fiindcă trebuie să știm că un astfel de lucru nu stă în puterea dracilor cu mai mult numai în puterea lui Dumnezeu. În acest sens au fost și duhovnici care au văzut că cei cu care comunicau mediumurile spiritiste nu erau sufltelele celor morți ci draci care se dădeau pe sine sufletele unor morți. În acest sens trebuie să știm că extazul este în sine raportat la lumea de dincolo de două feluri.

1. Extazul pozitiv. Este extazul care vine de la Dumenzeu Tatăl sau de la sfinții îngeri.
2. Extazul negativ este extazul care vine de la diavoli și acoliți săi (restul dracilor).

Iată de ce este bine să știm că atât transele spiritiste cât și extazul magic sunt unele care vin de la diavol. Aceasta fiindcă trebuie să fim cât se poate de conștieți că lumea magiei de multe ori copie lumea lui Dumnezeu Ttăl. De fapt este bine să știm că în cazul extazului magic avem de a face mai mult cu un fel de caricatură a extazului creștin ortodox. Aceasta fiindcă după cum am spus îngerii și Dumnezeu Tatăl sunt elemente din lumea

---

[52] Mircea Eliade, *Șamanismul și tehnicele arhatice ale extazului* (București, 2014, reeditare).

[53] Magia prin urmare poate să creeze starea de extaz. Sunt mai multe culte în care adepții ajung să trăiască un fel de stare de delir mistic și magic ce se manifestă prin diferite feluri de inocații ale mai multor duhuri și diavoli. Iată de ce este bine să știm care este originea extazului magic. Lumea extazului magic este o lume care se bazează pe contacul cu dracii. Dracii sunt cei care pot să îl facă să creadă pe inițiat că el este în stare de extaz și eventual chiar în comuniune cu Dumnezeu sau cu zeii. Iată de ce este bine să știm că extazul este un fapt ce trebuie să ne facă să considerăm că trebuie să fim cât se poate de atenți cu ceea ce invocăm în magie. Sunt mai mulți care sunt naivi și merg pe mâna magilor și a vrăjitorilor care ajung să îi facă să intre în stări extatice ce ei cred că vin de la îngeri și de la Dumnezeu dar care în cele din urmă vind de la draci. Vom vorbii despre acest lucru mai mult în capitotele care vor urma.

de dicolo ce ajung să fie experimentate de mai multe ori în stare de extaz. Unii ar putea să spună că suntem mult prea tehnici când vorbim de acest extaz ca fiind unul ce ține numai de lumea de dincolo și fără să avem o precizare referitor la care este dimensiunea lumii de dincolo de care vorbim. Trebuie să știm că această lume este un fapt pe poate să fie depășită prin extaz.. Extazul după cum vom vedea este mai mult o experiență psihologică ce ține de sufletul omului. Dracii pot să intre în contact cu unii oameni și îi pot face să trăiască stări de extaz dar acesta este fără doar și poate un extaz fals. Iată de ce este bine să știm care este sperația dintre extazul creștin ortodox și extazul magic. Extazul magic după cum am spus este unul care îl demoninează pe om. Această stare de demonizare nu se manifestă prin urlete și violență ci la fel de bine prin faptul că diavolii ajung să intre în trupul unei anumtite persoane care a ajuns să intre în extazul magic. Trebuie să știm că diavolii nu stau departe de cei care practică magia și sunt cât se poate de aproape de ei. Iată de ce opinia că dracii pot să fie îmblânziți este una eronată. Trebuie să refuzăm să avem orice contact cu ei fiindcă extazul magic nu este benefic nouă.[54]

Un alt tip de extaz este cel care a fost practicat de păgânism. Trebuie să știm că spre deosebire de animism și totemism care erau religii ce recunoșteau existența spiritelor păgânismul a avut un pronunțat crez în mai mulți dumnezei sau zei. Acești zei erau unii care trebuiau adorați sunt forma statuilor care susțineau păgânii că sunt trupurile zeilor. Iată de ce în cele din urmă este bine să știm care este sensul extazului la păgâni. De mai multe ori preoții păgâni intrau în stări extatice ce ajungau să fie unele ce îi făcau să primească semne și indicații de la diavolii deghizați în zei. Este bine să știm că lumea antică era plină de experințe pe care noi cei de azi le numim stări alterate ale conștiinței. Templul păgân, care era dedicat lui Zeus, Zamolxe, Odin sau Wotan era un loc în care prin diferite feluri adeptul era făcut să ajungă la stări extatice. Dacă te aflai într-un templu al zeilor în Grecia antică în cele din urmă aveai multe șanse să intri într-o stare de transă din pricina tobelor care cântau și al sensului de mister pe care îl avea toată ceremonia pe care o făceau preoții. La fel de bine dacă erai între celți în vechime la fel de bine ajungeai să ți se inducă o anumită transă extatică ce era făcută mai ales de focul care ardea și de invocațiile poetice sau muzica pe care un rapsod le făcea. Este de știu că în păgânism dacă nu se ajungea la o stare extatică prin muzică sua prin recitări de formule se recurgea la droguri. Iată că pentru păgâni consumul de drocuri avea o funcție riatualică și de ce nu religioasă. Ce să mai spunem atunci de toxicomanii și de drogații cu heroină și cocaină din zilele noastre? Se pare că practica drogurilor nu este una care este cunoscută numai din zilele noastre ci la fel de bine a fost practicată din antichitate. Păgânul antic a fost cel care credea că consumul de diferite droguri este unul care ajunge să te pună în legătură cu lumea de dincolo.[55]

Prin urmare care erau elementele prin care se ajungea la extaz în păgânism? Trebuiem să știm că deși au fost mai multe forme de păgânism fiindcă aproape fiecare popor își avea zeii lui unele elemente comune care duceau la stări extatice pot să fie recunoscute în păgânism:

1. Dansul
2. Cântatul
3. Diferite forme de substanțe cu miros stimulator (rareori tămâie)
4. Recitaluri de poezie.

Aceste elemente sunt comune în mai multe religii păgâne și este bine să știm că ele au ajuns să se manifeste în diferitele zone ale lumii. Când aceste ritualuri funcținoau se considera că adepții au ajuns să intre într-o stare de transă sau mai bine spus că au ajuns la extazul păgân. Fără doar și poate că aceste rituluri păgâne aveau mai multe nivele fiindcă știm că de exemplu în misterele de la Eleusis nu aveau voie să intre decât numai anumite persoane care erau bine selectate în prealabil. Ceea ce este cert este că păgânii nu erau străini de noțiunea de extaz și se foloseau de ea pentru a ajunge în cele din urmă la un număr cât mai mare de adepți. Această stare de transă care se crea în templele păgâne prim muzică, dans și recitaluri de diferite pozeii cu conținut păgân fără doar și poate că au avut succes pentru omul antic care eventual era dornic să încerce noi și noi senzații. Iată de ce este bine să știm care sunt limitele extazului și la fel de bine care este sensul lui. Extazul păgân putea să

---

54 Dennis R. Wier, *Trance: from magic to technology* (Trans Media Inc., 1996).

55 Păgânii prin urmare putem spune că au ajuns să intre în comuniune cu lumea de dincolo dar ceea ce este mai tragic este faptul că ei au fost persoane care au ajuns să se vândă pe sine părții întunecate a lumii de dincolo. Aceasta fiindcă este bine să știm că nu tot ceea ce există în lumea de dincolo este în cele din urmă și bun. Iată de ce este nevoie de multă precauție când vorbim de lumea de dincolo și de ceea ce poate ea să ne ofere. Lumea de dincolo este fără doar și poate o lume care trebuie să fie mult ma atent studiată și la fel de bine să ne dăm seama că nu tot ceea ce vine de acolo este în cele din urmă și bun. Prin urmare în ceea ce priveșe extazul trebuie să avem o înțelegere cât se poate de ortodoxă a lui. Aceasta este și motivul pentru care am purces la scrierea acestei cărți care putem să ne dăm seama că este o un manifest pentru o înțelgere creștin ortodoxă a extazului și a modului cum ajungem să îl trăim. Prin urmare nu este destul să avem un extaz religios pentur a ajunge să considerăm că el ne vine de la Dumenezeu Tatăl. Păgânismul ne demonstrează că dracii pot să instige în oameni stări extatice.

culmineze cu vederea zeilor păgâni ce erau deghizați, ei fiindcă realitate draci. După cum am spus dacă extazul nu vedea pe o cale naturală el ajugea să fie indus și prin consumul de droguri care era o modalitate de a îi sluji pe zei. Știm că în cele din urmă consumul de droguri nu este un lucru moral și iată de ce avem toate motivele să credem că marii ințiați păgâni erai demonolatrii sau unii care îi cinsteau pe zei.[56]

Se spune că undeva la un schit departe era un călugăr care era cânterășul schitului. Într-o zi el vorbea cu părinții din schit.

- Știți ce părinților eu am o mare împotrivire, a început călugărul cânăreț.

-Ce împotrivire? i-a răspuns cel mai bătrând din schit.

- Eu nu cred că Hristos este prezent în împrtășanie.

- Cum poți să crezi una ca asta?

- Fiindcă nu avem nici o dovadă că Hristos ar fi în pâinea și vinul de la liturghie.

- Fiule cred că te înșeli.

- Eu nu cred că mă înșel.

- De ce?

- Fiindcă împărtășania nu este nimic mai mult decât pâine și vin.

- Hristos a spus că acestea este trupul Meu și aceasta este sângele Meu nu?

- A fost mai mult o metaforă.

- Noi creștinii ortodocși credem că în pâinea și vinul de la litughie este prezent Hristos.

- Dar L-a văzut cineva pe Hristos în pâinea și vinul de la liturghie?

- Au fost mai mulți sfinți care au văzut.

- Nu cred asta.

- Fiule trebuie să crezi că în împărtășanie este prezent cu adevărat Hristos.

- Voi crede numai după ce voi vedea aceasta cu ochii mei.

Părinții din mănăstire l-au lăsat în pace dar s-au rugat pentru el. Într-o duminică, acel cântăreţ participa la Slujba Sfintei Liturghii. În momentul în care preotul a luat în mâinile sale prescura pentru proscomidie, cântăreţul a văzut, uimit, un prunc întins pe Sfânta Masă. Și, când a început să taie prescura, s-a arătat un înger sfânt deasupra Sfintei Mese, ţinând în mână un cuţit și, în același timp cu preotul, tăia Sfântul Prunc și turna Sângele Lui în Sfântul Potir. Cântăreţul s-a cutremurat dar, după puţin timp, când s-au dus spre a se împărtăși, s-a întâmplat ceva și mai minunat. A văzut în Sfântul Potir carne omenească în sânge. Plângând atunci, a mărturisit erezia lui, rugând pe Domnul să acopere cu harul lui Sfintele Taine, vrând a se împărtăși. Într-adevăr, în Sfântul Potir a văzut iar pâine și vin, din care s-a împărtășit, mulţumind lui Dumnezeu. După ce s-a împărtășit se spune că aceste călugăr cântăreț a venit la călugării din schit.

- Vă rog să mă iertați părinților

- De ce să te iertăm părinte?

- Fiindcă am spus că nu cred că Hristos este prezent în euharistie.

- Dar ce s-a întâmplat?

- Am putut să văd un înger care a venit și l-a jertfit pe pruncul Iisus și a turnat sângele Lui în potir. Mai apoi când am dat să mă împătășesc am putut să văd în potir carne omenească în sânge.

- Fiule noi ți-am spus că Iisus este prezent în pâinea și vinul de la euharistie.

- Dar cum este posibil una ca asta?

- Toate sunt posibile la Dumnezeu Tatăl.

- Așa este.

Se spune că de atunci cântărețul de la schit nu a mai avut nici o îndoială că Hristos nu este prezent în euharistie.[57]

Avem aici o altă vedenie extatică a unui călugăr a c[rui nume nu îl știm și care atestă că liturghia creștin ortodoxă este o prezență care unește mistic lumea noastră cu lumea de dincolo. În acest sens liturghia este menită să fie o unire a lumii noastre cu realitățile de dincolo ale lumii duhovnicești a raiului. Este adevărat că după cum am spus în cazul la mai multe religii ce nu cred în Hristos extazul nu este nimic mai mult decât o experiență fără de sens și fără de nici o logică sau noimă. Iată de ce este bine să știm că extzul este unul care poate să cuprindă nu numai sfinți ci la fel de bine și persoane care au mari îndoieși de credință. Vedem că acest călugăr din pilda de mai sus a avut mari îndoieli de credință în ceea ce privește împărtășanie pe care o primim la

---

56 Nicolas Remy, Montague Summers, *Demonolatry* (Kissinger Publishing, 2010).

57 Monahia Habakis Teodora, *Pateric* (Lidia, Salonic, 1993).

liturghie. Din cauza faptului că restul dintre părințiilor mănăstirii au ajuns să se roage pentru el în cele din urmă el a avut o descoperire cât se poate de minunată și a putut să vadă că cu adevărat Hristos este prezent în împărtășanie. Aceasta fiindcă el a putut să vadă în potir în loc de pâine și vin sânge și carne de om. Totuși fiindcă Dumnezeu Tatăl a voit numai să îi dea acestui tânăr o lecție în cele din urmă când s-a împărtășit trupul și sângele omenești a lui Hristos au dispărut și el a ajuns să se împrtășească numai cu pâinea și vinul din potir. Fără doar și poate că avem de face în această întâmplare cu o experiență extatică. Aceasta fiindcă în acel schit numai clăugărul cu pricina a ajuns să vadă în potir turp și sânge omenesc. Acesta este de fapt adevăratul extaz creștin ortodox: este momentul în care realitățile lumii de dincolo ajung să se suprapună pe realitățile lumii de aici. În cele din urmă ce este extazul creștin ortodox decât dacă nu o suprapunere a lumii de dincolo cu ceea ce este lumea de aici? Am putea spunem că extazul este o experință interdimensională. Aceasta fiindcă în extaz cel în cauză ajunge să iese din această lume și să intre în lumea de dincolo. Experiența cu călugărul de mai sus este cât se poate de relevantă pentru a ne întării în convingerea că extazul este suprapunere de dimensiuni sau mai bine spus intrara dintr-o dimensiune de existență în alta.[58]

Hinduismul este una dintre cele mai vechi religii ale lumii care ne spune că extazul poate să fie atins printr-un set de exerciții fizice și psihice pe care lumea le cunoaște în zilele noastre cu denumirea de yoga. Yoga este prin urmare calea prin care omul ajunge să intre în extaz. Retras pe munții Himalayei yoghinul hindus voiește să ajungă la extaz. Ce este prin urmare extazul pentru yoghin? Știm că extazul este o ieșire din această lume și o îndreptare spre lumea de dincolo. Prin urmare yoghinul vrea să părăsească această lume pentru a ajunge să intre în lumea de dincolo. Prin extazul yoghin în cele din urmă se ajunge la un fel de unire cu tot ceea ce ne înconjoară. De mai multe ori hinduismul vorbește de un fel de unitate cu tot ceea ce există și cu lumea întreagă. Extazul în hinduism este unul care după adepți hinduși îl pune în legătură pe om cu pricipalii zei hinduși: Vișnu, Șiva și Brahman. Acești zei sunt cei care pot să fie contemplați și văzuți în aceste experienețe extatice pe care le au diferiți yoghini. Devine cât se poate de eviden că este greu de spus dacă toți yoghinii sunt conștienți că zei lor (Vișnu, Șiva și Brahman) sunt de fapt draci dar ceea ce este sigur este că extazul este în hinduism unul care îi are în centrul lor pe acești zei. La fel de bine ceea ce este propriu hinduismului este faptul că el a ajuns să creadă că sexualitatea este și ea o modalitate de a ajunge la extaz iar aceasta prin ceea ce se cunoșate ca practicile tantrice. Ce sunt aceste practici tantrice? Aceste practici tantrice sunt unele care susțin că prin sexualitate în cele din urmă omul poate aunge la unire cu absolutul. Deși tantrismul este mai mult un fel de perversiune sexuală este adevărat că pentru cei mai mulți hinduși ea este o modalitate de extaz religios.[59]

Prin urmare putem să remarcăm în hinduism preponderența în spre eros și erotic care ajunge să fie o modalitate de extaz. Extazul sexual este unul care după cum am putut vedea este justificat religios în hinduism. Fără doar și poate că trebuie să remarcăm că concepția despre extraz a hinduismului este una cât se poate de retrogradă și pe care nu trebuie să o credem și nici ne luăm după ea. Aceasta fiindcă trebuie să știm că în esența sa hindusimul este unul care este tributar păgânismului sau mai bine spus are o mentalitate păgână. Iată de ce trebuie să știm care este diferența dintre extazul creștin ortodox și cel hindus. Aceasta fiindcă deși și creștinismul și hindusimul vorbesc despre extaz în cele din urmă modalitățile prin care se ajunge la extaz nu sunt indentice și nu pot să fie considerate cât se poate de similare. O noțiune centrală a hinduismului știm că este nirvana. Ce este nirvana știe mai multă lume. Nirvana este starea în care hindusul ajunge la starea de contopire cu Marele Tot care este o ieșire definitvă din lanțul reâncărnărilor pe care orice om le suferă în această viață. Prin urmare prin yoga și printr-o viață care respectă principiile hinduse în cele din urmă hindusul iasă din această lume și ajunge să intre în nirvana care este contopirea cu Marele Tot ce nu este nimic mai mult decât nimicul absolut. Extazul în hindusim prin urmare este un fel de pregustare a acestei stări de ieșire din ciclul reâcarnărilor din această lume și intrare în lumea de dincolo. Trebuie să știm că în cazul hinduismului în ceea ce privește

[58] Sfântul Ioan de Kronstadt, *Litrghia: cerul pe pământ* (Sibiu, 1996).

[59] Modelul tantrismului este fapt după hinduși un model divin. Este mai mult decât toate legătura dintre cuplul arhetipal a zeului Vișnu și a zeiție Lakshmi. Acasta fiindcă aceste cuplu de zei sunt cei care sunt patronii erotismului în general. Iată de ce în cele din urmă în hindusim erotismul este unul care are o puternică funcție religioasă. Putem vedea aici cât de antitetică este concepția hindusă față de cea creștin ortodoxă care știm că în nici un fel nu susține erotismul ce este considerat un păcat. Ei bine extazul erotic în hindusim este o formă de religie. În mitologia hindusă adevărul este că fiul lui Vișnu și a lui Șiva este zeul Kama care mai este considerat și zeul amorului sau al iubirii. Kama este un fel de Cupidon (Eros) în hinduism (Cupidon este găsit în mitologia greco-romană). El are 5 săgeți cu vârfuri din flori înmiresmate pe care le lansează dintr-un arc făcut din testie de zahăr și cu firul din albine, toate acestea simbolizând simțurile și jocul amoros. Acest zeu Kama este de fapt invocat în timpul actului amoros el fiind un fel de fel simbol al iubirii dintre Vișnu și Lakshmi. Cunoscute carte de dragoste inidană Karma Surta este chiar cântecul lui.

extazul există o mare contradiție. Aceasta fiindcă după cum am afirmat este bine să știm că adeptul hindus este unul care vrea ca prin extaz și prin yoga și tantra în cele din urmă să ajungă la unirea cu marele tot. Ei bine acest Mare Tot care este principiul panteist al hinduismului este o mare anomalie fiindcă după cum am spus el este contomitent:

1. Marele Tot
3. Nimicul absolut.

Cum poate să fie Marele Tot în același timp și Nimicul absolut este în cele din urmă un fapt ce nu este nici în zilele noastre lămurit de hindusim. Aceasta fiindcă după cum am spus hinduismul este unul care susține panteismul (ce crede că Dumenzeu și universul sunt una și aceiași realitate). Iată de ce este bine să știm că extazul în hinduism pe lângă faptul că are un profund caracter erotic în cele din urmă este o realitate ambiguă. Aceasta fiindcă adeptul trebuie să se îndrepte prin practicile sale religioase spre nirvana care este în cele din urmă o neantizare a omului. După cum vom vedea marile doctrine despre extaz vor fi preluate și elaborate de budism.[60]

O religie care s-a desprins din hinduism și care a voit să fie un fel de reformă a hinduismului a fost budismul. Ceea ce trebuie să știm că este propriu budismului este starea de iluminare la care ajunge adeptul dacă urmărește să pună în practică preceptele acestei religii. Trebuie să știm că Buda (pe numnele adevărat Sidarta Gautama) a fost o persoană care de mai multe ori a susținut că a ajuns să aibă stări extatice. De fapt el spune că a ajuns la iluminare sub un dud. A fost momentul în care a ajuns la concluzia că suferința din lume este o iluzie și că prin meditație în cele din urmă această suferință poate să fie obliterată. Iată prin urmare că avem în cazul lui Buda care a susținut că starea de iluminare religioasă în cele din urmă este o stare de extaz. Este un extaz care îl face pe adept să uite de această lume și să se îndrepte spre lumea de dincolo. După cum am spus budismul s-a desprins din hinduism și prin urmare este bine să știm că scheletul religiei budiste este unul în esență hindus. La fel de bine budismul este unul care susține că starea de extaz este o stare de liniștire sau de tranchilitate (jhana). Este acea liniște la care ajunge călugărul budist după ce s-a retras din lume și nu mai este afectat de suferința din ea. Termenul budist pentru extaz este de piiti. Prin urmare este evident că pentru Buda extazul este o metodă de iluminare. Extazul care este dobândit prin iuminare în budism este o modalitate de a te rupe de suferința ce caracterizează această lume. Această eliberare de suferință este prin urmare una care este dobândită prin liniștire. Budistul mai înainte de a ajunge la iluminare și la liniștire trebuie mai întâi să se linișească pe sine față de toate problemele și suferinăța ce există în această lume sau mai bine spus în lumea din jurul lui.[61]

Prin urmare în budism trebuie să știm că extazul în budism este văzut ca o liniște sau o liniștite mentală ce se realiezează prin meditație. Sunt în acest sens mai multe etape prin care budistul trebuie să treacă pentru ca în cele din urmă să ajungă la extaz:

- gândul direcționat
- plăcerea fizică
- reflecția
-fericirea
-calmul.

Toate aceste stări sunt în cele din urmă un fel de preambul al extazului în care în cele din urmă budistul ajunge de se eliberază de suferința din jur și mai ales de suferința din această lume. În acest sens pentru budism este adevărat că extazul nu neapărat duce la fericire sau la plăcere ci mai mult este o eliberare totală de toate problemele lumii din jur. Prin urmare un budist poate să ajungă la extaz fără să experimenteze nici plăcere și nici durere. El este mai mult decât toate un eliberat de suferința lumii din jur. După budism cel care meditează în cele din urmă va ajunge să experimenteze extazul în prin cinci plăceri fizice care se degajă din el:

1. Un extaz slab (care duce la a își face pielea găină)
2. Extazul pe timp scurt (care este un fel de străfulgerare din când în când).
3. Extazul care pătrunde în interior și care este un fel de explozie interioară.

---

[60] Alf Hitebeloitel, *Criminal gods and demon devotees: essays on the guardians of popular hinduism* (New York, 1989).

[61] Devine evident pentru budism cbceptul de mokșa care este un fel de eliberare de toate problemele din jur pentru ca în cele din urmă să se ajungă la nirvana care este la fel ca și în hinduism contopirea cu nimicul absolut sau mai bine spus aneantizarea finală. Este bine prin urmare să știm că în sens inițial intrarea în budism este mai mult un fel de deșteptare. Aceasta fiindcă budismul vrea să îl deștepte pe om la realitatea că suferința și durerea sunt două elemente ce sunt omniprezente în această lume. Numai prin iluminarea budistă în cele din urmă omul se poate elibera de suferința și durerea din această lume și poate să ajungă la o stare care este dincolo de de toate una extatică. Budismul este extatic și crede că extazul poate să fie atins urmând vieții lui Buda. Budismul este în acest sens o eliberare de iluzii fiindcă de multe ori omul ajunge să trăiască în iluzii.

4. Extazul de intensitate puternică ce face să te simți că urci spre cer
5. Extazul ce duce la împlinire ce este mai mult un fel de curgere a unui val dintr-un râu de munte.

Ceea ce este clar este că extazul este o realitate cât se poate de prezentă în budism chiar dacă el îmbracă mai multe forme și mai multe expresii. Este prin urmare evident că în sine budismul nu a venit cu multe lucruri diferite față de hindusim ci mai mult ceea ce a voit el să accentuieze este că omul trebuie să găsescă o rezolvare la problema suferinței din lume. Sunt mulți care ajung la concluzia că suferă și prin urmare voiesc să găsescă o cale de a evita suferința din jurul lor sau suferința pe care o simt. Iată de ce este bine să știm că în cele din urmă extazul budist eșuiază să fie unul care îl eliberează pe om de suferință. Budismul este numai unul care în cele din urmă ajunge să îl facă pe om mai conștient de suferința din jur dar el nu îl poate elibera pe om de suferință. Tehnicile budistului de a ajunge la extaz sunt ca aceleași care sunt și în hinduism doar că în budism devine mult mai importantă meditația decât practicile yoga. Este adevărat că sunt mai multe exerciții yoga în budism dar este bine să știm că în cele din urmă extazul budist este unul care este produs mai mult al autosugestiei decât a contactului cu lumea de dincolo.[62]

O altă mare religie știm că este taoismul care este un fel de religie ce a iești din China. Dacă este să ne gândim al taoism în cele din urmă vom vedea că și el are o concepție despre extaz și este mai mult decât toate o concepție dualistă. Taosimul este unul care crede în realitate a două principii veșnice în această lume. Este vorba de ying și yang. Aceste principii sunt opuse unul altuia în cele din urmă numai aparent fiindcă noapte este completată de zi și iarna de vară. Iată de ce taoismul este unul care a susținut din cele mai vechi vremuri că numai meditația în cele din urmă ajunge să rezolva contrarire din această lume. Taoimul este unul care pune mult accept pe armonie. De mai multe ori armonia se poate baza pe contrarii. Iată de ces este bine să știm că armonia taoistă este cea care aduce în cele din urmă extazul. Extazul este în taoism strict legat de conceptul de Tao care este un fel de armonie sau de ce nu un fel de unire a contrarilor. Prin urmare în taoism pentru a ajunge la o practică de unire a contrarilor și pentru a fi mult mai echilibrați până a ajunge la extaz este nevoie de meditație. Meditația taoistă este făcută ca un fel de exercițiu de autocontrol care va ajunge să ne facă să fim cât se poate de eliberați de situația tensionate cu care ne confruntăm în această viață. Extazul în taosim ce este realziat prin meditație este unul care îl face pe adept să se reântoarcă la Sursă sau să ajungă să îl îmbrățișeze pe Tao. Prin extaz și prin meditație în cele din urmă omul ajunge la un fel de conștiiță a superiorității energiei asupra minții. În acest sens noi suntem cei care folosim mintea pentru a conduce pe chi care este energia internă ce calmează emoțiile și pentru ca în acest mod în cel din urmă să ne eliberăm de toate emoțiile. Aceasta fiindcă aceste emoții sunt cele care scotocesc prin mizeria sinelui.[63]

Iată prin urmare cum descrie unul dintre fondatorii taosimului Lao Tze o stare extatică: "stai în liniște. Atunci zece mii de ființe se vor ridica și vor înflorii în timp ce înțeleptul ajunge să vadă reântoarcerea lor. Deși mai toate ființele există ca fiind unele dependente de altele, în cele din urmă ele sfârșesc prin a se reântoarce la originea lor. Reântoarcerea la originea lor este ceea ce se cheamă ca pace interioară." Este evident că taosimul este o religie ce ne susține foarte mult că extazul este unul care aduce în sufletul taoistului pacea interioară. Este această pace interioară care după cum am spus ajunge să fie o balanță dintre negativ și pozitiv. Trebuie să știm că deși taoismul ajunge să vorbească de două principii în această lume, ying și yang sunt mai multe tendințe panteiste în taoism. Aceasta fiindcă după cum am spus este bine să știm că taoismul este unul ce susține în cele din urmă se poae ajunge la o armonizare a negativului și a pozitivului, a lui ying și yang. Iată de ce nu greșim dacă spunem că taosimul este mai mult dualist-panteist decât simplu panteist. Prin urmare pentru a ajunge la extaz în taoism este nevoie meditație. Aceasta fiindcă după cum știm mai toate religiile orientale sunt unele care dau un rol foarte mare meditației. Meditația prin urmare nu poate să fie realizată dintr-o dată fiindcă este destul de complexă ci ea ajunge să fie realizată treptat. Cea mai recomandată poziție de meditație în taosim este postura lotusului care este una ce face ca cel care meditează să ajungă să aibă o poziție comfortabilă. La fel de bine în meditația taoistă este foarte adevărat că respirația joacă un rol extrem de important. Cel care vrea să ajungă la meditația este bine să știe că trebuie să se elibereze de tot ceea ce este lumesc și de tot cea ce îl poate pertuba să

---

[62] Gail Hinich Sutherland, *The disguises of the demon: the development of Yaksha on Hindusim and Buddhism* (SUNY, 1991).

[63] Meditația taosită este una care ajunge să se centreze pe dantianul de jos care este un fel de punct din pieptul omului. Când ajunge în extaz prin meditația taoistul pare un om normal din exterior care nu face decât să mediteze și să respire, însă în interiorul lui sunt puse în funcțiune mai multe energii de lumină și de întuneric. Este tocmai această energie lăuntrică ce ajunge în cele din urmă să remodeleze exteriorul. Prin aceasta nu numai că taoistul care meditează ajunge să fie diferit dar va fi diferit și pentru cei care îl privesc din exterior. Aceasta fiindcă taoistul devine mult mai matur și unul care este capabil să vadă lucruri pe care mai înainte de meditațai extatică nu a ajuns să le vadă. Iată de ce în cele din urmă meditația este în taoism o cale spre extaz.

se realieze pe sine. La fel de bine taoiştii mai cred că prin meditația extatică în cele din urmă se ajunge la cultivarea a ceea ce am putea denumii ca energia qi. Această enegie este una care ajunge să fie una cu cea a trupului. Meditația taoistă care duce în cele din urmă la extaz este una care după cum am spus ajunge să fie cea care ne relaxează. Aceasta fiindcă este bine să ştim că vom dobândii o mai bună concentare dacă suntem relaxați. Nu se poate ajunge la extaz dacă nu suntem relaxați. Iată de ce toate exercițiile pe care le propune taoismul sunt unele care ne duc la relaxare şi care ne fac să fim cât se poate de rupți de lumea din jur. Este tocmai această relaxare care duce la golirea minții de gânduri ce este un stadiu ce premerge unirea cu Tao. Prin urmare meditația taoistă are mai multe efecte la nivel:

1. Psihologic,
2. Emoțional
3. Spiritual.

Ceea ce este de mare importanță să ştim este că în taoism nu se poate ajunge la extaz fără de meditație. Aceasta fiindcă meditația este calea ce duce la extaz.[64]

O altă religie a lumii ştim că este iudaismul. Că iudaismul are în comun cu creştinismul ortodox Vechiul Testament ştie mai toată lumea. Prin urmare experiențele extatice ale sfinților Vechiului Testament sunt unele care sunt comune cu cele ale creştinimsului ortodox. Totuşi trebuie să ştim că iudaismul în forma care există astrăzi în nici un fel nu mai este unul care s-a rezumat numai la Vechiul Testament. Sunt mai multe curente de gândire şi de experiență mistică în iudaism cum este hasidismul şi cabala care au venit cu o înțelegere propria a extazului. Ei bine în rândurile care vor urma ne vom referii mai mult la acese elemente care sunt proprii iudaismului atunci când ajungem să vorbim despre extaz. Prin urmare ştim că în hasidism există mai mult accept pe extaz. Aceasta fiindcă hasidismul a apărut ca o reacție iudaică la ceea ce am putea spune ca procesul de modernizare prin care a trecut lumea de azi. Este evident că în hasidism se ajunge a extaz prin vechile metode iudaice la care se mai adaugă elemente noi:

1. Incantații
2. Transe religioase
3. Amulete,
4. Rugăciuni
5. Exorcisme
6. Poțiuni care trebuie să fie băute.

Iată prin urmare câteva metode prin care în cele din urmă în hasidim se ajunge la extaz.[65]

Haisdismul iudaic este unul care consideră că poate să ajungă la extaz prin faptul că Tora este cuvântul lui Dumnezeu şi el vine prin urmare dintr-o altă lume sau mai bine spus din lumea de dincolo. Iată că avem aici o valență cât se poate de transcedentă a extazului. Extazul este în iudaism o experiență trasnecdentă ce ajunge să îl unească pe om cu Dumnezeu. Este bine să ştim că iudaismul este o religie monoteistă şi prin urmare este clar că extazul este o unire cu un singrur Dumnezeu. Este de amintit aici că pentru iudaism muzica şi rugăciunea sunt forme care în cele din urmă vor duce la extaz. Muzica şi rugăciunea sunt de fapt şi lucuri pe care le propovăduieşte creştinismul ortodox. Muzica rituală a iudaismului este o modalitate de a îl scoate din sine pe credincios şi a îl aduce la o stare extatică prin care el trebuie să se elibereze pe sine de tot ceea ce este efemer care vine din această lume. Am văzut că pentru evrei lumea din jur este cât se poate de probelmatică. A fost atât de problematică că mai mulți evrei din hasidism au preferat să nu mai trăiască în moda modernității ci să rămână la moda anilor din secolul al XVIII-lea. Prin urmare în haisdismul iudaic cel acre intră în extaz în cele din urmă trebuie să ajungă într-o stare în care este dincolo de sine şi are o vedere transcedentă a realităților lumii din jur. La fel de bine iudaismul mai ştim că este unul care pune mare accent pe lumina lui Dumnezeu. În acest sens mai toți evreii care vor să ajungă la extaz trebuie să se concetreze pe lumina lui Dumenzeu. Fiindcă este cuvântul lui Dumnezeu Tora sau mai bine spus Vechiul Testament este cel mai sfânt lucru din această lume şi el este unul care ne face să ieşim din această lume şi să ne îndreptăm spre Dumnezeu. Ceea ce trebuie să fim conştienți şi la

---

[64] Fritjof Capra, *Taofizica* (Bucureşti, 2002 reeditare).

[65] Trebuie să ştim că deşi hasidimul a fost mai mult o reacția la procesul modernizării care a ajuns să neglieze religia în cele din urmă hasidismul este considerat de mulți evrei mai mult ca un fel de erezie iudaică. Aceasta fiindcă după cum am spus haisidmul a voit să vină cu o nouă înțelegere a realității iudaice. Este considerat ca fiind întemeitorul hasidismului Isarel Ben Eliezer. Adepții hasidmului se îmbracă în haine poloneze din secolul al XVIII-lea. Iată prin urmare că fără să fie conştienți mai mulți evrei ajung să umble îmbcărați în haine de polonezi şi ei se consideră în acest mod ca fiind cât se poate de evrei. Este bine să ştim aceste lucruri fiindcă după cum am spus în cadrul evreilor sunt mai mulți adepți ai hasidismului.

fel de bine ceea ce poate să fie reproșat iudaismului este că el nu Îl recunoaște pe Iisus Hristos ca fiind Fiul lui Dumnezeu. În creștinismul ortodox știm foarte bine că nu se poate vorbii de extaz autentic fără de credința în persoana Domnului Iisus Hristos. Iată de ce este bine să știm că nu putem să vorbim de un extaz adevărat fără să nu credem și în Iisus. Ori se pare că iudaismul respinge orice legătură că Iisus și merge pe o cale proprie.[66]

Un monah se lupta cu gânduri îndoielnice dacă Sfintele Daruri sunt întradevăr Trupul și Sângele lui Hristos sau simple simboluri. Când au aflat despre aceasta, ceilalți călugări l-au chemat la o slujbă a Sfintei Liturghii în timpul căreia s-au rugat toți să-i arate Dumnezeu adevărul, ca să-i alunge gândurile necredinței. După ecfonis (formulă cu care se încheie rugăciunile și ecteniile, numită și *doxologie mică,* rostită de preot cu un glas sau ton mai ridicat), fratele acesta a mărturisit celorlalți următoarele:

„Când diaconul s-a urcat în amvon (mică platformă, balcon) ca să citească Evanghelia, am văzut cum s-a deschis cupola bisericii. După rugăciunea proscomidiei, am văzut cum cerurile s-au deschis și foc a coborât asupra Sfintelor Daruri. După aceea, s-a arătat mulțime de îngeri și între ei un copil. Împreună cu ei au coborât alte două persoane de o frumusețe nedescrisă. După aceea, îngerii au stat în jurul Sfintei Mese iar Pruncul s-a așezat deasupra ei. Când s-au apropiat preoții să taie pâinea, am văzut acele două persoane luând pruncul de mâini și de picioare și, cu un cuțit, îl tăiau turnând sângele lui în Potir. În continuare, au tăiat Trupul Lui în părți mici, pe care l-au așezat deasupra bucăților de pâine. Atunci, imediat, pâinile s-au transformat și acestea în carne. Când s-a ajuns la rostirea a „Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați", fraților care se apropiau li se dădeau bucăți de carne și nu am putut să mă împărtășesc. Atunci am simțit o voce șoptindu-mi la ureche:

- Omule, de ce nu te împărtășești? Nu ți se oferă exact ceea ce ai cerut?

- Fie-ți milă de mine, Doamne! Nu mă pot împărtăși cu carne!

- Află deci că dacă omul ar fi putut să se împărtășească atunci cu carne, în Sfântul Potir ar fi existat carne așa cum ai văzut tu. Însă, pentru că nu poate să mănânce ei carne, Dumnezeu a îngăduit pâinile proscomidiei. Dacă ai crezut că această pâine sfințită este chiar Trupul lui Hristos, împărtășește-te cu ceea ce ai în mână!

- Cred, Doamne! am răspuns atunci îngrozit.

Imediat carnea, pe care o țineam în mână, s-a făcut iar pâine. Am mulțumit lui Dumnezeu și m-am împărtășit. După ce s-a terminat Sfânta Împărtășire, am văzut cum s-a deschis iar cupola bisericii și puterile îngerești s-au ridicat la cer".[67]

Iată prin urmare că avem și aici o nouă experiență a extazului creștin ortodox. Aceasta fiindcă ese bine s știm că mai mulți dintre noi avem îndoieli cu privire la împărtășanie și al sensul ei. Vedem că acest călugăr a avut mai multe gânduri îndoielnice în ceea ce privește împărtășania dacă ea este cu adevărat una în care este prezent Hristos. În cele din urmă se pare că aceste călugăr în timp ce era la liturghie a căzut în extaz. După cum putem vedea acest călugăr nu a fost un sfânt și nici nu ni s-a păstrat din tradiția creștin ortodoxă numele lui. Vedem că există situații în care o persoană poate să cadă în extaz pentru ca să ajungă să se lămureacă în unele probleme de credință. Ceea ce poate să fie constatat din viziunea de mai sus este că aceste călugăr a ajuns să aibă o vedenie în care îngerii au venit din cer au adus cu ei pe Iisus sunt chipul unui prunc mic. Pe acest prunc în cele din urmă preoții l-au jertfit și au ajuns să îi pună carnea și vinul în potir. La fel de bine povestea de mai spune că atunci când acest călugăr a dat să se împărtășească în potir a putut vedea carne și sânge. Iată prin urmare că avem și aici din nou o stare de extaz care ne spune că în liturghie lucurile din lumea de dincolo ajung să se unească cu lucrurile din lumea noastră. Este bine să ne dăm seama că de multe ori extazul este cel care ajunge să descopere lucruri tainice pe care nu toată lumea ajunge să le perceapă. Aceasta fiindcă după cum am spus trebuie să fim cât se poate de conștienți că există o lume de dincolo care de multe ori conexistă în paralel cu lumea noastră. Iată care este sensul și care este înțelesul extazului în creștinismul ortodox. Extazul care l-a avut călugărul de mai sus este unul care ne vorbește desprea realitatea transecendentă a liturghiei creștin ortodoxe. El este unul care ne vorbeșe despre faptul că la liturghie omul ajunge să se unească cu lumea de dincolo și să vadă ceea ce are loc în mod nevăzut în timpul liturghiei. Extazul acesta ne spune că îngerii sunt prezenți la liturghie în mod nevăzut. Extazul poate să fie nu numai o exprientă transecdentă dar la fel de bine el este unul care descoperă ceea ce are loc în lumea de dincolo. Nu am știi ce are loc în lumea de dicolo dacă nu ar fi mai mulți extatici în lumea noastră. Este adevărat că pentru omul de azi care este materialist în mare aceste experiențe creștin ortodoxe ale extazului nu sunt nimic mai mult sau mai puțin decât simple fabulații și de ce nu halucinații.

[66] Oliver Leaman, *Judaism: an introduction* (I. B. Tauris, 2010).

[67] Everghetinos, vol 1-4, Victor Matheos, Atena, 1957-1960 și Patericul din Sinai, Tsamis D.G., Sfânta Mănăstire Theonatisu, Muntele Sinai, Salonic, 1988.

Să fie extazul o stare de halucinație? Am văzut din exemplele de mai sus că nu este. Aceasta fiindcă după cum putem constata extazul este o experiență universală a tuturor religiilor. Toate marile religii ale lumii vorbesc despre extaz și despre modul în care ajunge acesta să se manifeste. Aceasta fiindcă după cum am spus în toate religiile există o tendință sau mai bine spus o tânjire după lumea de dincolo. Că extazul nu este unul autentic în mai toate religile lumii nu este nici o îndoială. Vom vorbii în rândurile care vor urma despre faptul că extazul trebuie să fie înțeles în termeni creștin ortodoși și nu după cum vrea fiecare dintre noi. A venit vremea ca noi creștinii ortodocși să studiem mai mult care sunt modalitățile prin care se manifestă extazul și la fel de bine care sunt persoanele care au avut un extaz religios. Sunt mai multe persoane care au avut extaz religios în jurul slujbelor bisericii și mai ales a sfintei liturghii. Acesta fiindcă este bine să știm că biserica este un spațiu de interferență a două lumi: lumea nevăzută și lumea nevăzută. În zilele noastre sunt din ce în ce mai mulți care doresc să știe ce este lumea nevăzut. Nu putem garanta că orice poate ajunge la o stare de extaz creștin ortodox dar putem garanta că orice creștin ortodox poate să învețe despre extaz din mărturiile trecutului.[68]

Ultima religie a lumii despre care vom vorbii în aceste rânduri este islamul. Știm că islamul a fost înființat de Mohamed care pretins că a avut o revelație de la Sfântul Arhanghel Gavriil. Știm despre Mohamed că el a susținut că aceste arhanghel a fost cel care a dictat cuvânt cu cuvânt Coranul. În viața lui Mohamed de mai multe ori el a căzut în extaz și se pare că în stare de extaz de mai multe ori Mohamed a susținut că a intrat în rai și acolo a avut mai multe descoperiri. Ceea ce este de amintit aici este că deși Mohamed a pretins că a avut mai multe stări de extaz în nici un fel el nu a crezut în cele din urmă că trebuie să stea să analizeze mai mult aceste stări de extaz. La fel de bine ceea ce trebuie să știm este că extazul este unul care a fost prezent și la cei care i-au urmat lui Mohamed. O ramură a islamului care este puternic ancorată în extaz este sufismul. Sufismul este unul care susține că extazul este unul care poate să fie atins prin lectura cuvintelor Coranului. Numele se sufism provine din cuvântul arab pentru lână fiindcă primii sufiști se îmbrăcau în haine de lână. Tehnicile de meditație sufiste care sunt unele ce în cele din urmă duc la extaz accentuiază faptul că adeptul trebuie să mediteze mai mult la numele lui Dumnezeu după cum a fost el descoperit în Coran. Pentru a ajunge să intre în stare de extaz în cele din urmă credinciosul trebuie să se concentreze la Dumnezeu și numai la Dumnezeu. Musulmanii sufiști sunt cei care susțin că prin repetarea de mai multe ori a numelui lui Dumnezeu în cele din urmă se ajunge la o stare de extaz în care care adeptul se desprinde de lumea din jur. Este o stare pe care musulmanii o denumesc ca dhikr. Ceea ce este rostit în rugăcinea ismaică în cele din urmă ajunge să fie fie și trăit de crredinicios. Dacă se rostește de mai multe ori Alah miloastivul (al-rahman) în cele din urmă este adevărat că și credinciosul ajunge să fie milostiv. Aceasta fiindcă meditația extatică este una care îl face pe muslman să fie mult mai aproape de calitățile lui Alah atunci când le rostește el pe nume.[69]

Prin urmare este bine să știm că practica sufi a extazului pune un mare accent pe muzică. Muzica este mia mult numai un fel de catalist care ajunge să ducă audiența într-o stare de transă. În această transă extatică în cele din urmă adeptul ajunge să se simtă unit cu Dumnezeu și să simtă că a ajuns să funzioneze cu Dumnezeu (Alah). Meditația extatică sufistă este una care începe prin a ridica mai multe semne de întrebare despre sensul omului de a fi în această lume și mai apoi sfârșete prin a îl fac pe credincios să își dea sema că sensul vieții din această lume nu poate să fie altul decât cel pe care l-a descoperit Coranul. Este evident că sunt mai mulți mistici din sufism care spun că au ajuns să aibă stări extatice și să se ridice spre lumea de dincolo și să vadă ceea ce este dincolo de această lume. Extazul este un fapt recunsocut de musulmani ca fiind pentru ei o modalitate a a intra în dialog cu lumea de dincolo. Ajungem să cunoaștem lumea de dincolo prin extaz și misticii islamici de mai multe ori au ajuns să trăiască experiențe extatice. Este bine să știm că deși Mohamed a fost o persoană cu o moralitate îndoielnică el de mai multe ori a mărturisit că a căzut în stări de extaz. Într-o stare de extaz el a spus că a ajuns să călătorească prin aer mai mute mii de kilometrii cum ar fii distanța de la Mecca la Ierusalim. Toate aceste lucruri sunt unele care ne fac conștienți că fără doar și poate putem să vorbim de extaz în islam dar

---

68 Radu Teodorescu, *Liturghia îngerească* (Cugir, 2009).

69 Sufiștii sunt cei care cred că există mai multe centre subtile în trupul omului (după unii sunt 7 centre subtile în trupul omului). După sufiști fiecare dintre aceste centre subtile este unul care degajă o lumină de un anumit fel și de un anjumti tip ce este bine să o fie contemplată în stare de extaz sau mai bine spus la contemplația acestei lumini se ajunge numai în stare de extaz. La fel de bine meditația este în sufism una care ajunge să îl plaseze pe om în extaz. În meditația se ajunge la un fel de contemplație a ierarhiei acestor elemente ale naturii care după cum am spus sunt cât se poate de ample. Scopul ultim al meditației este să ajungi la extaz care este un fel de repetare a experinței pe care profetul Mohamed a avut-o când și el în cele din urmă a fost înălțat la cer. În acest sens avem mărturia unui sufist islamic din anul 1209 pe nume Rujbihan Baqli care a avut și el o stare de extaz la fel ca Mohamed în care a ajuns în cer unde l-a putut vedea pe Alah, pe Mohamed, pe îngeri și pe restul sfinților sufi.

numai în timpurile recete aceset fenomen a ajuns să fie studiat științific. Extazul islamic știm că nu este acceptat de creștinismul ortodox ca fiind unul adevărat. Nu este unul adevăra fiindcă după cum am am spus el nu îl pune în centru pe Iisus Fiul lui Dumnezeu ci mai mult pe Mohamed. Iată de ce nu putem să credem în cele din urmă că extazul islamic este unul adevărat. Nu este unula devărat fiindcă în în sens teologic este unul care are lipsă de un caracter hristologic. După cum am spus nu orice extaz poate să fie recunoscut ca fiind adevărat ci trebuie să avem o înțelegere mai bună a lui. Mari sufiști islamici redau în scrierile lor mai multe stări extatice în care vorbesc de lumina lui Alah. Sunt în acest sens mai multe asemnănări dintre extazul creștin și extazul islamic fiindcă după cum am spus islamul a preluat mai multe elemente din creștinism. Totuși, este bine să știm că nu putem să considerăm extazul islamic ca fiind unul ortodox fiindcă el nu este unul care se bazează pe experiențele sfinților părinți ci mai mult pe radicalismul urmării lui Mohamed.[70]

CAPITOLUL 4

EXTAZUL ÎN VIZIUNE BIBLICĂ

După ce am făcut această incursiune prin marile religii ale lumii este bine să ne reântoarcem la modul în care este văzut extazul în Biblie. Aceasta fiindcă după cum știm extazul este unul care a fost experimentat de mai multe dintre personajele Bibliei și la fel de bine de autorii Bibliei. Trebuie să știm în acest sens că Biblia nu și-a propus să fie un fel de istorie a extazului la poporul ales a lui Dumnezeu ci mai mult să fie o istorie sfântă a mântuirii. În acest sens este adevărat că sensul Bibliei este să ne spună care este modul prin care în cele din urmă se va ajunge la o realizare a mânturii omului ce va culmina prin întruparea Fiului lui Dumnezeu pe pământ, Domnul Iisus Hristos. Iată de ce este bine să știm că extazul apare de mai multe ori în Biblie și el se manifestă în mai multe forme. Este vorba de un extaz ce poate să fie trasat din cele mai vechi vremuri biblice până la vremurile apostolilor. Vom face o incursiune prin urmare prin Biblie în care sunt momentele centrale ale extazului și a modului cum se manifestă el. Vom vedea că extazul fără doar și poate este un lucru care ține de experiența sfinților și că mai mulți sfinți au avut descoperiri extatice. Aceste descoperiri extatice trebuie să ajungem să le înțelegem ca un fel de ieșire din sine și o avansare în spre Dumnezeu. Că extazul este în viziune biblică o ieșire din sine nu este nici o îndoială. Totuși, trebuie să știm că extazul este fără doar și poate un lucru care ține mai mult de orientarea generică a omului spre lumea de dincolo. În Biblie prin urmare avem ceea ce am putea denumii ca experiențe ortodoxe ale extazului fiindcă am putut vedea în capitolul anterior să cu sunt mai multe înțelegeri neortodoxe ale extazului.[71]

Una dintre cele mai vechi experiențe ale extazului o avem în cazul lui Iacob care în timp ce dormea a avut un extaz pe care el l-a denumit un vis în care a putut să vadă o scară ce urca de pe pământ la cer și care unea cerul cu pământul pe care se urcau și se porogau îngerii lui Dumnezeu. Iată ce spune Facerea despre această viziune extatică a lui Iacob: “Iar Iacov ieșind din Beer-Șeba, s-a dus în Haran. Ajungând însă la un loc, a rămas să doarmă acolo, căci asfințise soarele. Și luând una din pietrele locului aceluia și punându-și-o căpătâi, s-a culcat în locul acela. Și a visat că era o scară, sprijinită pe pământ, iar cu vârful atingea cerul; iar îngerii lui Dumnezeu se suiau și se pogorau pe ea. Apoi S-a arătat Domnul în capul scării și i-a zis: „Eu sunt Domnul, Dumnezeul lui Avraam, tatăl tău, și Dumnezeul lui Isaac. Nu te teme! Pământul pe care dormi ți-l voi da ție și urmașilor tăi. Urmașii tăi vor fi mulți ca pulberea pământului și tu te vei întinde la apus și la răsărit, la miazănoapte și la miazăzi, și se vor binecuvânta întru tine și întru urmașii tăi toate neamurile pământului. Iată, Eu sunt cu tine și te voi păzi în orice cale vei merge; te voi întoarce în pământul acesta și nu te voi lăsa până nu voi împlini toate câte ți-am spus”. Iar când s-a deșteptat din somnul său, Iacov a zis: „Domnul este cu adevărat în locul acesta și eu n-am știut!” Și, spăimântându-se Iacov, a zis: „Cât de înfricoșător este locul acesta! Aceasta nu e alta fără numai casa lui Dumnezeu, aceasta e poarta cerului!” Apoi s-a sculat Iacov dis-de-dimineață, a luat

[70] John Spencer Trimihgham, *The sufi orders in islam* (Oxford, 1998).

[71] Prin urmare extazul în sens biblic este unul care ne face să ne concentrăm mai mult pe ceea ce am putea denumii ca ortodoxia extazului. Aceasta fiindcă deși sunt mai mulți care speculază în ceea ce privește extazul trebuie să știm că extazul este unul care a devenit normativ în sens ortodox prin experiențele descrise în Biblie. Iată de ce este bine să știm că extazul este fără doar și poate un lucru ce ține de sensul mânturii. Extazul nu este prin urmare un lucru care ține mai mult de a fi un scop în sine ci mai mult el vrea să fie un lucru care duce la Dumnezeu. Trebuie să avem prin urmare o încredere mai mare în extaz și în ceea ce ține de el fiindcă după cum am spus de Dumnezeu este Cel care inițiază extazul în sens creștin ortodox. Lumea de azi este fascinată de tema extazului dar nu vrea să știe mai multe despre ortodoxia lui. Trebuie să vorbim de o ortodoxie a extazului și vom ajunge să facem cel mai bine aceasta prin extazul cum a fost experimentat de sfinții din Biblie.

piatra ce și-o pusese căpătâi, a pus-o stâlp și a turnat pe vârful ei untdelemn. Iacov a pus locului aceluia numele Betel (casa lui Dumnezeu), căci mai înainte cetatea aceea se numea Luz.” (Facere 28, 10-19). Avem aici de a face cu o viziune extatică sau mai bine spus cu un extaz pe care a ajuns să îl trăiască Sfântul Iacob. Ce putem să vedem și ceea ce putem constata este că această vedenie a Sfântului Iacob a avut loc pe când dormea. Ar fi unii care ar putea să spună că în nici un caz această vedenie nu a fost un extaz ci a fost numai un vis. Să fie lucrurile chiar așa? Adevărul este că extazul poate să se manifeste și prin somn. Vedem că imediat după ce Sfântul Iacob are extazul în somn el se trezește. Prin urmare nu a fost un vis ca toate visele ci mai mult a fost un vis extatic sau mai bine spus un vis care a ajuns să fie o comunicare cu lumea de dincolo. Ceea ce este bine să știm este că extazul este unul care se adresează în special sufletului și prin urmare indiferent dacă doarme sau nu sufletul este unul care poate să perceapă lumea de dincolo. Devine evident că trebuie să știm că extazul poate să ia forma și unui vis și în paginile de mai sus am vorbit de un alt caz de nevoitor creștin ortodox care a ajuns la extaz în timp ce dormea și a văzut că se pogoară un înger din cer care a început să șteargă păcatele celor care erau pomeniți la proscomidiar. Iată de ce este bine să știm că Sfântul Iacob a avut un extaz în timp ce dormea care l-a trezit imediat din somn și care l-a făcut să fie conștient că a avut o legătură cu lumea de dincolo.[72]

Un alt autor biblic care a căzut în extaz și a avut o vedenie care a venit de la Dumenzeu a fost Sfântul proroc Daniel. Iată ce ne spune el: “M-am uitat în timpul vedeniilor mele de noapte şi iată că pe norii cerurilor a venit unul ca un fiu al omului; a înaintat spre Cel Îmbătrânit de zile şi a fost adus înaintea Lui. I S-a dat stăpânire, slavă şi putere împărătească, pentru ca să-i slujească toate popoarele, neamurile şi oamenii de toate limbile. Stăpânirea Lui este o stăpânire veşnică şi nu va trece nicidecum şi Împărăţia Lui nu va fi nimicită niciodată.” (Daniel 7, 13-14). Avem aici fără doar și poate o vedenie pe care Sfântul Daniel a avut-o care s-a manifestat prin extaz. Este de amintit aici că Sfântul Daniel vobește în aceaastă vedenie despre faptul că a ajuns să Îl vadă pe Fiul Omului. Cine să fie Fiul Omului despre care vorbește Sfântul Daniel? Este bine să știm că chiar Iisus a spus despre sine că este Fiul Omului. Aceasta fiindcă după cum putem să înțelegem este bine să știm că Iisus fiindcă S-a născut din om prin Sfânta Maria a ajuns să fie în cele din urmă omul prin excelență. Această expresie de Fiul Omului în cazul Sfântului Daneiel a fost mai mult ca o profeție. Este vorba de o profeție pe care noi creștinii am ajuns să o cunoaștem în persoana Domnului Iisus Hristos. Iată prin urmare că Iisus a fost văzut cu sute de ani mai înainte de venirea lui pe pământ ca fiind Fiul Omului. Că extazul poate să fie o vedenie sau o vizune profstică în nici un fel nu putem să ne îndoim. Nu putem să ne îndoim fiindcă este bine să știm că extazul este unul care ne face să fim mult mai atenți în spre ceea ce vrea Dumnezeu să ne descopere.[73]

Un fapt asupra căruia trebuie să insităm mai mult este faptul că extazul în Vechiul Testament este un fapt care s-a centrat într-un fel sau altul pe descoperirile pe care omul trebuie să le știe cu privire la mântuire. Fiindcă de multe ori omul nu a înțeles care sunt intețiile lui Dumnezeu cu lumea și cu mântuirea ei în cele din urmă s-a ajuns la extaz și la manifestarea prin extaz a voii lui Dumnezeu. Iată de ce în cele din urmă este bine să plasăm foarte bine extazul și să ne dăm seama de sensul și semnificația lui. Extazul este un lucru care vine din lumea de dincolo și la fel de bine are menirea de a îl alina pe sfânt sau pe simplul credincios creștin ortodox cu lumea de dicnolo. Extazul Sfântului Daniel ne spune că în cele din urmă sursă a oricărui extaz sau modalitatea prin care orice extaz are loc în cele din urmă vine de la Dumnezeu Fiul, Domnul Iisus Hristos. Este bine să fim centrați pe extaz și pe înțelesul lui fiindcă așa în cele din urmă vom ajunge să avem o descoperire cât se poate de ortodoxă și corectă a sensului extazului. Extazul este prin urmare un fapt care ne orientează spre lumea de dincolo. Trebuie să fim mult mai atenți cu sensul și semnificația extazului fiindcă după cum am spus extazul este un fapt ce ne face să vedem lucrurile cum le vede Dumnezeu Tată. Este cât se poate de adevărat că sunt și cazuri în care nu știm care este voia lui Dumnezeu Tatăl. Ei bine prin extaz se poate ajunge ca voia lui Dumnezeu Tatăl să fie cunoscută sau mai bine spus să fie știută de cel care vrea să fie în comuniune cu El. Extazul prin urmare poate să fie profetic. Cum poate un sfânt ca în stare de extaz să ajungă să cunoască viitorul? El poate ajunge să cunoască viitorul prin faptul că Dumnezeu Tatăl este unul care cunoaște adevărul. Fiindcă Dumnezeu Tatăl

[72] Teodor Vaconsky, *Iacob și îngerul. 45 de ipostaze ale faptului religios* (București, 1996).

[73] Sfântul Daniel este cel care l-am ales să reprezinte în aceată carte începtul a ceea ce am putea denumii ca extazul profetic. Aceasta fiindcă este bine să știm că există și o dimensiune profetică a extazului. Este o dimensiune care ne face să ne deschidem spre viitor. Aceasta fiindcă trebuie să știm că în extaz de mai multe ori omul ajunge de intră în lumea de dincolo și ajunge să trăiască ceea ce descoperă Dumnezeu Tatăl. Extazul prin urmare poate să fie și o descoperire a tainelor timpului viitor dacă acesta este cazul. Vedem că Sfântul Daniel a ajuns să Îl vadă pe Iisus întrupat cu mai multe sute de ani înainte. Iată de ce am vorbit în rândurile acestei cărți despre sensul transcedent al extazului care ne spune că el este nul care ne poate duce în spre lumea de dincolo. Este bine prin urmare să știm că Dumnezeu poate să descopere viitorul în stare de extaz. Unii consideră că aceasta nu este o stare de extaz dar în cele din urmă este bine să știm că extazul este cel care este prorpiu unui descoperiri care vine de la Dumnezeu.

cunoaște adevărul este poate să intervină în timpul uman prin extaz și să îi facă cunoscut viitorul și omului. Cel mai bine acest caz l-am putut vedea în cazul Sfântului Daniel care cu mai multe sute de ani înainte a ajuns să îl vadă pe Iisus Hristos întrupat. Iată că avem aici ceea ce am putea denumii ca o vedenie extatică sau mai bine spus ca o descoperire extatică. Extazul este unul care prin urmare este dincolo de această lume și poate să îl ducă pe cel în cauză la o mai bună vedere a ceea ce este dincolo de această lume. De cele mai multe ori suntem indiferenți și nepăsători cu ceea ce are loc în lumea de dincolo și nici nu voim să știm despre ea nimic. Așa se face că în cele din urmă ajungem să avem o descoperire extatică ce vine de la Dumnezeu Tatăl și prin urmare să aflăm care este voia lui. Este adevărat că nu este nevoie numai de extaz pentru a ajunge să știi care este voia lui Dumnezeu Tatăl. Ne dschidem spre extaz prin faptul că ajungem să citim Biblia și să vedem mai multe experiențe în care sfinții din Biblie au ajuns la extaz.[74]

O altă experiență a extazului a fost descoperită de Dumnezeu Sfântului Iezechil. Iată cum a fost această experiență a extazului sau mai bine spus ce a văzut Sfântul Iezechil în extaz: "Eu priveam şi iată venea dinspre miazănoapte un vânt vijelios, un nor mare şi un val de foc, care răspândea în toate părţile raze strălucitoare; iar în mijlocul focului strălucea ca un metal în văpaie. Și în mijloc am văzut ceva ca patru fiare, a căror înfățișare semăna cu chipul omenesc. Fiecare din ele avea patru fețe și fiecare din ele avea patru aripi. Picioarele lor erau drepte, iar copitele picioarelor lor erau cum sunt copitele picioarelor de vițel și scânteiau ca arama strălucitoare, iar aripile lor erau sprintene. De cele patru părți ele aveau sub aripi mâini de om și toate patru își aveau fețele lor și aripile lor. Aripile lor se atingeau una de alta, și când mergeau, fiarele nu se întorceau, ci fiecare mergea drept înainte. Fețele lor? - Toate patru aveau câte o fată de om înainte, toate patru aveau câte o față de leu la dreapta, toate patru aveau câte o față de bou la stânga și toate patru mai aveau și câte o față de vultur în spate. Fețele lor și aripile lor erau despărțite în partea de sus, și, la fiecare, două din aripi erau întinse, iar două le acopereau trupul. Fiecare fiară mergea drept înainte și mergea încotro îi dădea duhul să meargă și în mersul său nu se întorcea. Înfățișarea acestor fiare se asemăna cu înfățișarea cărbunilor aprinși, cu înfățișarea unor făclii aprinse; printre fiare curgea foc, iar din foc țâșneau raze și fulgere. Fiarele alergau înainte și înapoi iute ca fulgerul. Când mă uitam eu la fiare, iată am văzut jos, lângă aceste fiare, câte o roată la fiecare din cele patru fețe ale lor. Aceste roți, după înfățișarea lor, parcă erau de crisolit, iar după făptură toate aveau aceeași înfățișare. Și după alcătuirea și după făptura lor ele parcă erau vârâte una în alta. Ele înaintau în toate cele patru părți, și în timpul mersului nu se întorceau. Obezile lor formau un cerc larg și de o înălțime înfricoșătoare și aceste obezi la toate patru erau pline de ochi de jur împrejur. Când mergeau fiarele, mergeau și roțile de lângă ele, și când se ridicau fiarele de la pământ, se ridicau și roțile. Ele mergeau încotro le da duhul să meargă și roțile se ridicau împreună, căci duh de viață era și în roți. Când mergeau acelea, mergeau și acestea, și când acelea se opreau, se opreau și acestea; iar când acelea se ridicau de la pământ, atunci împreună cu ele se ridicau și roțile, pentru că duh de viață era și în roți. Deasupra capetelor fiarelor se vedea un fel de boltă, întinsă sus, deasupra capetelor lor, care semăna cu cristalul cel mai curat Iar sub bolta aceasta erau întinse aripile fiarelor una spre alta, și fiecare fiară mai avea câte două aripi, care le acopereau trupurile; Când mergeau fiarele, auzeam fâlfâitul aripilor lor, ca un vuiet de ape mari, ca glasul Celui Atotputernic zgomot strașnic, ca zgomotul dintr-un lagăr ostășesc; iar când ele se opreau, își lăsau aripile în jos. După ce fiarele se opreau și își lăsau aripile în jos, zgomotul se auzea încă sub bolta ce se întindea deasupra capetelor lor. Pe bolta de deasupra capetelor fiarelor era ceva care semăna cu un tron și la înfățișare era ca piatra de safir; iar sus pe acest tron era ca un chip de om. Și am mai văzut ceva, ca un metal înroșit în foc, ca niște foc, sub care se afla acel chip de om și care lumina împrejur; de la coapsele acelui chip de om în sus și de la coapsele chipului aceluia în jos se vedea un fel de foc, un fel de lumină strălucitoare care-l împresura de jur împrejur. Cum este curcubeul ce se află pe cer la vreme de ploaie, așa era înfățișarea acelei lumini strălucitoare care-l înconjura. Astfel era chipul slavei Domnului. Și când am văzut eu aceasta, am căzut cu fața la pământ" (Iezechil 1, 5-28).

Fără doar și poate că avem aici o viziune a sfântului pe acesta a avut-o când era în extaz. Aceasta fiindcă de mai multe ori sfinții au exprimat viziunile lor ca fiind unele care au avut loc în duh. Sfinții spun de multe ori când au avut extaz că au fost răpiți în duh.[75] Prin aceasta trebuie să înțelgem că ei au ajuns să cadă în extaz care este o experință spirituală sau una care vine de la Duhul Sfânt. Sunt mai multe specualții cu vedenia Sfântului Iezechil dar ceea ce este bine să știm este că el a ajuns ă aibă o revelația referitor la cât de compex este Dumnezeu. Nu trebuie să credem că Dumnezeu ar fi în posesie unei tehnologii sueprioare pe care a voit să i-a descopere

[74] Nicolae Ciudin, *Studiul Vechiului Testament,* Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, (București, 2002).
[75] Rafail Noica, *Cultura duhului* (Alba Iulia, 2002).

Sfântului Iezechil ci mai mult că el este dincolo de caapcitatea de cuprindere și de înțelegere a omului. Am voit să dăm aici toată vedenia Sfântului Iezehil fiindcă ea este una care ne face conștienți de complexitatea lui Dumnezeu și a modului în care ajungem să îl trăim pe Dumnezeu Tatăl.[76]

În viața Sfântului Eftimie cel Mare (secolul 4) este amintită o arătare minunată a focului dumnezeiesc în timpul Sfintei Liturghii. Într-o duminică, cuviosul Eftimie săvârșea Slujba Sfintei Liturghii cu ucenicul său Domețian. La un moment dat, Trevan, care fusese saracin (înalt funcționar de stat al Siriei) și stătea în apropiere, vede cum un foc coboară din cer împrăștiindu-se pe Sfântul Jertfelnic ca o mare pânză albă, acoperindu-l pe marele Eftimie și pe Domețian. Văzând această minune, Trevan s-a îngrozit și s-a dat înapoi. Focul dumnezeiesc a ținut de la început până la sfârșitul ecteniei întreite. De asemenea, minunea fost observată și de călugărul Gavriil, care avea o vechime de 25 de ani în mănăstire și care era cunoscut pentru curățenia sufletească. De multe ori, când liturghisea, cuviosul Eftimie vedea Sfinții Îngeri, care coborau, slujind împreună cu el. De multe ori încă vedea pe unii oameni iluminându-se și pe alții întunecându-se la Sfânta Împărtășanie. De aceea, îi sfătuia mereu să vină la Taina Euharistiei cu pocăință și atenție.[77]

La fel de bine se spune că la un moment dat Sfântul Ioan Gură de Aur vorbea cu ucenicii lui.

- Voi ucenicilor nu știți ce mare taină este liturghia.
- De ce părinte Ioane?
- Fiindcă nu aveți credință destul.
- Așa este.
- Trebuie să creștiți în credință și așa vă ve-ți schimba.
- Cum să ne schimbăm?
- Să ajungeți să vedeți că în litughie cerul se unește cu pământul.
- Ați avut vreo descoperire de la Dumnezeu?
- Da și fiindcă sunteți ucenicii mei o să vă o spun și vouă.
- Te ascultăm.
- Îngerii sunt întodeauna prezenți când au fac liturghia.
-Îi puteți vedea?
- Da. Îi văd cum vă văd pe voi.
- Și ce fac?
- Când eu fac liturghia îngerii stau și păzesc biserica.
- Cum sunt îngerii?
- Frumoși și luminoși.
- Sunt mulți?
- Da. Ei mai supraveghează și pe cei din biserică.
- Trebuie să fie o binecuvântare să puteți vedea îngeri.
- Îi pot vedea din mila Domnului.
- Dar când vin îngerii la liturghie?
- Îngerii vin la litrughie când începe părintele proscomidia.
- Și cum sunt îmbrăcați?
- Cu toți au veșminte strălucitoare și minunate.
- Deci îngerii sunt ființe de lumină.
- Nu numai ei sunt ființe de lumină ci la fel de bine și veșmintele lor sunt de lumină.
- Asta nu o știam.
- Ei bine o știți acum.
- Și ce fac îngerii în timpul liturghiei?
- Îngerii pe care i-am văzut eu în timpul liturghiei sunt desculți, cu chip plecat, înconjoară Sfântul Jertfelnic și stau acolo liniștiți și tăcuți.
- Și când pleacă din altar?
- Pleacă după liturghie.
- Pleacă dintr-o dată?
- Nu, de mai multe ori ajung să se împrăștie prin biserică și se uită la oamenii din biserică.
- Și mai apoi ce fac?

---

[76] Ioan Sorin Usca, *Vechiul Testament în tâlcuirea sfinților părinți: Iezehil, Daniel* (București, 2018).

[77] Chiril Schitopolitul, *Viața Sfântului Eftimie cel Mare*, (Fundația Filantropică „Cuviosul Ioan Rusul”, Halkida, 1972).

- Am putut vedea că îngerii care vin la liturghie de multe ori îi întăresc pe oamenii din biserică în credință.

Am spus aceste două viziuni pe care le-au avut unii în stare de extaz pentru a demonstra că există o complementaritate între extazul pe care l-au experimentat sfinții din Biblie și sfinții creștin ortodocși care au trăit după timpurile biblice. Știm că protesanții sunt cei care susțin că numai în timpul cât a fost Biblia în cele din urmă Dumnezeu a descoperit anumite revelații prin extaz diferiților sfinți aleși de El. Creștinismul ortodox este în acest sens de altă opinie. El susține că la fel de bine există o continuitate dintre stările extatice pe care le-au trăit sfinții Vechiului Testament și sfinții sau marii nevoitori creștin ortodocși. Iată de ce nu trebuie să credem ca protestanții că experiența extazului este una limitată numai la timpurile biblice. Sunt mai multe timpuri care au ajuns să aibă în sine descoperiri de la Dumnezeu Tatăl. Vedem că la stare de extaz a ajuns și saracinul (sirianul) Terevan care a ajuns să îl vadă pe Sfântul Eftimie și ucenicul lui Domețian care slujeau liturghia că au fost înconjurați de foc în timpul liturghiei. Era vorba de un foc nematerialnic care a cuprins tot sfântul altar. Acest foc a putut să fie văzut până în momentul rostirii ecteniei întreite ce se spune la liturghie. Iată prin urmare încă o stare de extaz ce a ajuns să fie trăită în timpul sfintei liturghii și care este bine să știm că este un fel de fapt ce poate să aibă loc și cu cei care nu sunt ortodocși.[78]

Un alt mare exemplu de extaz pe care îl avem din Vechiul Testament a fost trăit de Sfântul proorc Isaia. Iată ce ne spune el despre extazul lui: "în anul morții regelui Uzia, L-am văzut pe Stăpânul şezând pe un tron înalt şi măreţ, marginea mantiei Lui umplând Templul. Deasupra Lui stăteau serafimi. Fiecare avea şase aripi: cu două îşi acopereau feţele, cu două îşi acopereau picioarele şi cu două zburau. Strigau unul către altul şi ziceau: „Sfânt, sfânt, sfânt este DOMNUL Oştirilor! Întreg pământul este plin de slava Lui!“ Uşorii şi pragurile s-au cutremurat de glasul lor, iar Casa s-a umplut de fum. Am strigat: Vai de mine! Sunt pierdut! Căci sunt un om cu buze necurate, şi trăiesc în mijlocul unui popor tot cu buze necurate, iar ochii mei au văzut pe Împăratul, DOMNUL Oştirilor!“ Atunci unul dintre serafimi a zburat spre mine cu un cărbune aprins în mână, pe care-l luase cu cleştele de pe altar. Mi-a atins gura cu el şi a zis: „Iată! *Cărbunele* acesta ţi-a atins buzele. Acum vina ta este dată la o parte şi păcatul tău este ispăşit.“ (Isaia 6, 1-6). Avem aici fără doar și poate cu o viziune ce a avut loc în stare de extaz și poate un caz de extaz ce este cel mai cunoscut din Vechiul Testament. Este bine să știm că extazul este în acest sens un fapt care este comun în Vechiul Testament fiindcă mai toți prooricii Vechiului Testament au ajuns să aibă o stare de extaz în care au primit mai multe descoperiri de la Dumnezeu Tatăl. Trebuie să știm că extazul este unul care ca regulă este descoperit sfinților dar la fel de bine trebuie să știm că el poate să facă și excepții. Sunt și unii care nu sunt sfinți și care au ajuns la o stare de extaz fiindcă Dumnezeu a voit să îi aducă la credință și să îi facă să fie mult mai atenți cu adevărurile creștin ortodoxe.[79]

Extazul trăit se Sfântul prooroc Isaia este unul care ne face să fim convinși că există îngeri în lumea de dincolo și mai ales că acești îngeri sunt grupați în mai multe ierarhii. Sfântul Isaia este printree primii autori din Biblie care ne vorbește despre existența serafimilor. Cine sunt serafimii prin urmare și cum se face că ei au ajuns să fie văzuți numai în stare de extaz? Serafimii sunt după sfinții părinți ai creștinismului ortodox prima ierarhie de îngeri sau mai bine spus îngerii cei mai superiori. Numele de serafim este unul care este evreiesc la origine și însemnă cel aprins sau cel care arde aceasta fiindcă numele se referă la natura serafimilor care sunt ființe care ard de iubirea lui Dumnezeu. La fel de bine Sfântul Isaia ne mai spune despre care este activitatea serafimilor în ceruri: ei sunt cei care stau în proximitatea lui Dumnezeu Tatăl și îi cântă neâncetat imnul Sfânt, Sfânt Sfânt Domnul Savaot! Plin este cerul și pământul de mărirea Lui. Iată prin urmare că avem aici o informație care trebuie să fie cât se poate de utilă pentru noi: serafimii sun unii care sunt conștienți de sfințenia lui Dumnezeu Tatăl și la fel de bine ei sunt cât se poate de conștienți de faptul că comuniunea cu Dumnezeu Tatăl în cele din urmă duce la prooria lor sfințenie. Prin urmare este bine să știm că din extazul Sfântului Isaia aflăm că sfinții îngeri nu sunt sfinți prin sine sau mai bine spus nu au fost creație cu ca ființe ale sfințeniei ci mai mult cu protențialul de a fi sfinți. Iată de ce în cele de din urmă este bine să știm că îngerii din cer sunt unii care au ajuns să dobândească sfințenia ca un dar al lui Dumnezeu făcut pentru credincioșia lor. Prin urmare sfinții îngeri au

---

[78] Vasilios Gondikakis, *Intrarea în împărăție* (Sibiu, 2007 reediare).

[79] Extazul Sfântului Isaia este unul dintre cele mai cunsocute din Vechiul Testament. Nu știm dacă el a avut loc în trup sau în afară de trup dar ceea ce este bine să știm este că fără doar și poate că a avut loc ca o ieșire din această lume. Este adevărat prin urmare că prin extaz ajungem să ieșdim din această lume și să ne îndreptăm spre lumea de dincolo. Trebuie să avem încredere în experiențele sfinților Vechiului Testament în ceea ce privește extazul fiindcă ele sunt cele care au pus bazele a experinețelor extazului după cum a ajuns el să fie trăit de noi și mai lales de sfinții creștin oortodocși. Vom vedea că există o continuitate tăcută dintre stările de extaz pe care le-au trăit sfinții din Vechiul Testament și stările de extaz pe care ajungem să le trăiasă sfinții părinți ai creștinismului ortodox. Iată de ce am voit să facem această paralelă dintre extazul sfinților din vechime și cel al sfinților de azi fiindcă în cele din urmă este vorba tot de același extaz.

trebuit să își câștige sifnțenia prin faptul că au fost credincioși lui Dumnezeu. Avem aici mai multe informații depsre lumea îngerilor pe care am ajuns să le dobândim din extazul Sfântului Isaia. Devine evident că numai prin extaz în cele din urmă în această lume ajungem să avem mai multe descoperi despre cine sunt îngerii și despre cum se manifestă ei. Iată prin urmare cum extazul a ajuns ă fie o cale de comunicare și de contact cu lumea de dincolo. Prin aceasta trebuie să știm că vorbim de o ortodoxie a extazului ce nu conține nimic ocult în ea. Nu conține nimic ocult în ea fiindcă trebuie să știm că sunt mai multe stări de extaz ocult. Mai mulți dintre cei care au intrat în stări de extaz au ajuns la concluzia că chiar și unii care au fost contactați de așa numiții extratereștri au ajuns să fie în stare de extaz. Iată prin urmare că extazul poate să fie contrafăcut și manipulat de draci care fac orice pentru a înșela pe cât mai mulți.[80]

Este prin urmare că mai multe stări de extaz au ajuns să fie trăite și în Noul Testament. În aceste rânduri ne vom oprii și vom vorbii cu a fost experimentat extazul în cazul Noului Testament. Un prim caz de extaz în Noul Testament îl avem cu Sfântul Zaharia tatăl Sfântului Ioan Botezătorul. Acesta are întâlnire cu Sfântul Arhanghel Gavriil în timp ce slujea în templu de la Ierusalim. Iată care este această întâlnire după cum este ea descrisă de paginile Noului Testament. “Era în zilele lui Irod, regele Iudeii, un preot cu numele Zaharia din ceata preoțească a lui Abia, iar femeia lui era din fiicele lui Aaron și se numea Elisabeta. Și erau amândoi drepți înaintea lui Dumnezeu, umblând fără prihană în toate poruncile și rânduielile Domnului. Dar nu aveau nici un copil, deoarece Elisabeta era stearpă și amândoi erau înaintați în zilele lor. Și pe când Zaharia slujea înaintea lui Dumnezeu, în rândul săptămânii sale, A ieșit la sorți, după obiceiul preoției, să tămâieze intrând în templul Domnului. Iar toată mulțimea poporului, în ceasul tămâierii, era afară și se ruga. Și i s-a arătat îngerul Domnului, stând de-a dreapta altarului tămâierii. Și văzându-l, Zaharia s-a tulburat și frică a căzut peste el. Iar îngerul a zis către el: Nu te teme, Zaharia, pentru că rugăciunea ta a fost ascultată și Elisabeta, femeia ta, îți va naște un fiu și-l vei numi Ioan. Și bucurie și veselie vei avea și, de nașterea lui, mulți se vor bucura. Căci va fi mare înaintea Domnului; nu va bea vin, nici altă băutură amețitoare și încă din pântecele mamei sale se va umple de Duhul Sfânt. Și pe mulți din fiii lui Israel îi va întoarce la Domnul Dumnezeul lor. Și va merge înaintea Lui cu duhul și puterea lui Ilie, ca să întoarcă inimile părinților spre copii și pe cei neascultători la înțelepciunea drepților, ca să gătească Domnului un popor pregătit. Și a zis Zaharia către înger: După ce voi cunoaște aceasta? Căci eu sunt bătrân și femeia mea înaintată în zilele ei. Și îngerul, răspunzând, i-a zis: Eu sunt Gavriil, cel ce stă înaintea lui Dumnezeu. Și am fost trimis să grăiesc către tine și să-ți binevestesc acestea. Și iată vei fi mut și nu vei putea să vorbești până în ziua când vor fi acestea, pentru că n-ai crezut în cuvintele mele, care se vor împlini la timpul lor. Și poporul aștepta pe Zaharia și se mira că întârzie în templu. Și ieșind, nu putea să vorbească. Și ei au înțeles că a văzut vedenie în templu; și el le făcea semne și a rămas mut. Și când s-au împlinit zilele slujirii lui la templu, s-a dus la casa sa” (Luca 1, 5-23). Fără doar și poate că avem aici o stare de extaz prin care a trecut Sfântul Zaharia care putem să vedem că a ajuns să modifice elementele materiale prin faptul că fiindcă s-a îndoit că de vestea pe care i-a adus-o arhanghelul în cele din urmă a rămas mut până când se vor împlinii cuvintele sale care erau că femeia lui va lua în pântece și va naște un fiu care va fi cel ce va pregătii calea lui Mesia. Ceea ce trebuie să reamarcăm în acest extaz este că Sfântul Zaharia a fost singurul din templu care l-a văzut și l-a auzit pe Sfântul Arhanghel Gavriil în timp ce restul oamenilor din templu deși erau în templu nu au auzit și nu au văzut nimic din ceea ce a văzut Sfântul Zaharia. Avem de a face aici cu un lucru care dacă stăm bine să ne gândim vom vedea că ține de supranatual.[81]

Cazul extazului Sfântului Zaharia a fost destul de mult dezbătut de teologii creștin ortodocși. Aceasta fiindcă el se leagă de o anghelofanie sau mai bine spus de arătara Sfântului Arhanghel Gavriil. Iată de ce este bine să știm că extazul poate de mai multe ori să aducă cu sine prezența îngerilor. Când un astfel de extaz are loc adevărul este că nimic nu mai este obișnuit în ceea ce privește această experință a extazului. Extazul nu este o experiență mundană cum ar crede unii ce este mai mult o ieșire a sufletului din sine. Trebuie să știm că după voia lui Dumnezeu deși raiul și îngerii sunt la miliarde de ani lumină departe de pământ, ei bine distanțele pot să

[80] Sfântul Dionisie Areopagitul, Opere complete (Editura Paideia, 1996).

[81] Că extazul poate să se manifeste și supranatural nu este nici o îndoială. Aceasta fiindcă lumea de dincolo este o lume care ține de supranatural. Este în aceste sens bine să repetăm că extazul este o suprapunele de dimensiuni: pe lângă dimensiunea viții de pe pământ mai ajunge de se suprapune dimensiunea lumii de dincolo. Iată de ce este bine să știm că extazul este la fel de bine o ușă deschisă spre supranatural. Aceasta fiindcă dacă cineva stă în jurul unei persoane care este în extaz nu vede și nu simte nimic decât lumea materială. Ei bine, nu aceasta poate să fie spus despre cel care este în extaz și care vede o lume diferită. Este fără doar și poate o lume care este revelată de Dumnezeu Tatăl. Starea de extaz la fel de bine poate să fie denumită vedenie. Aceasta fiindcă în extaz mai mulți sfinți și nevoitori au avut vedenii. Aceste vedenii sunt cele care ne deschid spre ceea ce voiește Dumnezeu Tatăl să descopere omului.

fie obliterate și se poate ajunge la mai multe descoperiri care ne vin de la Dumnezeu și de la sfinții îngeri. Extazul este prin urmare o experiență care depășește capacitatea de a înțelegere a omului fiindcă după cum am spus el este mai mult un fel de revelație. După cum putem vedea în cazul Sfântului Zaharia lui i-au fost descoperite mai multe lucruri care au venit de la Sfântul Arhanghel Gavriil. Dacă este să credem Biblia trebuie să știm că extazul este unul care are loc mai ales prin intermdiului sufletului omului. Aceasta este ceea ce am putea denumii ca dimensiunea psihologică a extazului. Nu trebuie să credem că extazul este o stare strict psihologică dar el are mai multe caracteristici psihologice. Este vorba de faptul că sufletul fiind de natură imaterială poate mult mai ușor să ajungă la o percepție a lumii de dincolo care știm că și ea este o lume imaterială. Iată de ce deși are loc în această lume extazul nu este o experință materială. El este unul care este dincolo de materia acestei lumi deși are loc în această lume. Sufletul omului este un lucru ce nu ține de ordinea acestei lumi. Iată de ce în cele din urmă extazul este o realitate transecedentă. Este o realitate care are loc în această limită dar dincolo de limitele acestei lumi. Acesta este prin urmare marele paradox al extazului din punct de vedere creștin ortodox. Este la fel de bine și explicația pentru extazul Sfântului Zaharia din Noul Testament de care am vorbit mai înainte.[82]

Un al extaz care este bine să știm că a iscat mai multe dezbateri în sânul teologilor creștin ortodocși este vedenia Sfântului Pavel pe drumul Damascului. Din Faptele Apostolilor știm că Sfântul Pavel care pe atunci se numea Pavel a fost un prigonitor al creștinilor fiindcă el susținea că creștinii nu sunt nimic mai mult decât o sectă periculoasă care a răstălmăcit învățăturile lui Moise. În acest sens Saul i-a mai multe scrisori de la mai marii evreilor de la Ierusalim pentru a merge și a începe să îi persecute pe creștinii din Damasc Siria. Pe drum el îl întâlnește pe Iisus într-o stare de extaz. Iată cum a avut loc extzul lui Saul: “Iar Saul, suflând încă amenințare și ucidere împotriva ucenicilor Domnului, a mers la arhiereu, i a cerut de la el scrisori către sinagogile din Damasc ca, dacă va afla acolo pe vreunii, atât bărbați, cât și femei, că merg pe calea aceasta, să-i aducă legați la Ierusalim. Dar pe când călătorea el și se apropia de Damasc, o lumină din cer, ca de fulger, l-a învăluit deodată. Și, căzând la pământ, a auzit un glas, zicându-i: Saule, Saule, de ce Mă prigonești? Iar el a zis: Cine ești, Doamne? Și Domnul a zis: Eu sunt Iisus, pe Care tu Îl prigonești. Greu îți este să izbești cu piciorul în țepușă. Și el, tremurând și înspăimântat fiind, a zis: Doamne, ce voiești să fac? Iar Domnul i-a zis: Ridică-te, intră în cetate și ți se va spune ce trebuie să faci. Iar bărbații, care erau cu el pe cale, stăteau înmărmuriți, auzind glasul, dar nevăzând pe nimeni. Și s-a ridicat Saul de la pământ, dar, deși avea ochii deschiși, nu vedea nimic. Și luându-l de mână, l-au dus în Damasc. Și trei zile a fost fără vedere; și n-a mâncat, nici n-a băut” (Faptele apostolilor 9, 1-9). Avem aici fără de nici o îndoială o experiență extatică. Putem să facem această afirmație pentru faptul că deși Saul a ajuns să fie învăluit de o lumină și a ajuns să vorbească cu Iisus cel înviat cei de lângă saul nu au văzut nimic. Cum se poate ca un necreștin să ajungă să aibă o stare de extaz și să Îl audă pe Iisus în această stare? Aceasta este posobil fiindcă după cum am spus extazul este un lucru ce nu ține de oridinea firească a lucrurilor și de mai multe ori este unul profetic. Este profetic fiindcă Dumnezeu Tatăl cunoșate inima celui care primește extazul. Am văzut că au mai fost cazuri de persoane care au intrat în extaz și au primit mai multe descoperiri de la Dumnezeu pentru ca în cele din urmă să se întoarcă și să se convertască la creștinism. Unul dintre aceste cazuri a fost și cu saracinul (sirianul) Trevan care a putut să îl vadă pe Sfântul Eftimie și pe diacolul său Domețian că în timp ce slujeau liturghia erau învăluiți de un mare foc.[83]

Adevărul este că Dumnezeu Tatăl ne ne cheamă la Sine într-un fel sau altul. Nu pe toți necreștinii îi cheamă la fel ca pe Sfântul apostol Pavel dar ceea ce este cel mai sigur este că într-un fel sau altul chemarea lui Dumnezeu este una cât se poate de actuală și de reală. Sunt persoane care nu vor să știe nimic despre Hristos și despre creștinism până când un necaz nu vine peste ei și în acest mod în cele din urmă ajung să se întoarcă la Hristos. Este și necazul o modalitate de întoarcere la Hristos dar după cum am putut vedea au fost cazuri în care Iisus a intervenit în persoană pentru ca mesajul Lui să fie cunoscut și asimilat. Extazul este un fapt care am

82 (Autor Colectiv), *Vedenii și istorisiri de folos despre viața de dincolo* (Galați, 2005).

83 Cum se face că Sfântul Pavel deși nu era creștin ci din contră era un prigonitor al creștinilor a ajuns să aibă un extaz în care L-a putut auzii pe Iisus cel înviat? Fără doar și poate că acest lucru a fost posibil fiindcă Dumnezeu Tatăl cunoaștea inima lui Saul și știa că el este bine intenționat și nu prigonea pe creștini din fanatism. Sunt mai mulți oameni care sunt râvnitori pentru cele sfinte dar uneori ei nu sunt bine informați despre credința creștin ortodoxă și stau în neștiință. La fel de bine Dumnezeu Tatăl a voit să demonstreze că este posibil pentru necreștini să devină creștini și să ajungă la cunoșaterea adevărului creștin. Iată prin urmare că nefiind creștin Saul a ajuns să cadă în extaz. Putem să voirbin de un extaz în cazul lui fiindcă am putut vedea că deși el a fost învăluit de o lumină și a auzit vocea lui Iisus cei care mrgeau cu Saul nu vedeau nimic ci numai pe acesta căzut la pământ. Este vorba fără doar și poate de un extaz profetic care indcă activitatea urmăitoare a lui Saul devenit între timp Sfântul Pavel.

putea afirma că nu vine niciodată la comandă. Nu putem să spunem că există o rețetă a extzului creștin ortodox. Aceasta fiindcă după cum am spus extazul este un lucru care ajunge să țină mai mult de voința lui Dumnezeu Tatăl decât de voința omului. La fel de bine nu există nici un loc anume în care se poate spune că extazul are loc. Este adevărat că în aceste rânduri am voit să demonstrăm că de mai multe ori locul unde au avut sfinții și alte persoane starea de extaz a fost biserica. Sunt și unii creștin ortodocși care ajung în biserică să trăiască adevărate stări extatice. Aceste stări extatice pot să aibă loc fie din pricina cântărilor și a textelor rugăciunii sau la fel de bine pot să ma apară din cauza unor predici spune de unii preoți harismatici. Este adevărat că nu putem spune că extazul creștin ortodox este unul care poate să fie comandat fiindcă el este o experiență surprinzătoare. Este o experiență surprinzătoare care ne face să ieșim din noi înșine și să ajungem să percepem lumea de dincolo. Un astfel de extaz a ajuns să trăiască Sfântul Apostol Pavel pe drumul Damascului. A fost un extaz neașteptat care l-a lăsa orb. Aceasta fiindcă este bine să știm că lumea de dincolo fiindcă este o lume supranaturală este o lume ce depășește limitele lumii noastre. Iată cum după ce a văzut lumina necreată a lui Dumnezeu și a auzit vocea lui Iisus Sfântul apostol Pavel a rămas trei zile orb.[84]

Mai are Noul Testament și alte cazuri de extaz? După convertirea lui Sfântul Apostol Pavel mai are o stare de extaz pe care el ne-o descrie cât se poate de amănunțit. Iată ce le scria Sfântul Apostol Pavel creștinilor din Corint: "dacă trebuie să mă laud, nu-mi este de folos, dar voi veni totuși la vedenii și la descoperiri de la Domnul. Cunosc un om în Hristos, care acum paisprezece ani - fie în trup, nu știu; fie în afară de trup, nu știu, Dumnezeu știe - a fost răpit unul ca acesta până la al treilea cer. Și-l știu pe un astfel de om - fie în trup, fie în afară de trup, nu știu, Dumnezeu știe că a fost răpit în rai și a auzit cuvinte de nespus, pe care nu se cuvine omului să le grăiască. Pentru unul ca acesta mă voi lăuda; iar pentru mine însumi nu mă voi lăuda decât numai în slăbiciunile mele. Căci chiar dacă aș vrea să mă laud, nu voi fi fără minte, căci voi spune adevărul; dar mă feresc de aceasta, ca să nu mă socotească nimeni mai presus decât ceea ce vede sau aude de la mine. Și pentru ca să nu mă trufesc cu măreția descoperirilor, datu-mi-s-a mie un ghimpe în trup, un înger al satanei, să mă bată peste obraz, ca să nu mă trufesc. Pentru aceasta de trei ori am rugat pe Domnul ca să-l îndepărteze de la mine; Și mi-a zis: Îți este de ajuns harul Meu, căci puterea Mea se desăvârșește în slăbiciune. Deci, foarte bucuros, mă voi lăuda mai ales întru slăbiciunile mele, ca să locuiască în mine puterea lui Hristos" (2 Corinteni 12, 1-9). Avem aici o mărturie care ne spune că Sfântul Pavel a ajuns să fie răpit cu sufletul până la al treile cer. Cum se face că el spune că a fost răpit până la al treilea cer? Sunt mai multe ceruri în rai? Adevărul este că după cum ne spunea Iisus în rai sunt mai multe locașuri sau mai multe dimensiuni sa locuri. Teologii creștin ortodocși au interpretat diferit modul în care este înțeles al treilea cer despre care vorbește Sfântul Apostol Pavel. Aceasta fiindcă este bine să știm că raiul are mai multe ierarhii de îngeri. Știm că Sfântul Dionisie Areopagitul a fost unul care a împărțit ierahriile îngerești în 9 grupe. Ei bine vorind despre aceste ierahrii de îngeri sunt interpretări care spun că există un număr de 9 ceruri. Aceste 9 ceruri sunt unele care corespund cu fiecare ierarhie de îngeri. Iată de ce în cele din urmă trebuie să știm care este sensul expresiei că Sfântul Pavel a fost răpit în stare de extaz până la cerul al treilea.[85]

Prin urmare extazul este o experiență ce trebie să știm că nu poate să fie explicat numai pe cale științifică. Nu poate să fie explicat numai pe cale științifică fiindcă trebuie să știm că el nu este o experiență pur științifică. Am putea să spunem că trebuie să vedem extazul mai mult ca o modalitate de a ajunge să intrăm în contac și în legătură cu lumea de dincolo. Ceea ce este bine să știm este că întotdeauna extazul este o ușă spre lumea de dincolo fiindcă el este orientat în spre lumea de dincolo. Iată de ce trebuie să fim mult mai deschiși în ceea ce privește experința extazului. Aceasta fiindcă după cum am spus nu putem să explicăm totul pe cale științifică. Existența lui Dumnezeu Tatăl în cele din urmă până la un anumit nivel poate să fie circumscrisă pe cale științifică, dar în nici un fel nu putem să afirmăm că tot ceea ce ține de existența lui Dumnezeu Tatăl este numai științific. Nu este numai științific fiindcă este bine să știm că Dumnezeu Tatăl este mai presus de știință. El la

---

[84] Nicolae Mladin, *Asceza și mistica paulină* (Sibiu, 2012 reeditare).

[85] Referitor la extazul său Sfântul Pavel se pare că nu este sigur dacă extazul a avut loc în timt ce sufletul lui era în trup sau în afară de trup. Aceasta fiindcă ceea ce este cel mai sigur Sfântul Pavel nu a fost unul care a studiat științific extazul. Trebuie să știm totuși că extazul nu este un unul care este condiționat de trup. Extazul poate să aibă loc în trup sau la fel de bine poate să aibă loc afară din trup. Cum este posibil ca un extaz să aibă loc afară din trup? Este bine să știm că sufletul poate să părăsească trupul dacă Dumnezeu voiește aceste lucru. Sunt mai multe persoane care atunci când au trecut printr-un accident sau printr-o boală mai greau au putut să simtă cu părăsesc trupul lor și aceste trup ajunge să se îndrepte în spre alte dimensiuni de existență. Ca regulă este bine să știm că trupul nu poate să trăiască fără suflet. Sunt totuși și unele cazuri în care trupul poate să trăiască fără de suflet. Este probabil și cazul Sfântului Apostol Pavel despre care am vorbit mai sus.

fel de bine poate să fie o experiență metafizică și mistică deci o experiență care este dincolo de limitele și de cuprinderea pur științifică. Trăim timpuri în care omul crede și apreciză numai ceea ce este științific și ceea ce poate să fie dovedit științific. Ei bine cu toate încrcările oamenilor de știință se pare că în nici un fel nu s-a ajuns la o explicație științifică a învierii lui Iisus. Aceasta fiindcă după cum am spus știința este numai o parte din Dumnezeu. Ca unul care a creat știința în cele din urmă Dumnezeu Tatăl este dincolo de știință și este Unul mai presus de știință.[86]

Se spune că în Dade (Chitiul de azi) din Cipru era regiune comercială a acestei insule. Aici în apropiere se găsea mănăstirea Filoxen. Prin secolul al IV-lea se spune că aici trăia un călugăr creștin ortodox pe nume Isidor. Acest călugăr plângea mai tot timpul.

- De ce plângeți părinte? Îl întrebau unii oameni.
- Plâng fiindcă sunt un mare păcătos.
- Cu toții suntem păcătoși.
- Eu sunt cel mai mare dintre toți.
- Dar de ce părinte?
- Fiindcă nu a existat un păcătos mai mare din timpul lui Adam și până la mine.
-Dar despre ce păcate vorbiți?
- Chiar vrei să știi?
- Bineînețeles părinte.
- Uite eu mai înainte de să fi călugăr am trăit în lume și am fost căsătorit.
-Ați fost căsătorit?
- Da. Am căzut în erezia lui Sever.
-Erezia care susținea că în firea lui Iisus a existat numai firea dumnezeiască și nu și cea omenească?
- Da, așa este.
- Dar v-ați pocăit nu?
- Așa este m-am pocăit dar să vezi cum am ajuns să mă pocăiesc.
- Vă ascult părinte.
- Într-o zi am aflat că soția mea s-a dus să se împărtășească la biserica de lângă noi. Am alergat să o împiedic, însă am găsit-o împărtășită deja și întorcându-se acasă. Imediat am apucat-o de gât și am forțat-o să verse Sfânta Împărtășanie, pe care apoi am luat-O și am aruncat-O pe fereastră. Am văzut atunci un porumbel care a coborât și a luat Sfânta Împărtășanie. După 2 zile, s-a arătat în fața mea un negru cu un turban care mi-a zis:
    - Eu și cu tine am fost condamnați la aceeași pedeapsă.
    - Cine ești tu? l-am întrebat.
    - Eu, îmi răspunde, sunt acela care a lovit în obraz pe Domnul nostru Iisus Hristos în timpul patimilor Lui. Și imediat s-a făcut nevăzut. Pentru aceasta deci, nu pot să-mi opresc lacrimile, a sfârșit monahul.[87]

Fără de nici o îndoială că avem aici de a face cu un extaz fulgerător. Este vorba de faptul că aceste călugăr Isidor fiiindcă a ajuns să o forțeze pe soția lui să arunce împărtășania pe care a primit-o de la creștiniii ortoodcși a ajuns să îl vadă pe cel care în timpul cât Iisus a fost judecat de Sinedriu a ajuns să îi dea lui Iisus o palmă fiindcă el a considerat că Iisus nu îi răspunde cum se cuvine marelui preot Caiafa. Aceste eveniment este menționat în Noul Testament. Trebuie să știm că în acest extaz putem să vedem un lucru supranatural: putem să vedem că timpul a ajuns să se suprapună. Este vorba de faptul că o persoană din secolul al IV-lea a ajuns să vorbească cu o persoană din secolul I. Aceasta fiindcă după cum știm Iisus și cel care în timpul sinedriului l-a lovit peste obraz a trăit în secolul I în timp ce acest călugăr a trăit în secolul al IV-lea. Fără de nici o îndoială că în extaz este posibil ca Dumnezeu Tatăl să facă în așa fel ca timpul să ajungă să se suprapună și la fel de bine să putem ajunge să vedem lucruri care nu este posibil să le vedem în prezent. Iată de ce este bine să știm care este sensul extazului și de ce am vorbit de extaz ca fiind un lucru supranatural sau mai bine spus un lucru care este dincolo de limitele acestei lumi. Extazul prin urmare este un fapt pe care trebuie să îl înțelegem foarte bine: în cadul lui legile temporale și cele spațiale pot ajunge să nu mai funcționeze. Aceasta fiindcă este bine să știm că extazul nu are loc în limitele lumii noastre. Este în dorința acestui volum să ne demonstreze că cea mai puternică tendință în cazul extazului este să ne proiecteze în spre lume de dincolo. Iată de ce în cele din urmă trebuie să avem mai multă receptivitate în ceea ce privește extazul și modul în care se manifestă el. Aceasta fiindcă după cum am

---

[86] Dumiru Popescu, *Știință și teologie: preliminarii pentru dialog* (București, 2001).
[87] *Noul Materic*, Pashou, Akritas, (Atena, 1992).

spus extazul ne face să fim mult mai receptivi cu lumea de dincolo și cu realitățile ei. Pentru cei mult prea materialiști și mult prea științifici adevărul este că în nici un fel extazul nu aduce nimic concludent și ei pot să creadă că că cei care au extaz sau intră în stări de extaz sunt persoane bolnave mental sau sunt victimele halucinațiilor. Trebuie să știm că dacă mergem pe această linie de gândire în cele din urmă vom ajunge să considerăm și existența lui Dumnzeu ca fiind o halucinație fiindcă Dumnezeu există dincolo de această lume. Iată un alt exemplu de extaz pe care ni-l descoperă Noul Testament cu un sutaș roman pe nume Corneliu: "iar în Cezareea era un bărbat cu numele Corneliu, sutaș, din cohorta ce se chema Italica, cucernic și temător de Dumnezeu, cu toată casa lui și care făcea multe milostenii poporului și se ruga lui Dumnezeu totdeauna. Și a văzut în vedenie, lămurit, cam pe la ceasul al nouălea din zi, un înger al lui Dumnezeu, intrând la el și zicându-i: Corneliu! Iar Corneliu, căutând spre el și înfricoșându-se, a zis: Ce este, Doamne? Și îngerul i-a zis: Rugăciunile tale și milosteniile tale s-au suit, spre pomenire, înaintea lui Dumnezeu. Și acum, trimite bărbați la Iope și cheamă să vină un oarecare Simon, care se numește și Petru. El este găzduit la un om oarecare Simon, tăbăcar, a cărui casă este lângă mare. Acesta îți va spune ce să faci. Și după ce s-a dus îngerul care vorbea cu el, Corneliu a chemat două din slugile sale de casă și pe un ostaș cucernic din cei ce îi erau mai apropiați. Și după ce le-a istorisit toate, i-a trimis la Iope" (Faptele Apostolilor 10, 1-8). Vedem aici un extaz în care un înger îi spune să îl cheme pe Sfântulo Apostol Petru.[88]

La fel de bine fiindcă am adus în discuție pe Sfântul Petru mai știm că el a ajuns să aibă o stare de extaz în localitatea Iope. Iată ce ne spune Noul Testament despre extazul Sfântului Petru: "...Petru s-a suit pe acoperiș, să se roage pe la ceasul al șaselea. Și i s-a făcut foame și voia să mănânce, dar, pe când ei îi pregăteau să mănânce, a căzut în extaz. Și a văzut cerul deschis și coborându-se ceva ca o față mare de pânză, legată în patru colțuri, lăsându-se pe pământ. În ea erau toate dobitoacele cu patru picioare și târâtoarele pământului și păsările cerului. Și glas a fost către el: Sculându-te, Petre, junghie și mănâncă. Iar Petru a zis: Nicidecum, Doamne, căci niciodată n-am mâncat nimic spurcat și necurat. Și iarăși, a doua oară, a fost glas către el: Cele ce Dumnezeu a curățit, tu să nu le numești spurcate. Și aceasta s-a făcut de trei ori și îndată acel ceva s-a ridicat la cer" (Faptele Apostolilor 10, 916). Acesta este un extaz care ne spune că nu trebuie să considerăm carnea de animal necurată și trebuie să o mâncăm. Totuși trebuie să știm că cele mai multe stări de extaz le-a avut Sfântul Ioan Teologul în timp ce se afla în exil pe insula Patmos. Aici el de mai multe ori spune că a fost răit în duh cea ce însemnă că a căzut în extaz: "am fost în duh în zi de duminică și am auzit, în urma mea, glas mare de trâmbiță, Care zicea: Ceea ce vezi scrie în carte și trimite celor șapte Biserici: la Efes, și la Smirna, și la Pergam, și la Tiatira, și la Sardes, și la Filadelfia, și la Laodiceea. Și m-am întors să văd al cui este glasul care vorbea cu mine și, întorcându-mă, am văzut șapte sfeșnice de aur. Și în mijlocul sfeșnicelor pe Cineva asemenea Fiului Omului, îmbrăcat în veșmânt lung până la picioare și încins pe sub sân cu un brâu de aur. Capul Lui și părul Lui erau albe ca lâna albă și ca zăpada, și ochii Lui, ca para focului. Picioarele Lui erau asemenea aramei arse în cuptor, iar glasul Lui era ca un vuiet de ape multe; În mâna Lui cea dreaptă avea șapte stele; și din gura Lui ieșea o sabie ascuțită cu două tăișuri, iar fața Lui era ca soarele, când strălucește în puterea lui. Și când L-am văzut, am căzut la picioarele Lui ca un mort. Și El a pus mâna dreaptă peste mine, zicând: Nu te teme! Eu sunt Cel dintâi și Cel de pe urmă, Și Cel ce sunt viu. Am fost mort, și, iată, sunt viu, în vecii vecilor, și am cheile morții și ale iadului. Scrie, deci, cele ce ai văzut și cele ce sunt și cele ce au să fie după acestea. Taina celor șapte stele, pe care le-ai văzut în dreapta Mea, și a celor șapte sfeșnice de aur este: Cele șapte stele sunt îngerii celor șapte Biserici, iar sfeșnicele cele șapte sunt șapte Biserici" (Apocalipsa 1, 10-20).[89]

Avem aici primul dintr-un lung șiruri de extaze pe care le-a avut Sfântul Ioan Teologul pe când se afla pe insula Patmos. Este bine să știm că extazul lui a fost unul profetic și s-a referit la ceea ce a avea să sufere omenirea pân la momentul celei de a dioua veniri a lui Hristos. Un alt extaz pe care trebuie să îl aducem aici ca mărturie despre cum este raiul lui Dumnezeu este relatat de Sfântul Ioan Teologul așa: "îndată am fost în duh; și iată un tron era în cer și pe tron ședea Cineva. Și Cel ce ședea semăna la vedere cu piatra de iasp și de sardiu, iar de jur împrejurul tronului era un curcubeu, cu înfățișarea smaraldului. Și douăzeci și patru de scaune înconjurau tronul și pe scaune douăzeci și patru de bătrâni, șezând, îmbrăcați în haine albe și purtând pe capetele lor cununi de aur. Și din tron ieșeau fulgere și glasuri și tunete; și șapte făclii de foc ardeau înaintea tronului, care sunt cele șapte duhuri ale lui Dumnezeu, Și înaintea tronului, ca o mare de sticlă, asemenea cu cristalul. Iar în mijlocul tronului și împrejurul tronului patru ființe, pline de ochi, dinainte și dinapoi. Și ființa cea

[88] Settimio Cipriani, *Sfântul Petru: persdoanlitate marcantă a Noului Testament* (Editura Meteor Press, 2016).
[89] Savvas Agouridis, *Cometariu la Apocalipsă* (București, 2004 reeditare).

dintâi era asemenea leului, a doua ființă asemenea vițelului, a treia ființă avea față de om, iar a patra ființă era asemenea vulturului care zboară   Și cele patru ființe, având fiecare din ele câte șase aripi, sunt pline de ochi, de jur împrejur și pe dinăuntru, și odihnă nu au, ziua și noaptea, zicând: Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Dumnezeu, Atotțiitorul, Cel ce era și Cel ce este și Cel ce vine. Și când cele patru ființe dădeau slavă, cinste și mulțumită Celui ce șade pe tron, Celui ce este viu în vecii vecilor, Atunci cei douăzeci și patru de bătrâni, căzând înaintea Celui ce ședea pe tron, se închinau Celui ce este viu în vecii vecilor și aruncau cununile lor înaintea tronului, zicând: Vrednic ești, Doamne și Dumnezeul nostru, să primești slava și cinstea și puterea, căci Tu ai zidit toate lucrurile și prin voința Ta ele erau și s-au făcut" (Apocalipsa 4, 2-11). fără doar și poate că în acest extaz Sfântul Ioan Teologul a ajuns să se explice cum este raiul și la fel de bine care este atmosfera din rai. Este o ocazie pentru noi să ne dăm seama despre ralitatea raiului ce nu poate să fie investigat cu metode științifice dar care poate să fie investigat cu metode religioase prin intermediul extazului.[90]

CAPITOLUL 5

EXTAZUL LA SFINȚII PĂRINȚI CREȘTIN ORTODOCȘI

Iată prin urmare că am ajuns la un nou capitol din excursul nostru despre extazul creștin ortodox după cum este văzut el de creștinismul ortodox. Nu se poate să nu vorbim în aceste rânduri despre extazul pe care mai mulți sfinți părinți au ajuns să îl experimenteze. Este fără doar și poate un extaz care s-a manifestat în tradiția creștin ortodoxă în mod constant și care ne arată că lumea de dincolo nu este atât de departe după cum am crede. Lumea de dincolo ajunge să fie contactată de lumea noastră de aici prin extaz. Iată de ce este bine să știm că extazul este un fapt ce este o constantă a istoriei și a evoluției umane. Sunt din ce în ce mai mulți oameni de știință care nu vor să știe despre extaz și modul în care a ajuns el să se manifeste dar ceea ce este bine să știm este că mărturiile creștin ortodoxe despre extaz în nici un fel nu pot să fie trecute cu vederea. Nu pot să fie trecute cu vederea fiindcă sunt fapte ce ne duc în spre lumea de dincolo și ne direcționază în spre lumea de dincolo. Lumea de dincolo adevărul este că comunică cu noi însă pe o cale ce este propriei ei. Este vorba de extaz. Că extazul este modul în care Dumnezeu Tatăl ajunge să își facă cunoscute voile (de multe ori prin intermediul îngerilor) am putut să vedem din rândurile de mai sus. Extazul este unul care ne îndreptă spre lumea care v-a venii fiindcă el este mai mult decât toate o anticipare a lumii care va venii. Lumea de dincolo ajunge să se manifeste pe sine numai parțial în această lume a noastră. Sfinții părinți sunt unii care ne spun că va venii o vreme când lumea de dincolo se va manifesta pe sine deplin pentru ca toți oamenii să o vadă. Este vorba de perioade de timp de după parusia Domnului.[91]

Prin urmare este adevărat că extazul este fără doar și poate doar o familiarizare a noastră a creștinilor ortoodcși cu realtițățile lumii de dincolo. Aceasta fiindcă după cum am spus există o separație dintre această lume și lumea de dincolo. Totuși, această separație nu este una totală sau mai bine spus o separație ce nu poate să fie depășită. Sunt mai mulți care sunt cât se poate de sceptici în ceea ce privește lumea de dincolo. Aceasta fiindcă la fel ca Toma necredinciosul sunt mai mulți care nu cred până nu văd. Nu ai cum să crezi că există o lume de dincolo dacă nu o poți vedea cu proprii tăi ochi. Să nu fi fost învierea lui Iisus o dovadă a lumii de dincolo? Fără doar și poate că da. Învierea este o stare a lumii de dincolo în care știm că în rai nu mai există moarte. Iată de ce este bine să fim cât se poate de pozitivi cu experiențele extazului la sfinții Bisericii Creștin Ortodoxe. Aceasta fiindcă după cum am spus este tocmai acest extaz care este unul ce ne face să fim orientați spre realitățile lumii de dincolo. Moartea prin urmare ajunge să fie sublimată de experiențele extazului. Aceasta fiindcă după cum am spus extazul este o stare care vin dintr-o lume în care nu mai există moarte. În rai nimeni nu moarte și fiindcă lumea de aici este o lume în care moarte face ravagii este bine să știm că există o separație dintre această lume și lumea de dincolo. Extazul este prin urmare un fapt care unește două lumi: lumea noastră și lumea de dincolo. Totuși, am arătat în rândurile de mai sus că extazul poate să fie unul pozitiv și unul negativ. Extazul pozitiv este cel în care sfântul sau creștinul ortodox ajunge să primească descoperiri din rai. Extazul negativ este unul în care creștinul ortodox sau sfântul ajunge să primească descoperiri din iad. Sunt mai mulți sfinți care au ajuns să trăiască experiențe neagative ale extazului în care au putut să vadă în lumea de dincolo chinurile și durerile iadului. Iată de ce trebuie să știm că nu toate extazele sunt la fel și la fel de bine există

[90] Ioan Sorin Usca, *Tâlcuirea apocalipsei de la Sfinții Părinți până în zilele noastre* (București, 2007).
[91] Petre Chiricuță, *Parusia sau depsre a doua venire* (București, 2001).

posibilitatea ca extazul să fie unul contrafăcut. El este contrafăcut de dracii care se pot da pe sine ființe de lumină sau îngeri de lumină. Iată de ce trebuie să știm că este nevoie să fim precauți în ceea ce privește extazul. Aceasta fiindcă după cum am spus extazul este unul care ne face să ne îndreptăm spre lumea de dincolo. Ceea ce trebuie să știm este prin urmare că sfinții sunt cei care ajung să comunice cu Dumnezeu Tatăl prin intermediul stărilor de extaz. Lumea de azi fiindcă este preocupată mai mult de probleme efemere adevărul este că nu prea este interesată de problematica extazului. Aceasta fiindcă această lume este una care consideră omul poate la fel de bine să trăiască și fără de stări extatice sau mai bine spus fără de extaz. Iată că acest fapt în cele din urmă duce la o mare anomalie. Este vorba de o anomalie care se manifestă prin faptul că în sine omul are dorința de a știi ce este pe lumea de dincolo sau mai bine spus dacă mai există o lume de dincolo. Aceasta fiindcă orice om din această lume poate să simtă absurditatea morții. Omul vrea să trăiască cu asigurarea că nu totul se termină cu moartea. Iată de ce este bine să știm că extazul este unul care ne pune în legătură cu lumea de dincolo și la fel de bine ne asigură că există o lume de dincolo.[92]

Anul 312 poate nu spune multe oamenilor de azi. Pentru noi creștinii ortodocși acesta este un an cu profunde semnificațiii mistice. Este anul în care în extaz Sfântul Constantin cel Mare vede crucea lui Iisus pe cer și sub ea scrise cuvintele: în acest semn vei învinge. Despre care a fost contextul în care Sfântul Constantin a văzut pe cer crucea lui Iisus și mai apoi se spune că la văzut pe Iisus în timp ce dormea vom vorbii în rândurile care vor urma. În primăvara anului 312 Sfântul Constantin s-a pregătit să cucerească Italia. Cu o armată bine pusă la punct și organizată ajunge să obțină victorie după victorie. Aceasta fiindcă au fost mai multe mașinații fare au dus la scoaterea Italiei din imperiul Bizantin al Sfântului Constantin cel Mare. În cele din urmă Sfântul Constantin a ajuns să bea bătălia decisivă pentru cucerirea Romei la râul Milvius. Armata Sfântului Constantin era una net inferioară decât a oponeților lui. Aceasta este momentul în care Sfântul Constantin se roagă lui Iisus pentru ajutor și cu această ocazie cade în extaz stare în care a putut vedea pe cer o mare cruce și sub ea scrise cvuintele: în acest sens vei învinge. La fel de bine Iisus i se arată Sfântului Constantin noapte în somn și îi spune că dacă va pune semnul crucii pe scuturile lor vor învinge. În celaltă tabără Maxențiu pentru a înșela armatele Sfântului Constantin doboară podul peste fluviul Tibru și face un pod din bărci. Era o capcană. Începe lupta. Lupta este aprigă. În cele din urmă Maxențiu și armata lui vor să fugă și încearcă să treacă pe podul din bărci. Podul se rupe și armatele lui Mexențiu cad în apă prinse în propria lor capcană. Sfântul Constantin intră triumfător în Roma fiind primit cu bucurie. Avem aici ceea ce am putea spune o intervenție a lui Iiss în cazul unui eveniment istoric ce este extrem de discutat de istorici. Totuși sunt puțini cei care au luat în calcul vedenia extatică a Sfântului Constantin.[93]

Prin urmare devine evident că extazul este o experiență ce trebuie să fie înțelească în sens creștin ortodox și acesta este motivul pentru care Sfântul Constantin a avut o vedere a crucii în extaz. Crucea este un lucru sfânt pentru creștinismul ortodox fiindcă știm că pe ea a fost câștigată mântuirea omului. Trebuie să avem în vedere că dacă cineva vrea să studieze extazul el nu poate să fie studiat separat de o înțelegere creștin ortodoxă a lui. După cum am putut vedea sunt din ce în ce mai multe curente sincretice în zilele noastre care ne spun că nu contează în ce religie ești fiindcă extazul este la fel pentru toate religiile. După cum am putut vedea nu putem să confundăm extazul creștin ortodox cu restul de stări de extaz pe care le au mai multe persoane sau mai mulți iluminați din alte religii fiindcă extazul este nu una și aceiași experiență indiferent de religie. Trebuie să știm că dracii pot să aducă stări similare cu cele din extaz prin invocații magice și oculte. Iată de ce în aceste rânduri am voit să militäm în spre o înțelegere creștin ortodoxă a extazului. Aceasta fiindcă după cum am spus nu putem să acceptăm ca fiind aceiași experiență a extazului pentru toată lumea. Extazul este o experiență complexă ce poate să fie manipulată de draci și vom vedea în ultimul capitol al acestei cărți că au fost cazuri de mai multe stări de extaz demonic. Extazul prin urmare este unul care ne deschide în spre o înțelegere creștin ortodoxă a lumii de dincolo. Sunt mai multe înțelegeri ale lumii de dincolo dar adevărul este că noi trebuie să militäm în spre o înțelegere creștin ortodoxă a extazului care ne face să fim cât se poate de efectivi cu sensul extazului. Aceasta fiindcă după cum putem vedea crucea este un lucru ce a putut să fie văzut în extaz. Cum se face că sunt atât de

---

[92] J. T. Addison, *Viața după moarte în credințele omenirii* (București, 2012).

[93] La fel de bine ceea ce putem să vedem din această vedenie este faptul că Sfântul Constantin este unul care a ajuns să trăiască o stare de extaz în timp ce se ruga. Este un extaz care i-a descoperit lui și numai lui semenul crucii cu cuvintele că în acest semn în cele din urmă va învinge în lupta lui contra lui Maexențiu. Avem aici un fapt ce nu putem să îl trecem prea ușor cu vederea. Aceasta fiindcă după cum ne spune istoria Sfântul Constantin a avut această vedenie extatică după ce s-a rugat lui Iisus. Iată prin urmare că avem aici ceea ce am putea denumii ca faptul că Iisus este centrul extazului pentru creștinii ortodocși sau la fel de bine că extazul vine prin descoprire de la Iisus. Este bine să avem aceste lucruri în vedere fiindcă sunt din ce în ce mai mulți care nu vor să știe despre extaz și despre faptuă că el se leagă de persoana lui Iisus.

mulți creștini protestanți în zilele noastere care nu au nici un fel de cinstire a crucii? Iată prin urmare că avem o viziune extatică a Sfântului Constantin care a ajuns să certifice adevărurile de credință creștin ortodoxe. Este bine prin urmare să avem o înțelegere creștin ortodoxă a extazului și să nu ne lăsăm seduși de extazul propodădit de alte religii necreștine.[94]

Sfântul Nifon al Constanțianei a fost un sfânt care vroia să știe cum se bucură drepții și cum se chinuie păcătoșii după judecata de apoi. Într-o nopate el a căzut în extaz și iată ce a putut să vadă: "Ochii Sfântului Nifon au primit o lumină curata, neamestecata ca să vadă. Primei cete, care înconjura ospățul, i s-a rânduit să săvârșească o cântare neântreruptă și nesfârșită. Ea a fost cuprinsă de o negrăită și nespusă bucurie. Îndată dumnezeiasca și înfricoșata ceată a început o negrăită slavoslovenie. Inimile sfinților săltau de bucurie și desfătare. De la prima cântare de slavoslovenie a trecut la ceata a doua a serafimilor. A început atunci și aceea să cânte cu multa măiestrie o cântare tainică. Ca o înseptită dulceață răsuna slavoslovia și în urechile sfinților, care se bucurau negrăit cu toate simțurile lor. Ochii vedeau lumina cea neapropiată, mirosul lor mirosea mireasma Dumnezeirii, urechile lor auzeau dumnezeiasca cântare a preacuratelor Puteri, gura lor gusta Trupul și Sangele Domnului Iisus Hristos, nou, întru Împarătia Cerurilor, mâinile lor pipaiau veșnicele bunătați și picioarele lor săltau la ospaț. Astfel, toate simțurile lor se săturau de negrăita bucurie. După puțin, a doua ceată a transmis acea dumnezeiasca cântare cetei a treia, la a patra și până la cea din urmă, producând cu dulceața cântarii, plăcere și bucurie în inimile sfinților. Și era uimitor că cetele nu cântau mereu aceeași cântare, ci era o felurime nemărginita de cântări și noutate în cântarile pe care le cântau. Când cele șapte cercuri ale cetelor au completat preacurata lor slavoslovie, a început ceata Arhanghelilor cântarea cea întreit sfânta: a cântat Mihail și a răspuns Gavriil; apoi a cântat Rafail și a răspuns Uriil. Se auzea o armonie extraordinară. Cei patru stâlpi de foc, Arhanghelii, erau mai presus; cântarea lor era înflăcarată și pătrunzătoare. Mișcati de acea negrăită dulceață au început atunci și toți sfinții de la cerescul ospăț să cânte marețiile lui Dumnezeu. Astfel pretutindeni, înlăuntru și afară răsuna cântare îngereasca. Cântare preasfântă care înflăcara sfintele inimi cu o fericita plăcere in vecii nesfârșiti."[95]

Avem prin urmare în viziune de mai sus o experiență a extazului pe care Sfântul Nifon a tărit-o și care i-a arătat cum cântau cetele îngerești laudă lui Dumnezeu. La fel de bine trebuie să știm că tot în extaz sfântul a ajuns să vadă și chinurile iadului. "Dreptul Judecător a aruncat o privire spre pământ și a văzut negură și întuneric, jale și vai și multă tânguire, din înfricoșata tiranie a satanei. Turbează și urlă balaurul. A dărâmat totul și le zdrobește ca pe iarbă. Pentru că vede pe îngerii lui Dumnezeu că îi pregătesc locul cel veșnic. Dacă a vzut toate acestea, Judecătorul a chemat un înger de foc cu înfățișare aspră și înfricoșată, fără milă; era conducătorul cetelor îngerilor, care supraveghează focul iadului și i-a zis: *„Ia cu tine toiagul meu, care leagă și zdrobește. Ia și nenumărată mulțime de îngeri din ceata ta și pe cei mai înfricoșați care execută pedepsele celor din iad. Să mergeți la marea cea gânditoare ca să găsiți urmele domnului întunericului. Apucă-l cu putere șil ține bine, lovindu-l fără milă cu toiagul, până când va preda ceata duhurilor celor rele. Leagă-i apoi tare pe toți cu puterea toiagului Meu, după porunca Mea și apoi aruncă-i în chinurile iadului cele mai groaznice și fără milă".* Când toate au fost gata s-a făcut semn Arhanghelului care ținea trâmbița, să trâmbițeze puternic. Imediat s-a făcut o tăcere de moarte ca și cum s-ar fi liniștit toate. La prima trâmbițare s-au alcătuit toate trupurile morților. La a doua, Duhul Domnului a pus sufletele în trupurile moarte. Spaimă și cutremur a cuprins toate; cele cerești și cele pământești tremurau. Atunci a sunat a treia oară și cea mai înfricoșată trâmbiță, care a zguduit toată lumea, când morii au înviat din morminte „într-o clipă". Înfricoșată priveliște! Erau mai mulți decât nisipul mării. În același timp se coborau din ceruri ca o ploaie deasă spre Tronul Judecății cetele îngerești, zicând cu glas de tunet: Sfânt, Sfânt, Sfânt Domnul Savaot, plin este tot pământul de frică și de cutremur! Tot pământul și mulțimea nenumărată a cetelor îngerești stăteau așteptând. Tremurau plini de spaimă în fața înfricoșatei stăpâniri dumnezeiești, care se cobora pe pământ. Și pe când toți priveau în sus, au început cutremure, tunete și fulgere în Valea Judecății și în văzduh și toți au fost cuprinși de groază. Atunci tăria cerului s-a strâns ca o carte și a apărut cinstita Cruce strălucind și scânteind ca soarele. Îngeri o țineau înaintea Domnului nostru Iisus Hristos și Judecătorul lumii, care venea. Apoi se auzea un imn, o cântare străină: Binecuvântat este cel ce vine întru numele Domnului, Dumnezeu este Domnul, Judecător, Stăpânitor și Domn al păcii. Îndată ce s-a terminat această puternică slavoslovie, a apărut Judecătorul pe nori, șezând pe tron de foc. Cu preacurata Lui strălucire învăpăia cerul și pământul. Atunci, din mulțimea morților care înviaseră, unii au început să strălucească ca soarele și îndată au fost răpiți de nori în văzduh pentru întâmpinarea Domnului lor.

---

[94] Fabian Seiche, *Sfânta cruce și cele trei cruci ale omului* (Editura Agapis, 2009).

[95] Sfântul Nifon al Constanțiianiei, *Un episcop ascet,* (Mănăstirea Sihăstria, 1992).

Cei mai mulți, însă, au rămas jos. Nimeni nu i-a luat la cer. Se tânguiau cu amar că nu s-au învrednicit și ei să fie răpiți de nori și mâhnirea și durerea umpleau de amărăciune sufletele lor. Au căzut toți în genunchi în fața Judecătorului și apoi sau ridicat. Înfricoșatul Judecător se așezase deja pe Tronul judecații și în jurul Lui se adunaseră toate puterile cerești cu frică și cu cutremur. Cei ce fuseseră răpiți pe nori pentru întâmpinarea Lui, stăteau de-a dreapta; ceilalți se aflau de-a stânga Judecătorului. Cei mai mulți dintre aceștia erau iudei, conducători, Arhierei, preoți, împărați, mulțime de monahi și mireni. Stăteau rușinați și se jeleau de pierzarea lor. Fețele lor erau ticăloșite și suspinau cu adâncă mâhnire. O tânguire de moarte sa lăsat peste toți și nici o mângâiere nu le venea de nicăieri. Dar cei ce stăteau de-a dreapta Judecătorului erau veseli, luminoși ca soarele, cinstiți, slăviți, albi ca lumina, parcă aprinși de o dumnezeiască lumină. Ca să îndrăznesc s-o zic, semănau cu Domnul și Dumnezeul lor."[96]

O altă situație în care putem să constatăm că extazul este o realitate a lumii creștin ortodoxe o avem tot din viețile sfinților părinți dintre care știm că unii au fost necunoscuți. Se spune că la distanță de 10 zile de orașul Eghees al Kilkisului în satul Mardaros din Grecia locuia un preot bătrân ce era renumit pentru harul său. Acest preot a început să atragă nemulțumirea la mai mulți săteni. Aceasa fiindcă uneori el începea liturghia numai la 3 după amiaza. Se știe că liturghia se face numai dimineața.

- Ce o fi cu preotul nostru? A început un sătean.
- Chiar așa, ce o fi?
- Toți preoții fac liturghia de dimineață numai el o face la amiază.
- Așa este. Nu respectă rânduiala.
- Oare episcopul știe despre ce face el?
- Dacă știa oare nu îi îl mustra?
- Așa este.
- Ce ar fi să mergem să îi spunem episcopului despre el?
- Nu înseamnă că îl pârâm?
- Nu îl pârâm, doar îi spunem episcopului că nu respectă rânduiala bisericii.
- Bine, ai să îi spunem.

Mai mulți săteni s-au dus la episcop și au început:

- Binecuvântați Prea Sfințite Părinte.
- Domnul să vă binecuvânteze fiilor. Ce vă aduce la mine?
- Prea Sfințite am venit să vă spunem că preotul nostru nu respectă rânduielile bisericii.
- De ce?
- De multe ori face liturghia numai la 3 la amiază.
- La 3 amiaza?
- Da Pres Sfințite Părinte.
- Hmm...nu este firesc. Bine am să vorbesc cu el.

A fost adus preotul la episcop.

- Fiule te-am adus aici fiindcă mai mulți săteni din parohia ta s-au plâns de tine.
- De mine?
- Da, de tine.
- De ce?
- Fiindcă de mule ori faci liturghia numai după 3 la amiză.

-O cunosc, Prea Sfințite, și ai dreptate. Dar uite ce se întâmplă. După slujba de noapte a duminicii, stau aproape de Sfântul Jertfelnic și aștept coborârea Sfântului Duh. Și când văd că Acesta acoperă Sfântul Jertfelnic, atunci încep Sfânta Liturghie.

Episcopul a admirat harul preotului și i-a informat pe credincioși despre aceasta, care au plecat în pace, preamărind pe Dumnezeu.[97]

Avem aici o manifestare a unui extaz care îl făcea pe acest preot să ajungă să vadă cum Sfântul Duh venea și stătea deasupra mesei unde el slujea liturghia. Este vorba de o stare de extaz fiindcă după cum am putut vedea preptul era singurul care putea să vadă cum Sfântul Duhul ajungea de se porora în altar și înconjura amsa altatului. Fără doar și poate că sunt și cazuri de acest fel în creștinismul ortodox care ne face să fim conștienți de o altă dimensiune în care oamenii duhovnicești ajung să trăiască și să vadă realitatea. Adevărul este că noi

---

[96] Idem, *Un episcop ascet,. Viața Sfântului Nifon al Constanțianei* la capitolul despre judecata de apoi.
[97] Ioan Moshos, *Limonariu* (Alba Iulia, 1991).

creștinii ortodocși simplii nu am ajuns niciodată să vedem pe Duhul Sfânt și la fel de bine nu putem să vedem nici o prezență a Duhului Sfânt care vine în biserică și mai ales în altar. Vedem un caz de un preot creștin ortodox care putea să vadă cum Duhul Sfânt venea în timpul liturghiei sau mai înainte de liturghie. Este cu adevărat un caz de mare extaz pe care acest preot al cărui nume nu ne-a rămas îl trăia. Este evident că sfinții părinți sunt cei care au ajuns să trăiască în această lume dar care să aibă experiențe care nu sunt din această lume sau mai bine spus care vin din lumea de dincolo. Un astfel de caz a fost fără doar și poate cazul cu preotul de mai sus care aștepta un semn de la Duhul Sfânt pentru ca să ajungă să săvârșească litrurghia. Este adevărat că în zilele noastre când lumea este în general grăbită un astfel de caz ar fi imposibil. În vechime lumea este posibil că avea mai multă credință și existau și preoți de acest fel.[98]

O altă stare de extaz știm că a tărit-o Sfântul Siluan Atonitul călugăr la Muntele Athos. Care este relatarea acestui extaz: “când slăvitul părinte rus Siluan Atonitul era începător şi trecea prin martiriul atacurilor demonilor, a ajuns într-o zi în aşa o stare de deznădejde, încât a spus: «Dumnezeu e nemilos!». De îndată ce a avut acest gând, el s-a simţit complet abandonat şi sufletul său a fost aruncat în întunericul unui chin îngrozitor. La puţin timp după aceea, el s-a dus la Vecernie în biserica Sfântului Prooroc Ilie, care e lângă moara de la Sfântul Pantelimon. Acolo el l-a privit pe Hristos ieşind din icoana din partea dreaptă a iconostasului. Înfăţişarea Lui era nespus de frumoasă, iar sufletul şi trupul Sfântului Siluan au fost umplute de focul harului Sfântului Duh (Luca 12, 49). El a căzut pe pământ, pentru că nu a putut îndura această vedenie. Curând după aceea, Domnul a dispărut din vederea lui. După cum ne-a spus sfântul mai târziu, el nu a putut să spună în ce stare era în momentul vedeniei, «dacă era în trup sau nu», când a auzit «cuvinte de nespus» venite de sus (II Corinteni 12, 22). În acel moment, faţa senină a lui Hristos, Care le iartă pe toate, plină de umilinţă şi bucurie, a apropiat de El întreaga fiinţă a Sfântului Siluan, a cărui suflet a fost scos din captivitatea lumii acesteia, prin prezenţa lui Dumnezeu şi a dragostei Lui divine.”[99] Avem aici prin urmare o vedere în extaz în care Sfântul Siluan Atonitul a ajuns să îl vadă pe Domnul Iisus Hristos și la fel de bine să ajung să dobândească liniște și pace din cauza demonilor care îl tot tulburau. Este fără doar și poate un caz de extaz care ne spune că Iisus este Cel pe care trebuie să îl căutăm cu toată mintea și cu tot sufletul. Iată de ce este bine să știm că slujirea lui Iisus în unele cazuri este răsptălită cu vederea lui Iisus. Sfântul Siluan l-a văzut pe Iisus și trebuie să precizăm că o astfel de vedere a avut loc în stare de extaz. Este vorba de o stare în care Sfântul Siluan am putut vedea că a ișit din sine și a ajuns să se îndrepte în spre Iisus. De fapt sunt mai multe variante ale aceseti arătări pe care Sfântul Siluan a avut-o a lui Iisus. Ucenicul Sfântului Siluan Atonitul părintele Sofronie Saharov ne spune că extzul Sfântului Siluan a fost însoțit de un mic dialog pe care sfântul l-a avut cu Iisus. În acest dialog este bine să știm că sfântul s-a plâns de faptul că dracii nu îl lasă în pace și el nu mai știe ce să mai facă. Atunci Iisus se spune că i-ar fi spus Sfântului Siluan că cei mândrii sunt pururea munciți de draci. Atunci sfântul i-a cerut lui Iisus să îi spună ce să facă pentru a se smerii. Se spune că atunci Iisus i-ar fi rostit cuvintele: ține-ți mintea în iad și nu deznădăjdui.

Prin urmre este adevărat că sfântul ajunge de se deschide în spre viața de dincolo și ajunge să trăiască numai pentru Hristos. Mai toți sfnții au fost cât se poate de categorici în ceea ce privește trăirea lor a lumii de dincolo. Aceasta fiindcă sfinții sunt cei care aun ajuns să părsească tot ceea ce ține de această lume pentru ca să se poată dedica pe sine deplin și total lui Dumnezeu. Iată de ce este bine să știm că extazul este o ieșire din lume mai deplină fiindcă el este de mai multe ori un fel de recompensă pe care Dumnezeu Tatăl o oferă diferinților sfinți care s-au nevoit pentru credința creștin ortodoxă. Iată că trebuie să știm că numai prin extaz în cele din urmă de multe ori sfinții ajung să fie încredinați că drumul pe care au ales să pășească este unul care duce la mântuire. Sunt mulți sfinți care fiindcă au îndoieli de credință ajung să nu mai știe dacă drumul lor este advărat sau dacă tebvuie să meargă pe alt drum. Ei bine sunt și situații în care Dumnezeu Tatăl vrea să îi încredințeze că sunt pe drumul cel bun și în acest sens uneori le trimite stări de extaz. Este vorba de un extaz care are mai mult o funcție consolatoare. Fără doar și poae că extazul pe care a ajuns Sfântul Siluan să îl trăiască a fost unul consolator. De ce spunem că a fost un “extaz consolator”? A fost un extaz consolator fiindcă mai mult timp Sfântul Siluan a fost ispitit și înfricoșat de draci. După cum ne spune chiar sfântul dracii i s-au arătat de mai mule ori în persoană cu dorința de a îl înspăimânta și de a îl face să renunțe de nevoință. Ei bine în mijlocul acestei crice a fost momentul când Iisus în cele din urmă alege să i se arate Sfântului Siluan. A fost fără doar și poate o arătare consoloatoare și la fel de bine una care să vină să îl încredințeze pe sfânt că Iisus este alături de el îl nevoințele lui. Tot o astfel de stare de extaz a avut și Sfântul Antonie cel Mare când la un moment dat a fost bătut de diavoli care l-au lăsat aproape mort. Sfântul Antonie se roagă lui Iisus care i se arată și când Sfântul Antonie Îl

[98] Emil Jurcan, *Duhul Sfânt și provoăcrile contemporenității* (Alba Iulia, 1999).
[99] Arhimadritul Ioannikios, *Pateriucl atonit* (Bacău, 2001).

întreabă unde era când dracii l-au bătut iar Iisus îi răspunde că era alături de el și îi urmărea lupta. Fără doar și poate că există o paralelă cât se poate de strânsă între experiența Sfântului Antonie cel Mare din secolul al IV-lea și experiența Sfântului Siluan Atonitul din secolul al XX-lea. La un interval de 1600 de ani ambii acești doi sfinți au ajuns să Îl vadă pe Iisus în stările lor de extaz care au venit în momente extreme. Iată de ce este bine să știm că extazul este fără doar și poate o experiență ce are menirea să ne pună în legătură cu Iisus. Iisus este unul care poate să vadă ceea ce are loc în lumea noastră dar care intervine numai atunci când El consideră că este momentul oportun. Sunt mai mulți creștini ortodocși care ar voi să îl vadă pe Iisus mult mai des dar din nefericire nu o pot face. Aceasta fiindcă după cum am spus trebuie să știm că dacă nu Îl vom vedea pe Iisus în această viață cu siguranță în vom vedea în viața de apoi. Este adevărat că numai sfinții în cele din urmă au ajuns să se bucure de vederea lui Iisus în zilele noastre. Totuși noi trebuie să ne folosim de extazul în care sfinții au ajuns să Îl vadă pe Iisus. Aceasta fiindcă prin mărturia lor în cele din urmă trebuie să fim încredințați că extazul este un fapt care pot să Îl reveleze pe Iisus.[100]

Sfântul Grigorie Palama este un alt sfânt care a avut o stare de extaz în care a putut să îl vadă pe Sfântul Evaghelist Ioan. Iată cum a avut loc această vedenie extatică: "după ce a petrecut doi ani cu Părintele Nicodim, Grigorie a avut parte de o vedenie dumnezeiască. Într-o zi, pe când se îndeletnicea cu rugăciunea minții, i s-a arătat un bărbat măreț și străluminat. Grigorie l-a recunoscut pe Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan de Dumnezeu Cuvântătorul, Fiul Tunetului, ucenicul cel iubit și prietenul lui Hristos. Privindu-l pe Grigorie cu bunăvoire, Apostolul a spus:

– Din lumea cealaltă am venit la tine ca sol al Stăpânei a tot ce este sfânt, ca să te întreb pentru ce strigi mereu, zi și noapte, și în tot ceasul, „Luminează întunericul meu, luminează întunericul meu"?

Grigorie a răspuns:

– Ce altceva aș putea zice în rugăciunea mea către Dumnezeu, fără numai a cere milă și luminare ca să cunosc și să fac voia Lui, om pătimaș fiind eu, și plin de păcate?

Atunci, ucenicul cel iubit al lui Hristos a răspuns:

– Stăpâna tuturor ți-a poruncit să nu te temi, nici să șovăi, că eu voi fi ajutorul tău.

Apoi, Grigorie a întrebat:

– Oare în viața de acum ori în cea viitoare vrei a-mi ajuta ca împreună-lucrător al Maicii Domnului?

Marele Evanghelist al celor înalte a răspuns cu bucurie și dulceață:

– Te-am ajutat și mai înainte, și te ajut și acum, și încă și în viitor te voi ajuta!

Deci, după ce Evanghelistul i-a vestit despre acest dar mai presus de fire și negrăit al Maicii Domnului, s-a făcut nevăzut. Din această vedenie, putem înțelege că harul dumnezeiesc îl pregătea pe Sfântul Grigorie a păși pe urmele „Theologului".[101]

Avem prin urmare o altă dimensiune a extazului creștin ortodox în această întâmplare care ne spune că la fel de bine sfinții din rai au ajuns să se descopere pe sine de mai multe ori prin extaz și prin stări extatice. Sunt unii care ar fi tentați să creadă că numai Iisus și Dumnezeu Sfânta Treime ajung să fie văzuți și experimentați în extaz. Avem aici în cazul Sfântului Grigorie Palama un caz de extaz care ne spune că la fel de bine și sfinții din rai pot să ajungă să fie cunoscuți în extaz. Este vorba de un extaz special ce unește lumea știnților cu lumea noastră. Sunt mulți care contestă existența sfinților dar după cum putem vedea în nici un fel nu putem să contestăm faptul că acești sfinți au ajuns să se facă cunoscuți pe sine în diferite împrejurări. Devine evident că este bine să știm că extazul este o cale de comunicare pentru cei care sunt avansați duhovnicește cu cerul sau mai bine spus cu raiul. Iată de ce am voit să prezentăm acest extaz al Sfântului Grigorie Palama în care el a ajuns să îl vadă și să comunice cu Sfântul Ioan Teologul. Distanța istorică dintre Sfântul Grigorie Palama și Sfântul Ioan Teologul este destul de mare. Mai bine de 1200 de ani i-au despărțit pe acești doi sfinți în istorie. Totuși se pare că în stare de extaz timpul istoric ajunge să fie depășit și în cele din urmă sfinții pot să vorbească unul cu altul ca fiind comntemporani. Nu putem să nu remarcăm această mare diferență de timp dintre cei doi sfinți. Fiindcă știm că Sfântul Ioan Teologul a trăit în secolul I după Hristos și Sfântul Grigorie Palama în secolul al XIV-lea. Cu cu adevărat un interval de timp destul de mare dar care prin extaz putem să vedem că este depășit. Aceasta fiindcă după cum am spus extazul este un contact cu supranaturalul. Modul în care se manifestă supranaturalul este unul cât se poate de neașteptat și la fel de bine un fapt ce nu poate în nici un fel să fie circumstacris de legile lumii materiale. În extaz am văzut că Sfântul Grigorie Palama a cerut ajutorul Sfântului

---

[100] Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului* (București, 1993).

[101] *Viața și nevoințele celui între sfinți părintelui nostru Grigorie Palama, Arhiepiscopul Thessalonicului* (Traducere Constatin Făgețean) (Editura Egumenița, 2006).

Ioan Teologul lucru pe care Sfântul Ioan Teologul l-a acceptat. Suntem mai mulți cei care cerem ajutorul sfinților fiindcă știm că sfinții pot să mijlocească în fața lui Dumnezeu pentru noi. Iată prin urmare care este sensul extazului și la fel de bine cum trebuie să fie el înțeles în ceea ce îi privește pe sfinți. Ceea ce trebuie să știm este că o arătare a unui sfânt din rai este fără doar și poate o experiență extatică. După cum am putut să vedem de mai multe ori sfinții din rai s-au arătat pe sine în lumină sau chiar dimpreună cu îngerii. Sfinții sunt persoane care este adevărat că nu prin sine pot să facă minuni ci mai mult prin harul lui Dumnezeu. Însă trebuie să știm că harul lui Dumnezeu nu a ajuns să fie câștigat dintr-o dată. Pentru a ajunge să câștiga harul lui Dumnezeu de mai multe ori sfinții s-au nevoit ani în șir. Iată de ce spune că sfinții sunt persoane pline de har. Ei sunt cinstiți de Dumnezeu Tatăl pentru nevoințele pe care ei au ajuns să le facă și pentru marea lor credință. Că există sfinți ne-o spune extazul pe care l-am redat mai sus din viața Sfântului Grigorie Palama.[102]

Tot din viața Sfântului Grigorie Palama mai știm că el a mai avut o stare de extaz pe care o avem consemnată și pe care o vom reda în rândurile de mai jos. "Atunci când trăia o viață de asceză în afara Marii Lavre din Sfântul Munte, împreună cu obştea sa, a avut o vedenie în care a văzut că avea dinaintea sa un vas ca un urcior în care se afla lichid. Era atât de plin, încât lichidul se revărsa şi era gata să se risipească. Acea frumoasă băutură de culoare albă care se afla în urcior părea să fie lapte. Un om cu înfăţişarea sfântă îi spuse:

- Grigorie, de ce îngădui ca atâtea cunoştinţe duhovniceşti să se reverse şi să se risipească, în loc să le oferi celor ce au nevoie de ele?

Sfântul, desigur, a înţeles că era harul lui Dumnezeu. Era tocmai acea băutură duhovnicească pe care o avea în sine în chipul harului lui Dumnezeu, sub forma înţelepciunii, experienţei, trezviei, darului vorbirii.

- De ce neglijezi aceste daruri, zise el, şi le închizi aici, în acest loc, în loc să le dăruieşti celor slabi, înfometaţi şi însetaţi?

Într-adevăr, cu ani mai târziu, cu ajutorul şi călăuzirea lui Dumnezeu, desigur, el s-a aflat printre cei mulţi, a răspândit multă învăţătură duhovnicească şi a potolit setea sufletelor aflate în nevoie."[103]

Prin urmare avem aici un extaz pe care a ajuns Sfântul Grigorie Palama să îl trăiască și în care am putea spune că el a fost mustrat de un înger fiindcă ajungând la o măsură duhovnicească foarte mare el nu a ieșit de propovăduire. Este prin urmare bine să știm că extazul este o medotă prin care îngerii pot ajunge să comunune cu sfinții și în același timp să îi și îndrume. Iată că extazul este o modalitate de a îi îndruma pe sfinții și prin sfinții pe creștinii ortodocși. Este bine să știm că extazul este un fapt care are mult mai multe semnificații decât îi atribuim noi în mod obișnuit. Aceasta fiindcă după cum am spus extazul este modul prin care de cele mai multe ori Dumnezeu Tatăl ajunge să își facă cunoscută voința Lui.

Este bine să știm că extazul este cea mai cunoscută metodă prin care sfântul ajunge să fie răpit din lumea materială și să ajungă să experimenteze realitățile duhovnicești. Vedem că extazul poate să fie la fel de bine pedagogic. În relatarea de mai sus a extazului în care Sfântul Grigorie Palama a putut să vadă un vas cu lapte care era plin că laptele se vărsa pe lângă el, sfântul de fapt a fost avertizat de Dumnezeu printr-un înger să timpul lui de a se nevoi a ajuns la final. De fapt știm că la puțin timp după ce sfântul a avut acest extaz în care a putut să vadă vasul cu lapte Muntele Athos a fost amenințat de un asalt al turcilor și sfântul a trebuit să se refugieze la Tesalonic. Aici la Tesalonic sfântul a ajuns să fie hirotonit și să înceapă să slujească și să predice. Știm că programul de lucru a sfântului era unul care se cam așa:

3. Peste săptămână Sfântul Grigorie Palama se nevoia în pustie undeva afară din Tesalonic.
4. Sâmbăta și duminica se întorcea în Tesalonic pentru a sluji și a predica.

Iată prin urmare că vedenia extatică a sfântului avea să se împlinească după ce el a ajuns să părăsească Muntele Athos. Este posibil ca sfântul să fie avut acest extaz fiindcă Dumnezeu a voit ca el să fie pregătit pentru ceea ce avea să se întâmple în viața lui sau pentru noua etapă în care avea să intre. Este vorba fără doar și poate de propovăduirea pe care el a ajuns să o facă la Tesalonic. Este evident că după cum am arătat în rândurile de mai sus extazul poate să fie unul profetic sau mai bine spus prevestitor. Pe aleșii Săi sau mai bine spus pe sfinții Dumnezeu Tatăl de multe ori îi pregătește prin diferite metode. Sunt aceste metode unele care ajung să fie experimentate de toți sfinții? Adevărul este că au fost și sfinți care nu au căzut în stare de extaz. Nu știm de exemplu în cazul vieții Sfântului Ioan Botezătorul să fie trecut printr-o stare de extaz. Prin urmare trebuie să știm că nu este o condiție ca un sfânt să ajungă să cadă în stări de extaz. Aceasta fiindcă după cum am putut vedea au fost și sfinți care nu au avut nici un fel de extaz sau mai bine spus nu au trecut prin extaz. Extazul s-a manifestat numai la anumiți sfinți mai mari. Este adevărat că extazul este o experiență mistică. Este o experiență

---

[102] Sfântul Grigorie Palama, *Opere complete* (Editura Gândul Aprins, 2018).
[103] *Comori duhovnicești din Sfântul Munte Athos – Culese din scrisorile și omiliile Avvei Efrem*, (Editura Bunavestire, 2001), p. 287.

mistică fiindcă trebuie să știm că el este unul care îi face pe sfinți să vadă lucruri tainice pe care numai Dumnezeu Tatăl și îngerii din cer le știu. Iată prin urmare care este dimensiunea mistică a extazului. Dacă este să vorbim despre mistică trebuie să știm că atunci fără doar și poate că vom ajunge să vorbim și despre extaz. Vom ajunge să vorbim și despre extaz fiindcă după cum am spus extazul este unul care este tainic. El nu este un fapt care este public decât numai dacă sfântul care a trecut prin extaz voiește să comunice ceea ce a experimentat. Mistica prin urmare are un capitol special în care vorbește despre extaz și despre modul cum se manifestă el. Este bine să știm că extazul când ajunge să fie comunicat și celor din jur poate să fie un fel de ajutor duhovnicești pentru creștinii ortodocși. Aceasta fiindcă după cum am spus el este unul care vine să rezolve anumite probleme duhovnicești sau lumești.[104]

Un alt extaz în avem din viața Sfântului Antonie cel Mare. Iată care este acest extaz. "Pe când Marele Antonie şedea, îndeletnicindu-se cu rucodelia sa, a fost răpit cu duhul şi suspina fiind în vedenie. Apoi, după câtva timp, s-a întors către monahii cei ce erau împreună şi, cutremurându-se, tot suspina. Şi, plecându-şi genunchii, a rămas aşa multă vreme, iar după aceea s'a sculat Stareţul plângând. Înfricoşându-se şi înspăimântându-se cei ce erau cu dânsul, îl rugau să le arate cele văzute, supărându-l şi silindu-l să le spună; atunci el, suspinând tare, a spus către dânşii: O! fiilor, mai bine ar fi fost să mor mai înainte de a mi se face vedenia aceasta. Mânia lui Dumnezeu are să cadă asupra Bisericii, şi ea are să fie dată oamenilor celor ca dobitoacele necuvântătoare. Am văzut Sfânta Masă a Bisericii şi împrejurul ei stând catâri pretutindeni, dând cu picioarele celor dinăuntru ca şi cum s-ar fi făcut nişte azvârlituri de picioare ale dobitoacelor ce umblă fără de rânduială. Deci, atunci suspinam că am auzit un glas, zicând: „Se va defăima altarul Meu». Acestea le-a văzut Stareţul şi după doi ani s-a şi întâmplat năvălirea arienilor şi răpirea Bisericilor, când şi vasele cu sila răpindu-le, făceau să fie purtate de mâini păgâneşti; când şi pe păgânii de la prăvălii îi sileau să-i aducă cu dânşii şi, fiind ei de faţă, jucau deasupra Mesei precum voiau. Atunci toţi am cunoscut", zice Sfântul Athanasie, „că azvârliturile de picioare ale catârilor vestite lui Antonie înainte, acum arienii le lucrau ca dobitoacele. După ce a văzut această vedenie, a mângâiat pe cei ce erau cu dânsul, zicându-le: *«Nu vă mâhniți, fiilor, că precum s-a mâniat Domnul, așa Se va milostivi iarăși și degrabă își va lua Biserica podoaba sa, va străluci după obicei și veți vedea pe cei izgoniți, așezați iarăși la locurile lor, iar păgânătatea ducându-se și ascunzându-se în cuiburile sale; apoi dreapta credință biruind va avea toată libertatea pretutindeni;* numai să nu vă întinați unindu-vă cu arienii, că nu este a apostolilor învățătura aceasta, ci a dracilor şi a tatălui lor, învățătură care este stearpă, neînțelegătoare şi a minții celei nedrepte, precum este necuvântarea catârilor."[105]

Avem aici un extaz care a avut loc sub chipul unei vedenii. Aceasta fiindcă este bine să știm că la fel de bine extazul poate să se manifeste pe sine și prin vedenii. Iată de ce trebuie să știm că vedenii sunt unele care ne fac să ajungem să predevem lucrui care vor avea loc în viitor. Sunt mai multe lucruri pe care trebuie să știm că nu am ajuns să le cunoaștem și nici să le știm fiindcă după cum bine ne dăm seama în afară de Dumnezeu nimeni nu cunoaște viitorul. Iată prin urmare că avem aici un extaz care ne spune despre faptul că de multe ori există un limbaj tipic al extazului pe care numai sfinții ajung să îl vadă și să îl înțeleagă. Extazul pe care l-a avut Sfântul Antonie cel Mare a fost cât se poate de greu de interpretat dacă nu ar fi înțeles în contextul istoric. Sfântul a putut să vadă un altar dintr-o mare biserică ce în loc să fie înconjurat de preoți era înconjurat de mai mai mulți catâri care nu stătau pe loc ci dădeau cu copitele și făceau zgomot. La prima vedere o astfeld e vedenie extatică nu însemană nimic. Unii care ar avea instuiție ar putea spună că este vorba de un semn rău fiindcă în nici un fel locul catârilor nu este în biserică. Ei bine se pare că Sfântul Antonie cel Mare a ajuns să vadă ce mari dezbinătri și ce mare tulburare va face erezia ariană, una dintre cele mai puternice erezii creștine din toate timpurile și la fel de bine una dintre ereziile care au avut loc în secolul al IV-lea. Acest extaz pe care l-a avut Sfântul Antonie cel Mare din nefericire este uitat în zilele noastre. El vine să ne spună că nu numai Dumnezeu nu este pentru dezbinările din biserică ci la fel de bine și sfinții. Vedem că sfântul a fost înștiințat în prealabil de ridicarea și apariția lui Arie ereticul. Pentru noi cei de azi un astfel de extaz nu spune prea multe dar adevărul este că pentru timpul secolului al IV-lea în care a trăit Sfântul Antonie cel Mare cu adevărat extazul a fost de maximă importanță. Aceasta fiindcă dacă nu ar fi fost sfinți de calibrul Sfântului Antonie cel Mare azi probabil că am fi fost cu toții arieni. Au fost sfinții cei care prin credință și prin semrenie au primit descoperiri de la Dumnezeu și în cele din urmă au reușit de au dus turma lui Hristos la liman. Extazul Sfântului Antonie cel Mare est este unul care în primul rând îi vizează pe eretici sau mai bine pe cei care s-au desprins de Biserica Creștin Ortodoxă. Aceasta fiindcă am văzut că ei sunt asemănați ca niște măgari care stau în altar. Nimic mai ofensator decât acest

104 Sofronie Saharov, *Vom vedea pe Dumnezeu pe cum este* (Alba Iulia, 2015).
105 Sfântul Atanasie cel Mare, *Viața părintelui Antonie* (București, 1988).

extaz pentru eretici. Iată de ce este bine să știm că extazul este un lucru ce ne face să fim cât se poate de deschiși în spre ceea ce voiește Dumnezeu Tatăl să ne comunice. Cu sfinții este adevărat că Dumnezeu Tatăl are un mod de comunicare cât se poate de diferit. Aceasta fiindcă sfinții au ajuns la un nivel superior de înțelegere a realității.[106]

Se spune că era un bătrân sfânt și cu viață curată. Ei bine acest bătrân când slujea sfânta liturghie putea să vadă îngeri de-a a stânga și de dreapta lui. Fiindcă bătrânul din bunătate a primit mai mulți eretici a ajuns să deprindă de la ei anumite erezii.

- Trebuie să primești din învățăturile noastre, îi spuneau ereticii.
- De ce?
- Fiindcă noi am ajuns să cunoaștem adevărul.
- Să cunoașteți adevărul?
-Întocmai. Iată de ce acceptă și învățăturile noastre eretice.
- Și ce să fac?
- Acceptă ca la liturghia pe care o faci să spui și adaosul nostru.
- Bine dacă spuneți voi.
- Nu spunem noi, ci Biserica spune, îi ziceau ereticii

Fiindcă bătrânul nu era prea versat în dogme în cele din urmă a acceptat învățăturile eretice. La toate litughile pe care le făcea bătrânul ajungea să rostească și adausurile eretice. Din iconomia lui Dumnezeu acest bătrân a fost vizitat de un diacon care cunoștea foarte bine dogmele. Acesta l-a auzit pe bătrând că la liturghie spunea și adaosuri eretice.

- Părinte, mă iertați, a spus diaconul.
- Ce este fiul meu?
- Am observat că la liturghie adăugați și alte cuvinte decât cele ale credinței ortodoxe.
- Nu sunt adausuri. Sunt adevăruri creștin ortodoxe.
- Nu. Vă spun eu că nu sunt.
- De unde știi aceasta?
- Fiindcă eu am studiat dogmele creștin ortodoxe mai mult.
- Și ce sunt aceste adausuri?
- Sunt erezii.
- Dar mie mi s-a spus că sunt adevărata credință.
- Toți ereticii spun că au dreapta credință.
- Și ești sigur de aceasta?
- Foarte sigur.
- Nu mai știu ce să cred.

Atunci bătrânul s-a întors către îngeri care asistau.

- Sfinților îngeri voi ați auzit ce spune acest diacon?
- Am auzit.
- El spune că adaosurile pe care le-am introdus eu în litughie sunt erezii.
- Diaconul are dreptate.
- Chiar are drepate?
-Da. Să îl asculți pe el.
- Bine dar eu nu înțeleg un lucru.
- Ce anume nu înțelegi?
-Dacă voi știați că adaosurile pe care le spun eu la liturghie sunt erezii de ce nu mi-țai spus voi că sunt erezii din moment ce știați aceasta?
- Pentru că Dumnezeu așa a lăsat ca omul să fie corectat de către oameni.

De atunci, bătrânul s-a corectat, mulțumind lui Dumnezeu și diaconului.[107]

Unii ar putea spune că întâmplarea de mai sus nu are nimic în sine care să se lege de extaz. Este vorba de un părinte care atunci când slujea vedea că îngerii stau de-a drepata și de-a stânga lui. Fără doar și poate că o astfel de întâmplare nu poate în nici un fel să fie considerat un extaz. Totuși, trebuie să știm că îngerii pe care îi vedea bătrânul au fost fără doar și poate văzuți în stare de extaz. Aceasta fiindcă îngerii când sunt văzuți sunt de cele

[106] Ignatie Briancianinov, *Despre vedenii, duhuri și minuni* (București, 2017).
[107] Iaon Moshu, *Limonariu* (Alba Iulia, 1991).

mai multe ori văzuți în stare de extaz. Este vorba de o ieșire a omului din sine și îndreptare în spre lumea de dincolo. Iată că avem aici ceea ce am putea spune ca o stare de extaz care ne face să ne dăm seama că unii sfinți atât au ajuns de avansați în viața duhovnicească încât vederea îngerilor a ajuns să fie un lucru obișnuit. Este ceea ce am putea spune ca un fel de obișnuință a extazului. Creștinismul ortodox ne demonstrează prin această întâmplare că aceste părinte atât de avasant a ajuns în viața duhovnicească încât extazul era pentru un un lucru obișnuit fiindcă la fiecare liturghie ajungea de vedea îngeri. Trebuie să știm prin urmare că ortodoxia a avut și asftfel de cazuri de persoane care cu adevărat au dus o viață curată și au ajuns să se purifice pe sine de patimi așa de mult că nu au mai fost legați de nimic din cele pământești. Totuși, deși pentru acest părinte extazul era un lucru firesc se poate vedea că el nu știa dogmele creștin ortodoxe prea bine și pentru aceasta a fost în cele din urmă înșelat de eretici. Cum se poate ca un părinte care vedea îngeri în timp ce slujea să ajungă să fie înșelat de eretici? Cel mai probabil Dumnezeu Tatăl a îngăduit aceasta pentru ca el să nu cadă în mândrie.[108]

O arătare a Sfintei Maria, Maica Domnului arătare s-a făcut înaintea Sfântului Grigorie monahul care, ca și Sfântul Ioan Cucuzel, era cantor bisericesc. Patriarhul Kallistos hotărâse ca la Sfântă Liturghie a Sfântului Vasile cel Mare, să se cânte în cinstea Maicii Domnului *De tine se bucură…* în loc de obişnuita cântare *Cuvine-se cu adevărat…* Dar succesorul său, Patriarhul Philotei, a anulat hotărârea înaintaşului lui şi a poruncit să se cânte *Cuvine-se cu adevărat*, ca la toate Sfintele Liturghii de peste an, ca fiind o cântare mai scurtă. Cu toate acestea, la vecernia Botezului Domnului, de faţă fiind Patriarhul Grigorie al Alexandriei, Sfântul Grigorie a cântat după vechea rânduială, *De tine se bucură*, îndată după aceasta, Cea Sfântă şi Preacurată i s-a arătat lui şi, precum odinioară Sfântului Ioan Cucuzel, i-a dăruit şi lui un galben de aur, şi i-a zis: "Recunoscătoare îţi sunt pentru cântarea ce aduci cinstirii mele". De la această slăvită minune s-a instituit ca totdeauna la Liturghia Sfântului Vasile cel Mare să se cânte în cinstea Maicii Domnului cântarea *De tine se bucură*.[109]

Avem aici o arătare a Sfintei Maria care a avut loc într-o stare de extaz. Ea se leagă de o altă vedenie pe care a avut-o Sfântul Ioan Cucuzel care se spune că era unul dintre cei mai mari cântăreți din Muntele Athos. Se știe că la slujbă Sfântul Ioan Cucuzel a adormit și în momentul în care a adormit a putut să o vadă pe Sfânta Maria că a venit și i-a dat un ban de aur spunându-i să continue să cânte pentru ea. Când s-a trezit din scurtul somn Sfântul Ioan Cucuzel a putut vedea că are un ban de aur în mână. Acesta a fost momentul când și-a dat seama că ceea ce a avut nu a fost un vis oarecare ci un extaz. Avem aici prin urmare două întâmplări care sunt cât se poate de asemănătoare. Aceasta fiindcă ambele aceste două întâmplări ne vorbesc de arătări extatice ale Maicii Domnului. Aghiografia creștin ortodoxă este plină de arători ale Maicii Domnului. Aceasta fiindcă ea de mai multe ori a inervenit în anumite situații pe care numai ea le-a considerat ca fiind oportune. Trebuie să știm că este în cele din urmă o taină cum de Sfânta Maria ajunge să se arate la unii și să nu se arate la alții. Oricum noi cei care nu am ajunsă să o vedem pe Sfânta Maria trebuie să ne folosim de realtările celor care au ajuns să o vadă în extaz.[110]

Prin urmare este bine să știm că în tradiția creștin ortodoxă au avut loc mai mule stări de extaz în care a ajuns să fie văzută Maica Domnului. Nu trebuie să confundăm aceste extaze creștin ortodoxe cu cele de la Fatima și de la Medjugorje. Aceasa fiindcă este bine să știm că extazul în cele din urmă este un fapt ce nu poate să fie desprins de contextul lui creștin ortodox. Tradiția creștin ortodoxă știm că atestă faptul că Maica Domnului a fost ridicată cu trupul la cer fiindcă imediat după moartea ei trupul ei a fost găsit lipsă din mormânt. Prin urmare Sfânta Maria este o persoană care anticipează estatologic starea la care vor ajunge toți creștinii ortodocși care se vor mântui. Aceasta fiindcă trebuie să știm că noi vom ajunge cu trupul și cu sufletul în rai. Este adevărat că până la învierea morților singurul care ajunge în rai este trupul. Din întâmplarea de mai sus putem să vedem că Sfânta Maria nu este indiferentă față de cântările și cinstea pe care o aduc oamenii. Aceasta fiindcă vedem că în mod expres Sfânta Maria a lăsat de înțeles ca la liturghia Sfântului Vasile cel Mare să nu fie cântat imnul Cuvine-se cu adevărat ci imnul De tine se bucură. Iată prin urmare că trebuie să învățăm din acesta că toate cântările noastre de laudă pe care le facem în biserică sunt ascultate de Dumnezeu, de îngeri și de sfinții din ceruri. De mai multe ori tidem să considerăm că atunci când cântăm în biserică cântarea noastră nu depășește pereții bisericilor. Ei bine se pare că nu aceasta este situația. Cântarea noastră ajunge de intră în cer și la fel de bine este ascultată de cei din cer. Prin urmare este bine să știm că în aghiografia creștin ortodoxă Maica Domnului de mai multe ori a putut să fie trăită și văzută. Aceasta este una dintre dovezile mazime pe care le avem că Sfânta Maria merită cinstirea noastră și că ea poate să mijlocească la fiul ei Domnul Iisus Hristos pentru

---

108 Serafim Alexeiev, *Despre smerenie și mândrie* (București, 2007).
109 Întâmplare luată din scrierile Sfântului Nicolae Velimirovici.
110 Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Viața Maicii Domnului* (Sibiu, 1999).

mântuirea noastră. Iată de ce în cele din urmă opinia protestanților și a neoprotestanților că Maica Domnului nu este nimic mai mult decât o simplă femeie este una cât se poate de eronată. Dacă Maica Domnului a ajuns să fie văzută în stări de extaz este bine să știm că avem de a face în cazul ei cu o realitate și nu cu o simplă iluzie sau închipuire a omului. Experiențele extazului în care Maica Domnului a ajuns să fie văzută și s-a luat legătura cu ea nu fac decât să confirme validitatea cultului Maicii Domnului în Biserica Creștin Ortodoxă. Trebuie să știm că acest cult nu se bazează pe imaginație și pe fabulație ci este dincolo de toate și de orice o realitate ce a fost experimentată de mai mulți sfinți și mari nevoitori creștin ortodocși. Am putea spune că în ceea ce privește extazul și experiențele extatice Maica Domnului este un leit-motiv al spiritualității și aghiografiei creștin ortodoxe. Sunt mult mai multe stările de extaz în care Maica Domnului a ajuns să fie văzută de nevoitorii creștin ortodocși dar aici noi ne-am oprit numai la una pe care am cules-o de la Sfântul Nicolae Velimirovici.[111]

CAPITOLUL 6

FALSUL ȘI ADEVĂRATUL EXTAZ

Când am vorbit despre cum este extazul experimentat în diferitele mari religii ale lumii am ajuns să spunem că mai multe extaze pot să fie înspirate de draci. Aceasta fiindcă dracii la fel de bine sunt ființe care există în lumea de dincolo și voiesc să ajungă să pună stăpânire peste lumea de aici. Iată de ce este foarte evident că extazul după cum este trăit el mai ales în hinduism, budism și taoism este unul de origine drăcească. Dracii sunt cei care au inspirat mai multe religii și prin urmare ei sunt cei care ajung să intre în contact cu adepții lor prin tot felul de extaze sau transe ce vin să îi întărească pe adepți în convingerile lor religioase. Este bine să știm că dracii sunt maeștrii ai seducției. Aceasta fiindcă de cele mai multe ori dracii nu ajung să convingă ci mai mult să seducă. Dracii îi seduc pe oameni prin tot felul de doctine și de dogme false pe care le întăresc cu viziuni extatice. Dacă este să îl privim pe Buda dintr-o perspectivă iudeo-creștină vom vedea că el a fost o persoană care s-a pus pe sine în slujba dracilor. Aceasta fiindcă putem să vedem din viața lui Buda enorm de multă confuzie. El s-a voit un reformator după care a ajuns la concluzia că singura modalitate de a ajunge la iluminare este călugăria. Totuși mai înainte de a se călugării (de a devenii pustnic mai precis) el s-a căsătorit și a făcut un copil. Mai apoi s-a retras în pustie ca un călugăr. Putem să vedem din viața lui Buda foarte multă confuzie. Este tocmai această confuzie religioasă sau mai bine spus confuzie la nivel de religie pe care dracii ajung să o inspire în adepții lor.[112]

Una dintre cele mai cunsocute stări de extaz în creștinism este ceea ce pentricostalii denumesc ca vorbirea în limbi. Știm de mai multe cazuri de biserici penticostale care practică vorbirea în limbi. Aceasta fiindcă penticostalii sunt cei care consideră că vorbirea în limbi nu a încetat. Știm în acest sens de cazul Sfinților Apostoli care în ziua Cincizecimii la Ierusalim au vorbit în mai multe limbi mulțimilor care erau adunate. Faptele Apsotolilor ne spun că deși apostolii vorbeau în ebraică toți străinii din Ierusalim îi puteau asculta în limba lor (greacă, latină, mesopotamiană etc). Avem aici bazele a ceea ce penticostalii denumesc ca vorbirea în limbi. Creștinismul ortodox este unul care s-a pronunțat ca fiind împotriva vorbirii în limbi pe care o practică biserica penticostală. Aceasta fiindcă trebuie să știm că în cazul apostolilor Dumnezeu a făcut o minune pentru a ajunge să fie propovăduit cuvântul Mântuirii lui Iisus. Prin urmare Dumnezeu are puterea de a conferi posibilitatea unei anumite persoane să vorbească în mai multe limbi. Aceasta dacă persoana în cauză nu cunoaște limba interlocutorilor lui. Se știe de un caz de vorbire în limbi în ceea ce îl privește pe Sfântul Paisie Aghioritul care a vorbit în greacă cu un japonez care nu știa greaca dar se pare că după ce conversația s-a încheiat japonezul a mărturisit că a înțeles tot ceea ce i-a spus sfântul. Devine evident că limba nu poate să fie o barieră pentru Dumnezeu. Atunci care este problema cu vorbirea în limbi la penticostali? Ei bine trebuie să știm că penticostalii nu vorbesc în limbi cunoscute. De cele mai multe ori la unele biserici penticosale mai ales din America se ajunge

---

[111] Teofilact Marinakis, *Patericul Maicii Domnului* (București, 2008).

[112] Trebuie să știm că în ceea ce privește extazul creștin ortodox de cele mai multe ori el trebuie să fie însoțit și de o viață morală sau mai bine spus de o viață exemplară. Aceasta fiindcă după cum am psus exazul de cele mai multe ori a ajuns să fie trăit de sfinții creștin ortodocși. Iată prin urmare că nu putem să spunem că un drogat sau un bețiv în cele din urmă se poate ridica la stări de extaz creștin ortodox fiindcă acest fapt nu este posibil. Pentru a fi considerat ca unul valid extazul la fel de bine trebuie să fie unul care să fie însoțit de o viață curată sau mai bine spus de o aspirație către Dumnezeu. După cum am putut vedea au fost și cazuri - mai rar ce este drept - de persoane care nu au avut nici o stare de de extaz în prealabil fiindcă nu erau creștine. Cazul Sfântului Pavel pe drumul Damascului este cât se poate de evident în acest sens. Iată de ce este bine să știm că extazul este fără doar și poate o experiență integrală ce are un sens ce de multe ori este voit numai de Dumnezeu Tatăl.

la un fel de cădere în stare de transă extatică în momentul când se vorbește în limbi. Realitatea este că există o mare diferență dintre modul în care au vorbit în limbi apostolii și modul în care vorbesc în limbi pentricostalii din zilele noastre. Aceasta fiindcă apostolii au vorbit în limbi cunoscute în timp ce pentricostalii vorbesc în limbi necunoscute. Cei mai mulți penticostali consideră că vorbirea în limbi este un exercițiu harismatic. Aceasta fiindcă după cum am spus când vorbește în limbi penticostalul este de fapt într-o stare de extaz. Sunt mai mulți penticostali care mai înainte sau după ce vorbesc în limbi ajung de cad pe jos și intră în tot felul de stări extatice. Este fără doar și poate un extaz fals pe care nu trebuie să îl credem. Aceasta fiindcă după cum am spus vorbirea în limbi nu presupune să bolborosești cuvinte într-o limbă pe care simți că vrei să o spui ci mai mult că trebuie să vorbești în limbi cunoscute. Ei bine după cum am putut vedea nu acesta este cazul penticostalilor. Iată de ce în cele din urmă în cazul vorbirii în limbi la penticostali avem de a face cu un exaz fals.[113]

Este adevărat că sunt raportate mai multe stări de extaz în ceea ce privește sfinții și misticii catolici. Vom vedea că aceste stări de extaz sunt cât se poate de false fiindcă ele nu respectă normele creștinismului ortodox. De exemplu trebuie să spunem de Sfânta catolică Rita din Cascia că ea spune că în timpul unui extaz a putut să vadă un spin care a venit din cer de la Dumnezeu și i-a făcut o rană în trup care a rămas nevindecată timp de 14 ani. Prin urmare timp de 14 Rita din Cascia putem să vedem că a simțit consecincele unui extaz pe care l-a avut. Să fie acesta un extaz adevărat? Adevărul este că după teologii catolici cu adevbăra Rita de Cascia a ajuns să aibă un extaz. Dar cum se manifestat acest extaz poate să fie văzut. Rita de Cascina a primit o rană ce timp de 14 ani nu s-a vindecat și care a făcut-o să sufere foarte mult în toți acești 14 ani. Fără doar și poate că nu se poate vorbii de un extaz adevărat în cazul Ritei de Cascia. Aceasta fiindcă după cum am spus extazul este un un lucru ce nu produce afecțiuni trupești celui care îl are. Am vorbit că sunt și extaze negative în creștinismul ortodox. Sfântul Antonie cel Mare a avut un astfel de extaz pe care îl putem găsii relatat în Patericul egiptean. " fericitul Antonie povestea: «Un an întreg m-am rugat să mi se descopere locul drepților și al păcătosilor. Și am văzut un mare uriaș, care ajungea până la nori. Era negru și avea mâinile întinse până la cer și sub el se afla un lac având măsura mării. Și am văzut suflete zburând ca niste păsări. Și cele ce zburau deasupra mâinilor și capului uriașului, se mântuiau. Dimpotrivă, cele ce erau prinse de mâinile lui, cădeau în lac. Și ajunse la mine un glas care zicea: "Aceste suflete pe care le vezi zburând mai sus de acela, sunt sufletele drepților care se mântuiesc în rai. Iar celelalte sunt atrase în iad, urmând voilor trupului și tinerii de minte a răului."[114]

Prin urmare este bine să știm că există și o valență neagtivă a extazului în sensul că în extaz un sfânt poate ajunge să vadă draci sau iadul, dar aceasta nu trebuie să fie înțeles ca un lucru ce ajunge în cele din urmă să afecteze sănătatea trupească și sufletească a celui ce este în extaz. Iată de ce este bine să știm că extazul este un fapt ce ține mai mult de ortodoxia sau mai bine spus de o înțelegere ortodoxă a lucrurilor. Este bine prin urmare să știm că extazul este fără doar și poate un lucru ce ajunge să ne țină aproape de Dumnezeu și din contră are numai efecte benefice trupești sau sufletești. Sunt și unii care fiindcă au dus o viață de păcat au avut parte de extazul negativ și în acest sens în cele din urmă au ajuns să vadă iadul. Au văzut iadul și fiindcă le-a fost frică să ajungă acolo în cele din urmă și-au schimbat viața. Extazul Ritei de Cascia nu este unul care cel mai probabil a fost fals. Aceasta fiindcă trebuie să știm că în extaz Dumnezeu Tatăl nu ajunge să facă răni și nici să creeze suferință celui care trece prin extaz. Cum se poate ca un Dumnezeu Tatăl care își iubește pe fii săi creștini să ajungă să facă rău fiilor și fiicelor sale? Este fără doar și poate o contradicție în termeni și în gândire. Extazul prin urmare știm că este de cele mai multe ori asimilat cu noțiunea de plăcere și de sens dar se pare că în cazul catolicilor extazul este unul care poate să fie la fel de bine extrem de dolorist. Iată o relatare pe care o avem a extazului după cum a fost el trăit de Teresa de Avila: "adeseori Hristos îmi spune: De acum Eu sunt al tău și tu a Mea. Aceste mângâieri ale Dumnezeului meu mă fac să mă rușinez nespus. În ele simt și durere și desfătare, împreună. Aceasta este o răna prea dulce(…).Eu am văzut un înger care ținea în mână o suliță lungă de aur cu vârf de fier pe care ardea o mică limbă de foc. Acest înger, din când în când îmi înfingea sulița în inima și în alte organe ale trupului meu. Iar când o trăgea înapoi, atunci mi se părea că mi se scoate afară tot lăuntrul meu. Durerea din cauza acestor răni a fost atât de puternică încât eu gemeam, dar și desfătarea a fost atât de mare încât nu puteam să-mi doresc să înceteze vreodată această stare. Cu cât de adânc îmi intra în mine sulița, cu atât mai mult creștea durerea, dar și desfătarea devenea mai puternică, mai dulce." Știm că Tereza de Avila este una dintre cele mai mistice și mai mari sfinte medievale catolice. Catolicii consideră că aceste extaz a fost cât se poate de autentic și de ce real. Aceasta fiindcă după cum se poate vedea Tereza de Avila mărturisește foarte clar că ea

[113] G. F. Rendal, *Eu vorbesc în limbi mai mult decât voi toți* (Germania, 1991).
[114] *Patericul egiptean*, (Alba Iulia, 1991).

a fost una care l-a văzut pe Iisus. Nu avem nici un comentariu în ceea ce priveşte acest fapt. Problema apare mai apoi când vedem că Tereza de Avila vorbeşte de un înger care avea o suliță aprinsă ce a venit și a început să o împungă cu această suliță provocându-i mari dureri pe care a ajuns să le considere o binecuvântare. Să fie cu adevărat extazul Terezei de Avila un extaz în adevăratul sens al cuvântului? Puțin probabil. Aceasta fiindcă este bine să ştim că îngerii nu rănesc pe nimeni. Nu este logic ca un înger să ajungă să rănească și să provoace durere în cazul unui extaz. Ei se pare că nu acesta a fost și cazul cu Tereza de Avila. Este mult mai propriu dracilor să creeze durere. Trebuie să ştim că și în extaz durera rămâne tot durere. Prin urmare nu putem să spunem că durerea ajunge să fie plină de alt sens în timpul extazului. Că dracii sunt cei care pot provoca durere nu este nici o îndoială. Nu este nici o îndoială fiindcă după cum am spus trebuie să ştim că dracii sunt sadici și sunt unii care tot ceea ce vor să facă este să creeze suferință. Iată de ce în cele din urmă avem toate motivele să credem că extazul Terezei de Avila este un extaz fals. Nu are cum să fie un extaz adevărat fiindcă trebuie să ştim că îngerii nu rănesc pe nimeni. Din contră îngerii vindecă și tămăduiesc oamenii de suferințele lor trupeşti și sufleteşti. În acest sens trebuie să ridicăm în aceste rânduri posibiltatea ca Tereza de Avila să fie fost victima unei înşelăciuni drăceşti fiindcă ceea de descrie ea în extazul ei este mai mult potrivit dracilor decât îngerilor.[115]

La fe de bine o altă viziune extatică avem în cazul lui Francisc de Asissi atunci când a primit stigmatele. Iată cum spune biograful lui Francisc de Asissi că a primit stigmatele: "Când servitorul binecuvântat al lui Dumnezeu a văzut aceste lucruri, s-a umplut de uimire, dar nu ştia ce înseamnă această viziune. S-a bucurat foarte tare să se vadă sub blânda și grațioasa privire a serafimului a cărui frumusețe era indescriptibilă; și totuşi s-a alarmat deoarece serafimul era fixat de cruce și suferea teribil. Astfel Francisc a trăit și bucurie și tristețe, bucuria și tristețea luând locul una alteia. S-a întrebat cu îngrijorare ce ar putea să însemne această viziune și sufletul său era nerăbdător să găsească o explicație. Și pe când mintea sa căuta în zadar să găsească o explicație iar inima sa era plină de uimire în fața acestei viziuni, semnele cuielor au început să apară în mâinile și picioarele sale, aşa cum le văzuse ceva mai devreme la ființa crucificată de deasupra lui. Încheieturile sale și picioarele păreau să fie pătrunse de cuie, urmele capetelor cuielor apărând pe încheieturile mâinilor și în partea de sus a picioarelor, iar în partea opusă apărând alte semne. Semnele erau rotunde în palmele mâinilor și se prelungeau până în partea cealaltă, și mici bucăți de carne se desprindeau ca și când ar fi fost desprinse de către vârfurile unor cuie îndoite și trase înapoi. În acelaşi mod semnele cuielor și-au lăsat amprenta și asupra picioarelor scoțând în afară fâşii de carne. În plus, partea sa dreaptă avea o largă rană ca și când ar fi fost străpuns cu o lance și adesea sângera aşa încât tunica sa și pantalonii erau îmbibate cu acest sânge sfânt."[116]

Avem aici un extaz pe care Francis de Asissi a ajuns să îl trăiască și care ne spune că trebuie să ne ridicăm mai multe semne de întrebare cu privire la ceea ce a văzut el. Vedem că Francisc de Asissi spune că a avut un serafim care era crucificat. Aceste serafim spune el că suferea extrem de mult. Poate ca un serafim să fie crucificat? După cum ştim doar Iisus a fost crucificat. Cum se face atunci când Francis de Asissi a văzut un serafim crucificat? În sens teologic aceasta este o inepție fiindcă trebuie să ştim că sfinții îngeri și nici serafimi nu au trăit patima pe care a tărit-o Iisus. Iisus a trăit crucea pentru ca să poată să ne mântuiască. Iată de ce este bine să ştim că în nici un fel nu putem să amestecăm lucrurile. Una este patima lui Iisus pe cruce și la fel de bine alta este participarea îngerilor la crucea lui Iisus. Să fie serafimul răstignit pe care l-a văzut Francisc mai mult un fel de metaforă? Puțin probabil. Este puțin probabil fiindcă trebuie să ştim că nu serafimii au fost cei care au suferit crucea ci Iisus. În toate descrierile aghiografice ale creştinismului ortodox nu am mai găsit o experiență ca cea pe care a ajuns să o trăiască Francisc de Asissi care ne spune el că a putut să vadă un serafim răstingit. Este clar că Francisc nu a vorbit aici de un extaz metaforic ci mai mult de o stare de extaz. Să fie stările de extaz lucruri care ajung să facă tot ceea ce este posibil în imaginație adevărat? Fără doar și poate că nu. Trebuie să ştim că extazul nu este unul care ține de imaginație ci este un fapt real și adevărat care este comunicat de Dumnezeu Tatăl din cer. Iată de ce este bine să ştim că posibilitatea ca un serafim să fie răstignit în locul lui Iisus este foarte mică. Dacă este să ne gândim la extazul lui Francisc care spune că a văzut un serafim răstingit este bine să ştim că ea se aseamănă mai mult cu concepția lui Mohamed care spune în Coran că Iisus propriu zis nu a murit pe cruce ci în momentul răztignirii a venit un nor care l-a luat pe Iisus de pe cruce și l-a pus pe un apostol sau chiar pe Iuda Iscarioteanul să sufere moartea în locul lui Iisus. Iată prin urmare că o astfel de viziune pe care o relatează Francis de Asissi este total străină de duhul creştin ortodox. La fel de bine Francisc ne mai spune prin biograful său că în momentul în care a putut să vadă pe aceste serafim răstignit ei bine în cele din urmă în palmele și

115 Părintele Rodion, *Oameni și demoni* (Galați, 2010).

116 Tomas din Celano, *Prima și a doua viață a Sfântului Fancisc de Asissi* (de pe pagina Universității Fohrdam New York.).

coasta sa au apărut urmele piroanelor pe care le-a trăit Iisus. Este bine să ştim că doctrina catolică a stigmatelor este una neortodoxă şi care nu este acceptată de sfinţii părinţi creştin ortodocşi. Aceasta fiindcă după cum am spus nu trebuie să confundăm sfinţenia creştin ortodoxă cu stigmatele. Chiar dacă cei mai mulţi sfinţi creştin ortodocşi ajung să facă nevoinţă aceasta nu înseamnă că ei trebuie să trăiască aceleaşi suferinţe pe care le-a trăit Iisus în trupul Său. Avem prin urmare mai multe motive să crede că stigmatele sunt o înşelăciune demonică.[117]

Cuviosul Iacob Aghioritul se spune că a avut odată un dialog cu ucenicul lui Marchian.

- Nu şti tu Marchiene câte lucruri minunate nu se petrec în timpul sfintei liturghii.
- Ce lucruri minunate?
- Fiindcă eşti ucenicul meu am îţi spun.
- Te ascult iubitul meu părinte.
- Să ştii că nu de mult am avut o vedenie care cred că a venit de la Dumnezeu.
- Şi ce aţi văzut în această vedenie?
- Am văzut că mai înainte de a începe litughia preotul pe când se îmbrăca cu veşmintele preoţeşti veşimtele s-au luminat.
- Cu ce fel de lumină părinte? Lumină ca de soare?
- Nu. Cred că era o lumină îngerească.
- Vai ce frumos trebuie să fi fost.
- Când preotul a început să facă proscomidia am putut să văd că patru cete de îngeri au venit în biserică.
- Unde au stat aceste cete de îngeri?
- S-au pus în cele patru laturi ale bisericii.
- Prin urmare îngerii vin la liturghie.
- Da După ce a terminat proscomidia am putut vedea că preotul a acoperit sfintele daruri.
- Şi ce aţi văzut?
- Am văzut ca o lumină ce s-a pus peste aceste daruri.
- Din nou lumină.
- Da. Dar să vezi ce lumină a apărut mai apoi în liturghie.
- Ce lumină părintele meu?
- În timp ce preotul a ieşit cu sfintele daruri la liturghie am putut să văd o lumină care mergea înaintea lui.
- Şi numai înaintea preotului era lumină?
- Nu această lumină care mergea înaintea preotului a ajuns să cuprindă tot poporul.
- Asta a fost tot?
- Nu. Când preotul a spus discul şi potirul pe masă aceiaşi lumină a cuprins Sfânta Masă.
- Dar unde erau îngerii în acest timp?
- Îngerii erau în afara acestui cerc luminos şi nu îndrăzneau să se apropie.
- Dar preotul putea să vadă această lumină?
- Nu. Din gura preotului am putut să văd că ieşea o flacără nevăzută în timp ce rostea ecteniile şi când a citi Sfânta Evanghelie.
- Deci preotul era înconjurat de lumină?
- Da. De fiecare dată când îşi ridica mânile să se roage am putut să văd cum din ele iasă lumină.
- Dar la momentul epiclezei (când preotul invocă Duhul Sfânt peste pâine şi vin) ce s-a întâmplat?
- După sfinţirea Sfintelor Daruri, L-a văzut pe Domnul ca un Prunc ce stătea pe Sfântul Disc. Preotul l-a tăiat în patru părţi şi Cinstitul Sânge s-a vărsat în Sfântul Potir din care s-a împărtăşit preotul.
- Deci Domnul Iisus este prezent la litughie ca un prunc.
- Aşa este. El este acolo pe Sfânta Masă.
- Asta a fost tot părintele meu?
- Asta ar fi tot. Ar mai fi totuşi un lucru.
- Ce anume?
- Când Sfânta Euharistie s-a terminat, L-a văzut iar pe Dumnezeiescul Prunc înălţându-Se cu slavă şi cinste la cer, însoţit de sfinţii îngeri.
- Este vorba de acelaşi prunc care a fost jertfit pe Sfânta Masă.
- Da Pruncul sfânt se jertfeşte şi învie de fiecare dată când este făcută liturghia.
- Părintele meu îţi mulţumesc că mi-ai spus toate aceste lucruri.

---

[117] Preot Fotie, Arhim. Filaret, Preot Patric, *Noul catehism catolic contra credinţei sifnţilor părinţi. Un răspuns ortodox* (Sibiu, 1994).

- Să fie de folos sufletesc.[118]

Avem aici cu lux de amănunte un extaz pe care l-a trăit Cuviosul Iacob Atonitul. El este unul care ne spune că există o lume nevăzută sau mai bine spus o lume de dincolo care ajunge să se manifeste în timpul sfintei liturghii. Este fără doar și poate o lume ce ne face să vedem lumea de dincolo. Iată prin urmare că noi creștinii ortodocși nu vedem aceste lucruri la liturghie dar au fost părinți cuvioși care au ajuns să vadă ce se întâmplă nevăzut la sfânta liturghie. Avem aici un extaz care ne spune cât se poate de clar de care este sensul vedeniilor în creștinismul ortodox. Aceasta fiindcă trebuie să știm că vedeniile de mai multe ori sunt cât se poate de ecclesiale. Aceasta fiincă ele ajung să ne orienteze în spre lumea îngerilor. Am văzut din relatarea Cuviosului Iacob Atonitul că el a putut să vadă lumina necreată a lui Dumnezeu cum se manifestă în timpul slujbelor. Este cu adevărat un lucru de mare importanță pe care noi creștinii ortodocși simplii nu ajungem să îl vedem. Extazul de mai sus este unul care ne spune cât de desoebit este duhul creștin ortodox de cel catolic. Aceasta fiindcă după cum am putut vedea duhul catolic este unul dolorist. Am putut vedea cum Tereza de Avila a putut să vadă un înger ce o împungea cu o suliță provocându-i mari dureri pe care în neștiința sa Teresa de Avila le considera un fel de binecuvânare.[119]

Aceiași tentă dolostită în extaz o găsim și în cazul unui alt sfânt catolic. Este vorba de cunoscutul Padre Pio de la Pietrelicina. Iată ce spun el că a ajuns să trăiască în anul 1918: "în timp ce ascultam confesiunea baieților de la școală în seara zilei de 5 August am fost deodată terifiat de apariția unei ființe celeste care s-a prezentat în fața ochilor minții mele. Avea în mâna sa o armă asemănătoare unei săbii de oțel foarte lungi și ascuțite ce părea că emite foc. În același moment când am văzut toate acestea, am văzut această ființa înfingând sulița în sufletul meu cu toată puterea. Am strigat de durere cu dificultate și am simțit că voi muri. I-am cerut băiatului să plece deoarece am simțit că nu mai am puterea să continui spovedania. Această agonie am simțit-o neîntrerupt până în dimineața zilei de 7. Nu pot să spun cât de mult am suferit în timpul acestei perioade de agonie. Chiar și intestinele mele erau torturate și înfierate de armă și nimic nu era cruțat de suferință. Din acea zi înainte am fost rănit mortal . Am simțit în adâncurile sufletului o rană care era tot timpul deschisă și care îmi provoca o agonie continuă."[120]

Padre Pio este un sfânt mai nou în cadrul Bisericii Catolice ce a fost canonizat în anul 2002. Ceea ce putem să vedem în mărturia de mai sus este fără doar și poate o dovadă a faptului că Padre Pio a avut mai multe stări de extaz. Este posibil ca unele dintre aceste stări de extaz să fie venit de la Dumnezeu fiindcă nu trebuie să ne îndoim că Padre Pio nu a fost un om de credință și un om moral. Totuși, extazul de mai sus nu poate decât să ne ridice mai multe semne de întrebare. Ne ridică mai multe semne de întrebare fiindcă este bine să știm că la fel ca în cazul extazului pe care l-a trăit Teresa de Avila la fel de bine și aici avem de a face cu un extaz care nu a produs nici un fel de stare de mulțumire ci vedem că el s-a manifestat violent. Este evident că Padre Pio implică faptul că el ar fi văzut un înger. Totuși, trebuie să ne ridicăm mai multe semne de întrebare despre acest înger. Aceasta fiindcă după cum putem vedea acest înger nu se manifestă cu pace ci din contră are o manifestare violentă. Padre Pio spune că îngerul avea în mână o sabie pe care a împlântat-o în sufletul lui Padre Pio. La fel de bine este cât se poate de ciudat faptul că îngerul nu spune nici un cuvânt pentru a își motiva acțiunea. Ceea ce ne sare în ochi este faptul că îngerul se manifestă violent și îi produce o suferință lui Padre Pio care a durat mai multe zile în rând. Fără doar și poate că nu avem aici de a face cu un înger. Aceasta fiindcă nici un înger nu devine violent din senin. Diavolii este adevărat că sunt violenți fără de nici o justificare sau mai bine spus fără de nici o motivație. Iată de ce nu putem să considerăm extazul pe care l-a avut Padre Pio decât ca unul neortodox și fals. Aceasta fiindcă după cum am spus îngerii sunt nu ființe vioelnte. Este adevărat că ei au parcipat la războiul din cer condus de Sfântul Arhanghel Mihail dar în nici un fel nu trebuie să considerăm că îngerii ajung să provoace suferință fără de nici un motiv. Din relaratea lui Padre Pio devine clar că acest înger fără de nici o explicație l-a lovit în suflet pe Padre Pio cu o sabie (sau un intrument care părea ca o sabie de oțel) provovându-i mari dureri. Dacă vom căuta în toată aghiografia creștin ortodoxă de la începuturi și până în zilele noastre nu vom găsii îngeri care să îi rănească pe oameni fără de nici o explicație. Iată de ce trebuie să privim extazul lui Padre Pio cu cât se poate de multă rezervă fiindcă este bine să știm că extazul poate să fie unul care este adus în nevoitorul creștin și de diavoli. Diavolii se pot da pe sine îngeri de lumină dar dacă suntem oameni duhovnicești

[118] Sfântul Ciprian, (Gracia) Sfânta Mănăstire Sf. Ciprian, vol 193-194/1985, 195- 196/1985.

[119] Pavel de Ballester, *Convertirea mea la ortodoxie. Mărturia unui călugăr franciscan* (Editura Nepsis, 2009).

[120] Din articolul 1st class relic of St. Padre Pio of Pietrelcina at St. John Cantius Church. A se căuta pe internet.

mai de vreme sau mai târziu vom ajunge să ne dăm seama de înșelăciunea lor. Este adevăra că Padre Pio a fost un stigmatizat. Totuși spre deosebire de Francisc de Asissi el nu a primit nici un fel de extaz în momentul când a primit stigmatele. Aceasta fiindcă după cum am spus stigmatele sunt un fenomen care nu respectă o anumită rânduială sau mai bine spus un anumit tipic. Aceasta fiindcă ar fi unii tentați să creadă că primirea stigmatelor este întodeauna un act ce este însoțit de extaz. Ei bine adevărul este că etazul nu este o condiție obligatorie de a primii stigmatele. Nu este obligatorie fiindcă stigmatele nu sunt unele care au ajuns să fie condiționate de extaz. Iată cum spune Padre Pio că a primit stigmatele: "apoi noaptea trecută s-a întâmplat ceva ce nu pot nici să înteleg, nici să explic. În mijlocul palmelor a apărut un semn roșu, cam de mărimea unei monede, însoțit de o durere acută în mijlocul acestui semn roșu. Durerea era mai pronunțată în mijlocul mâinii stângi, atât de intensă încât încă o mai simt și acum. Aceeași durere o simt și în partea de jos a picioarelor."[121]

Tot în catolicism mai multe viziuni extatice au avut loc în ceea ce privește purgatoriul (un loc intermediar de expiere prin suferințe localizat dintre iad și rai). La Medjugorje în fosta Iugoslavie unde se crede că s-a arătat Maica Domnului de mai multe ori au fost două persoane Vicka și Mirjana care au avut ambele stări extatice în care au putut vedea purgatoriul. Iată ce spune Vicka despre extazul ei cu privire la purgatoriu: "purgatoriul este un spațiu sefârșit de culoare cenușie. Era destul de întuneric. Am putut să simt oamenii chinuindu-se și suferind acolo. Maica binecuvântată ne-a spus că trebuie să ne rugăm pentru sufletele din purgatoriu. Ea ne-a spus că numai rugăciunile și jertfele noastre îi pot scăpa din purgatoriu. Oamenii de acolo sunt fără de nici un ajutor. Ei suferă cu adevărat. Putem fi ca Iisus dacă facem puțină pocăință voluntară pentru sufletele din purgatoriu...în special pentru cei care a căror familii i-au abandonat în timp ce erau pe pământ... Sunt conștientă de suferința lor. Sunt conștientă de chinurile lor. Știu cât de mare nevoie au de rugăciunile noastre. Ei sunt așa de singuri că mi se face rău să îmi aduc aminte de momentele când am fost acolo. Este cu adevărat o bucurie să faci pocăință pentru sufletele de acolo fiindcă știu cât de mult îi ajută... și mai mulți dintre membrii familiei noastre care au murit au mare nevoie de rugăciunile noastre. Maica binecuvântată spune că trebuie să ne rugăm cu mare curaj pentru ele pentru ca aceste suflete să ajungă în rai."[122] Iată care este mărturia unei alte vizionare extatice de la Medjugorje pe nume Mirjana: "sunt mai multe nivele în purgatoriu. Cu cât te togi mai mult cu atât sufletul are mai multe șanse să se ridice la un nivel superior. Cel mai de jos nivel este aproape de iad unde suferința este cea mai intensă. Cel mai de sus nivel este aproape de iad unde suferința este cea mai mică. Nivelul la care te aflii depinde de puritatea sufletului tău. Pe nivelul cel mai de jos oamenii sunt în purgatoriu și nu se pot ruga și cu atât mai mult ei suferă. Dacă persoana este pe un nivel mai de sus în purgatoriu ea este capabilă să se roage pentru sine și cu atât mai mult se bucură că se poate ruga și astfel ajunge să sufere mai puțin. Maica binecuvântată ne-a spus să ne rugăm pentru sufletele din purgatoriu. Ei sunt neputincioși și nu se pot ruga pentru sine. Prin rugăciune noi cei de pe pământ putem să facem mult pentru aceste suflete. Maica binecuvântată mi-a spus că sufletele pleacă din purgatoriu și ajung în rai mai ales de ziua Crăciunului."[123]

Avem mai sus două viziuni în stare de extaz pe care două creștine catolice pretind că le-au avut în ceea ce privește purgatoriul care după dogma catolică este un loc de suferință purificatoare în care ajung toți cei care nu au făcut păcate mari în această viață dar au făcut unele păcatele mai mici. Trebuie să știm că Biserica Creștin Ortodoxă este una care a respins existența purgatoriului ca fiind una ce nu este descoperită de Domnul Iisus Hristos și de sfinții apostoli. Aceasta fiindcă este bine să știm că Iisus în predica Lui nu a vorbit deloc de purgatoriu ci numai de rai și de iad. Cum se face că catolicii au ajuns să creadă în purgatoriu și după cum vedem unele vizionare și mistice au avut și stări de extaz în ceea ce îl privește? Să fie extazul acestor două persoane de la Medjugorje adevărat? Puțin probabil. Aceasta fiindcă este bine să știm că după cum am spus dracii pot să manipuleze extazul și să confere tot felul de viziuni false. Iată de ce este bine să fim mai precauți cu stările de extaz. Am putut vedea că aceste două persoane catolice au avut vedenii extatice despre purgatoriu. Aceasta fiindcă dogma catolică susține că există un loc de expiere a păcatelor pentru peroane care nu au fost depravate total în această viață. Învățătura creștin ortodoxă descoperită sfinților mai ales ne spune că sufletele pe lumea de dincolo ajung numai în rai sau în iad. Aceasta fiindcă nu există o a treia destinație pentru suflete. Ceea ce nu înțeleg catolicii este sensul rugăciunilor pentru cei morți. Învățătura creștin ortodoxă susține că chiar dacă un suflet a ajuns în iad dacă cei vii se roagă pentru acel suflet este posibil ca aceste suflet să fie scos din iad fiindcă sufletele prin puterea lui Hristos pot să iese din iad până la a doua venire a lui Hristos. Se pare că catolicii au o

[121] Mc Gregor, O.C.S.O, Augustine; Fr. Alessio Parente, O.F.M. Cap. (1974 St. Padre Pio). The Spirituality of Padre Pio. San Giovanni Rotondo, FG, Italy: Our Lady of Grace Monastery. Retrieved 2008-01-19.

[122] A se căuta pe intermet mărturiile lui Vicka și Mirjana din Medjugorje.

[123] Idem Vicka și Mirjana din Medjugorje.

înțelegere eronată a iadului. De la Hristos iadul a fost biruit fiindcă știm că în vinerea mare Hristos s-a pogorât cu sufletul la iad pe care l-a învins. Iată de ce ne rugăm pentru cei morți fiindcă nu știm cu exactitate care este starea lor dincolo de această lume. Un alt extaz referitor la purgatoriu l-a avut catolicul Renato Baron. Iată ce spune el: "la 1 noiembrie 1995, la sfâșsitul Caii Crucii pe care o făceam seara pe *"Muntele Lui Cristos"*, am avut o apariție urmată de o viziune. Era a treia viziune în care Sfânta Fecioară mă lua cu Ea pentru a vedea locul purificării, Purgatoriul. În timpul primei viziuni, îmi aduc aminte că am văzut bolnavi pe patul de spital. Sfânta Fecioară m-a facut să înțeleg că **cei care primesc cu iubire suferința, au posibilitatea de a se purifica deja pe pământ**, mergând apoi direct in Paradis. În a doua viziune, foarte lungă, am văzut că Însăși Sfânta Fecioară, cu rozariul în mâini, ducea aceste suflete la Cer. Ea nu vorbea, dar era foarte atentă, amabilă și grijulie în misiunea Sa de a conduce sufletele la Cer, pentru ca Ei ii revine datoria de a ne prezenta Tatălui. Ea m-a făcut să înțeleg cum se petrece *"Comuniunea Sfinților"*. Sufletele din Purgatoriu nu se mai pot ruga pentru ele însele. Ele sunt unite cu Biserica luptătoare de pe Pământ, chiar dacă nu percep direct lumina Lui Dumnezeu. De data aceasta, în aceasta a treia viziune, poate cea mai lungă dintre toate (aproape o jumătate de ora), Fecioara m-a condus încă o dată în acel loc foarte mare și plat. Aș putea s-o numesc o vale, dar nu puteam să-i disting foarte bine marginile, ascunse parcă într-o penumbră a serii. Am văzut foarte multe persoane care intrau continuu, ca într-o procesiune, și care luau locul celor care ieșeau. Acest număr mare de persoane înaintau continuu, pentru că mereu era cineva care, cu ajutorul rugăciunilor, urca la Cer, condus de Sfânta Fecioară. Chipurile lor erau pline de suferință și eu, în prima viziune, am întrebat-o pe Sfânta Fecioară care este motivul acestei suferințe. Ea mi-a răspuns că, în momentul trecerii din viața pământească, sufletele văd Lumina Lui Dumnezeu, după care ele nu pot să o mai uite. Așadar, atunci când noi mergem în Purgatoriu pentru a ne purifica, suferințele noastre provin din faptul că suntem lipsiți de această splendidă viziune. Eu n-am văzut de loc foc, ci numai suferința aceasta de a rămâne în așteptarea divinei contemplații."[124]

Iată prin urmare un alt extaz catolic care a avut loc în zilele noastre în care un catolic din nou a ajuns să vadă purgatoriul. Ceea ce este de amintit aici este că viziune extatică pe care a avut-o Renato Baron nu este deloc asemănătoare cu cu cele de la Medjugorje. Dacă am putut vedea că în viziunile de la Medjugorje purgatoriul este un loc în care există mai multe nivele de suferință și de chin, ei se pare că purgatoriul lui Renato Baron este unul diferit. El nu a ajuns într-un loc de chinuri ci mai mult într-o vale în care cei de acolo suferă nu dn cauza a cine știe ce flăcări care sunt de mai multe ori descrise în extazele în care este văzut purgatoriul ci Renato Baron a ajuns într-o vale în care cei de acolo sufereau fiindcă nu mai puteau vedea lumina lui Dumnezeu pe are au ajuns să se vadă puțin înainte de ajunge în purgatoriu. Iată prin urmare că avem diferențe mari de viziune în ceea ce privește purgatoriul. Să fie extatul lui Renato Baron unul care a venit de la Dumnezeu? Puțin probabil. Nu este posibil fiindcă după cum știm nici un sfânt părinte creștin ortodox nu a vorbit de existența purgatoriului. De fapt este bine să știm că până la Marea Schismă de la anul 1054 nimeni din vest unde sunt actualele biserici catolice nu a recunoscut că există purgatoriu. Până la anul 1054 strămoșii actualilor catolici nu au vorbit nimci despre purgatoriu și nici măcar nu au imaginat un asemenea loc.[125]

Purgatoriul a făcut ca mai mulți catolici și sfinți catolici să aibă străi de extaz pentru a vedea ceea ce are loc acolo. Cum se face că dacă creștinismul ortodox susține că nu există purgatoriul bazați pe învățătura lui Iisus și pe scrierile sfinților părinți, totuși în catolicism există un fenomen extatic în care de mai multe ori purgatoriul a devenit centrul unor stări de extaz? Răspunsul este simplu dar cu consecințe greu de acceptat pentru catolici. Viziunile extatice ale purgatoriului sunt înșelăciuni demonice. Fiindcă sunt înșelăciuni demonice nu avem de a face cu un extaz adevărat ci cu un extaz fals. Iată de ce este bine să știm că nu orice extaz îl are omul în cele din urmă el ajunge să fie și unul adevărat și veridic. Dracii pot să instige în om stări de extaz demonic în care ei prezintă ce vor celui aflat în cauză ce vor ei. Putem să credem că dracii pot să creeze stări de extaz? Adevărul este că dacă dracii pot să posede un om după cum am văzut că a fost cazul cu mai mulți demoniaci din Noul Testament în cele din urmă ei pot să aducă și stări de extaz fals. Sunt chiar și între ortodocși stări de extaz fals

---

124 Vicenzo Speziale, *Renato Baron. Vita, missione e croce con la Regina dell'amore* (Editione Segno, 2018).

125 În această carte am adus mărturie de numai trei vedenii extatice despre purgatoriu. Realitatea este că în catolicism ele sunt mult mai multe. Mai toți marii sfinți și marii mistici catolici de după anul 1054 au câte o mărturie sau câte o poveste de spus despre purgatoriu. Știm că purgatoriul este o răstălmăcire a cuvintelor lui Iisus care spunea că cel care păcătuiește împotriva Duhului Sfânt păcatul aceste nu îi va fi iertat nici în veachul de acum și nici în cel care va să fie. Din aceasta teologii catolici au ajuns la concluzia că sunt păcate care se iartă în această lume și păcate care se iată în lumea de apoi. Până aici interpretare este ortodoxă fiindcă după cum știm și creștinismul ortodox susține că dacă cei vii se roagă pentru cei morți în cele din urmă păcatele lor se iartă și ei pot să fie scoși din iad. Problema apare atunci când vorbim despre un spațiu intermediar dintre rai și iad care este denumit purgatoriu (în latină purgatio înseamnă curățire, purificare). Iată prin urmare unde greșește dogma catolică.

care au ca sursă puterile demonice. Știm de un caz al unui pustnic din Egipt care deși era virtuos a ajuns să țină cont numai de propriile lui opinii că dacă diavolul a văzut această slăbiciune a lui a început să îi ofere stări de extaz în care îl putea vedea pe Moise și pe evrei în rai, în timp ce pe creștinii ortodocși îi putea vedea pe toți în iad. Convins că extazul a venit de la Dumnezeu pustnicul în cele din urmă va părăsii pustia și se va convertii la iudaism deși a fost de mai multe ori sfătuit de frații lui călugări să se mai gândească la ceea ce vrea să facă. Iată prin urmare un caz major de înșelăciune demonică ce a venit prin extaz. Extazul prin urmare este un lucru ce ajunge să fie instigat în om de draci și dracii pot să prezinte în mod sistemtic realități care nu există ca fiind unele adevărate. Catolicii sunt extrem de mândrii cu cei care au ajuns să aibă stări extatice și să vadă în extaz purgatoriul. Ceea ce este mai trist este că acești catolici nu s-au întrebat dacă aceste stări de extaz nu cumva din de la draci. Pentru cei care sunt avansați în viața duhovnicească adevărul este că dracii la fel de bine își schimbă tactica și modul de a acționa. Este trist că creștini catolici din zilele noastre nu vor să știe de faptul că în sens creștin ortodox purgatoriul este o erezie. Ei nu vor să știe nici de faptul că strămoșii lor nu au susținut credința în purgatoriu. Iată de ce în cele din urmă avem toate motivele să credem că purgatoriul este inexistent și extazul în ceea ce privește purgatoriul este unul fals.[126]

Terese Newman a fost o germană născută în Bavaria într-o familie săracă și numeroasă. În lumea catolică Terese a fost o anonimă până în anul 1926. Aceasta fiindcă pe corp i-au apărut mai multe răni care erau asemănătoare cu cele pe care le-a avut Iisus Hristos. Fiindcă a voit să își ajute familia Terese a fost obligată să se angajeze de mică și a avut un accident care a lăsat-o cu mare deficențe de deplasare. Necazurile nu s-au oprit aici fiindcă după o căzătură și-a pierdut vederea. A rămas imobilizată la pat și starea ei de sănătate s-a agravat. Într-o noapte a avut o vedenie în extaz cu Teresa de Liseux (considerată sfântă de catolici) și dimineața vederea i-a revenit din nou. Extazele Teresei au continuat și ca urmare a acestor extaze i-au apărut mai multe răni pe corp. Aceste răni misterioase i-au apărut în modul următor: o rană deasupra inimii și restul de răni pe membre. Mai mult decât atât, Terese intra de mai multe ori într-un fel de transă și în acea transă plângea cu lacrimi de sânge. În cele din urmă în rândurile care vor urma ne vom oprii mai mult referitor la cazul Teresei Newman. Vedem aici că extazul a fost un lucru obișnuit pentru Terese aceasta fiindcă ea a avut mai multe stări de extaz în care după cum putem vedea a ajuns să trăiască adevărate experiențe mistice. Aceasta fiindcă după cum am putut vedea într-unul din aceste extaz a putut să o vadă pe Teresa de Liseux. Totuși, ceea ce este bine să știm este că extazul în creștinismul ortodox nu este unul care provoacă răni și mare suferință celui în cauză. Știm de faptul că nici măcar Sfântul Apostol Pavel când a căzut în extaz pe drumul Damascului și a rămas orb nu a suferit nici un fel de rană și nici un fel de afecțiune trupească deși eventual Pavel ar fi meritat acestea fiindcă știm că el îi persecuta pe creștinii. Cazul extazelor teresei Newman este unul aparte. Aceasta fiindcă după cum am putut vedea în urma la aceste extaz ea a ajuns ă plângă cu lacrimi de sânge.[127]

Cazul lui Terese Newman este unul care nu face decât să ne certifice că există extaz adevărat și extaz fals. Aceasta fiindcă după cum am spus extazul este în sine o noțiune pozitivă și în nici un fel nu trebuie să ne gândim la el ca fiind o stare care să ajungă să ne facă să suferim sau mai bine spus care să ajungă să modifice starea de sănătate a organismlui nostru. Putem să vedem că Terese Newman după ce a avut mai multe stări de extaz a ajuns să aibă profunde modificări ale trupului. În acest sens ea ajuns să fie una care să aibă răni pe trup. Că Terese Newman a ajuns la extaz nu este nici o îndoială. Problema care se ridică aici este dacă extazul ei a fost unul adevărat care a venit de la Dumnezeu sau de la diavol? Toți teologii catolici sunt de părere că fără doar și poate extazele Teresei au venit de la Dumnezeu. Totuși aici se ridică o întreabare: cum se face că mai mulți sfinți creștin ortodcși au avut și ei stări de extaz și nici unul nu a ajuns să aibă răni pe trup în urma acestor stări de extaz? Se pare că cei mai mulți dintre catolici nu vor să comenteze acest fapt. Nu vor să comenteze acest fapt fiindcă în sinea lor catolicii știu că sunt schismatici și s-au rupt de Biserica adevărată, mai bine spus de Biserica Ortodoxă. Iată de ce există astfel de stări de extaz în catolicism: fiindcă în cazul catolicilor nu avem de a face cu

---

[126] Jawues le Goff, *Nașterea purgatoriului* (Editura Meridiane, 1995).

[127] De mai multe ori Biserica Catolică a fost una care a fost denumită ca fiind una cât se poate de doloristă. A fost denumită doloristă fiindcă este bine să știm că suferința lui Iisus la catolici este mult mai importantă decât învierea lui. Iată de ce au fost foarte mulți care au devenit interesați de suferințele lui Iisus. La fel de bine acest accent pe suferință a ajuns să fie interpretat de catolici și în sens negativ în care de mai multe ori călugării au ajuns să se autoflageleze. Această practică a autoflagelării trebuie să știm că este extrem de neortodoxă. Aceasta fiindcă ea este o înțelegere greșită a nevoinței. În nevoință trebuie să știm că omul trebuie să cauză să își mortifice patimile și în nici un fel să ajungă să își facă rău cu propria mână. Știm de cazul catolicului Ruben Enaje din Filipine care din anul 1985 încoace în fiecare vinere mari în amintirea patimilor lui Iisus ajunge să accepte să fie răstingnit. Pentru catolici prin urmare suferința auto-provocată este un fapt cât se poate de firec. Ei bine este bine să știm că nu este firesc în sens creștin ortodox.

o Biserică adevărată ci mai bine spus cu o biserică schismatică. O biserică schismatică est e o biserică ce are unele adevăruri prezente în ea dar care sunt trunchiate. Toată lumea știe că la origini catolicii au fost creștini ortodocși. În timpul cât au fost creștini ortodocși nu a fost nici un caz de genul Teserei Newman, în care ea a ajuns să plângă cu lacrimide sânge. Pentru catolicii de azi a plânge cu lacrimi de sânge este fără doar și poate un exemplu de sfințenie. Ei bine pentru ortodoxie aceasta nu este nimic mai mult decât o amnifestare a unui creștinism dolorit și deformat.[128]

Un alt caz despre cum se manifestă exazul la sfinții ortodocși îl avem de la Sfântul Teofil cel nebun pentru Hristos. Fiindcă el avea un comportament bizar în timpul liturghiei a fost pârât autorităților ecclesiale. Iată cum s-au petrecut lucrurile: "E drept că numai Iov, ci şi pe mulţi alţii îi smintea felul oarecum ciudat al stareţului de a se purta în biserica. De obicei, fericitul se întorcea cu faţa spre perete şi în nici un caz nu-şi ridica privirea aţintită în jos, iar când slujea, se purta încă şi mai ciudat. Vom folosi cuvintele întâi-stătătorului sihăstriei Kitaiev, sus-numitul Iov, prin care acesta descrie faptele fericitului în denunţul împotriva mitropolitului Filaret. „Pregătindu-se pentru slujirea în sobor", scrie Iov, „Teofil încalcă tipicul şi rânduiala: niciodată, la începerea Vecerniei Mari sau a Utreniei, neluând seama la cele arătate de mine, nu stă în altar, iar unde citeşte rugăciunile utreniei - nu se ştie. De-abia luând parte, în fapt, la slujbă, în vremea catismelor pleacă, ori stă la uşile de miazăzi, afară, şi la slujirea în sobor nu stă cum trebuie ci se întoarce către răsărit. Faţa şi mâinile, pe cât se pare, Teofil nu şi le spală niciodată. Chiar şi când stă înaintea Sf. Mese la Liturghie pare că e zăpăcit, are nevoie de îndrumări continue. Îşi împleteşte adesea coada. Ţinând cartea înaintea sa nu pare să citească rugăciunile cuvenite iar închinăciuni face foarte rar, în schimb se pleacă după ce şi-a şters nasul cu mâna şi îl şterge iar cu acoperământul de pe Sf. Masă. Iar când se rosteşte: Hristos în mijlocul nostru, face totul pe-a-ndoaselea faţă de ceilalţi părinţi. Zeofil se împărtăşeşte foarte în grabă cu Sf. Taine, apoi se întoarce cu faţa spre uşa de miazăzi deschisă şi privind spre norod - parcă într-adins să fie văzut - citeşte rugăciunile de mulţumire. În zilele de mare praznic, deşi ia parte la slujirea Sf. Liturghii nu iese la Tedeum ci scoţându-şi odăjdiile pleacă din biserică, fapt pentru care de multe ori a lipsit şi de la trapeză...Chiar şi la proscomidie nu pune Sf. Prescură la mijloc ci pe marginea stângă încât totul pare lesne să cadă pe jos, iar restul locului îl umple cu părticele şi nici pe aceste nu le aşează după rânduială. La Liturghie îndreptându-se către analog, nu se uită la Liturghier ci se întoarce oarecum spre Sf. Masă şi în timpul vohoadelor este nevoie adeseori să i se atragă atenţia. După ce Sf. Daruri au fost aduse în Sf. Altar nu ţine liturghierul înaintea sa şi nu-şi întoarce ochii şi inima spre Sfânta Masă, săvârşind cuviincioasa închinare ci se tot uită în cartea de pe analog; şi este greu în acele clipe să-l înduplecі să facă măcar trei metanii, să binecuvânteze cu evlavie Darurile şi să nu se grăbească atunci când împarte Sf. Trup, ci să culeagă cu buzele părticelele care i s-au lipit de mâini...Graba lui în timpul slujirii e cât se poate de nepotrivită, iar când diaconul rosteşte: „Plineşte, Stăpâne, Sf. Potir", el, fără a privi măcar la Potir, aruncă în el o părticică din Sf. Agneţ".[129]

Iată care a fost răspunsul pe care l-a dat Sfântul Teofil cel nebun pentru Hristos: "Dumnezeu vede simplitatea mea. Eu liturghisesc după rânduială, citesc toate rugăciunile cuvenite, pe întâi-stătătorul me îl cinstesc ca pe un mai-mare al meu, însă când mă cufund cu mintea în taina ce se săvârşeşte, uit de mine însumi şi de tot ce mă înconjoară. În vremea Dumnezeieştii Liturghii văd o rază ce se pogoară pogoară dintru înălţime în chip de cruce, adumbrind pe proestos şi pe cei care slujesc dimpreună cu dânsul, dar câteodată nu pe toţi. Văd un fel de rouă care pogoară peste Sfintele Daruri şi îngeri prealuminaţi, care plutesc atunci peste Sf. Masă, grăind: Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Savot, plin e cerul şi pământul de slava Ta. Şi atunci, întreaga mea fiinţă este cuprinsă de un extaz de negrăit, şi nu mai sunt în stare să mă desprind de vedenie cea desfătată...Frate! Nu mă îndreptăţesc ci spun adevăr curat. Te rog doar să nu descoperi cele spuse de mine ca sa nu se smintească oamenii de mine, păcătosul împuţit".[130]

Am spun această stare de extaz a Sfântului teofil cel nebun pentru Hristos pentru a putea în cele din urmă să ne dăm seama cum se manifestă extazul în creștnimsul ortodox și în acest mod să vedem care este diferența dintre extazul creștin și extaul catolic. Ca să recapitulăm ce vedea în extaz aceste sfânt în timpul litrughiei care făcea să nu se mai comporte normal:

1. În primul rând sfântul uita de sine însuși și de tot ceea ce îl înconjura
2. Vedea o rază de lumină ce se pogora din înălțime în chip de cruce și adumbrea pe preoții din altar
3. Vedea o rouă care se pogora peste sfintele daruri
4. Vedea îngeri care pluteau peste masa altarulu cântând: Sfânt, Sfânt, Sfânt! Domnul Savat plin este cerul și pământul de mărirea Ta.

---

128 Călin Popescu, *Despre frații de alte credinșe. Pledoarie pentru ecumenism* (Editura Mediaprint, 2015).

129 Vladimir Znosko, *Viața celui întru sfinți părintele Nostru teofil, cel nebun pentru Hristos* (carte tradusă din ucraineană disponibilă online).

130 Idem.

După ce vedea aceste lucruri în cele din urmă Sfântul Teofil cădea într-o stare profundă de extaz în care tot ceea ce vroia să facă este să se bucure cât mai mult de acest extaz. După cum putem foarte bine să știm acest sfânt ucrainean este mai puțin cunoscut. Totuși de la el avem una dintre cele mai ortodoxe mărturii cu privire la extaz. După cum am putut vedea sfântul avea în extaz descoperiri mari de la Dumnezeu și pentru a nu fi considerat de oameni ca fiind sfânt a ajuns să aibă un comportament bizar care după cum am putut vedea a atras cu sine nemulțumirea autorităților bisericești de la timpul lui. Am spus mărturia de mai sus pentru a demonstra care este ortodoxia extazului. Aceasta fiindcă extazul sfinților creștin ortodocși după cum putem să vedem este destul de diferit de cel al sfinților catolici. Nu vedem nici o urmă de stigmate, de lacrimi de sânge sau de răni apărute pe corp în urma extazului. Cum se face că există o diferență așa de mare între extazul sfinților creștin ortodoși și extazul sfinților catolici? Este o mare diferență fiindcă trebuie să știm că extazul sfinților catolici este de cele mai multe ori unul fals. Este fals fiindcă după cum am spus catolicii au fost unii care din proprie inițiativă au ajuns de s-au separat de creștinismul ortodox și au pășit pe un drum propriu. Este posibil ca dracii să îi sprijine pe catolici fiindcă după cum știm dracii se bucură acolo unde este diviziune. Aceasta nu înseamnă că toate experiențele extazului din Biserica Catolică sunt inspirate de draci dar trebuie să știm că în nici un fel extazul catolic nu se aseamănă cu cel ortodox.[131]

Un alt extaz care este cât se poate de chestionabil în sens creștin ortodox este cel pe care l-a avut Bernadette de Lourdes. Ea este considerată o sfântă de Biserica Catolică. Prin urmare ce a văzut Berdadette de Lourdes? La Grota Massabielle, potrivit relatărilor Bernadettei, Fecioara Maria a fost cea care şi-a făcut apariția, îmbrăcată într-o robă albă cu centură albastră şi ținând în acelaşi timp în mână un rozariu. Ideea este că mesajul transmis de către Fecioară micii Bernadette poate fi rezumat la cuvintele criptice „Eu sunt imaculata concepție" şi la indicarea locului în care apele izvorului vindecător urmau să fie descoperite, în cazul în care Bernadette ar fi urmat sfatul Mariei. După cum ne putem uşor imagina, inițial Bernadette a trebuit să înfrunte atitudinea destul de ostilă a rudelor sale, deşi în cele din urmă vindecările care au avut loc în scurt timp au funcționat ca probă pentru relatările sale. Avem aici un extaz care este la fel de bine chestionabil în ceea ce privește autenticitatea lui. Aceasta fiindcă după cum am putut vedea Bernadette de Lourdes a fost cea care a ajuns să o vadă pe Sfânta Maria care i-a spus că ea este imaculata concepție? Ce să însemne aceste fapt? Cei care nu știu este bine să știe că dogma imaculatei concepții este o erezie catolică ce susține că Sfânta Maria s-a născut la fel ca Iisus fără de păcatul strămoșesc. Prin urmare aceasta este ceea ce după catolici îi conferă Sfintei Maria capacitatea să fie împreună mântuitoare cu Iisus. Deși creștinismul ortodox este cât se poate de clar referitor la faptul că numai Iisus este mântuitor prin dogma imaculatei concepții în cele din urmă catolicii au ajuns să extindă calitatea de mântuitoare și Sfintei Maria. Iată de ce în cele din urmă avem toate motivele să credem că extazul pe care l-a avut Bernadette din Lourdes a fost unul fals. Aceasta fiindcă au fost mai mulți sfinți creștin ortodcoși care au avut vedenii cu Sfânta Maria dar în nici una dintre aceste vedenii Sfânta Maria nu s-a denumit pe sine ca fiind una fără de păcatul strămoșesc și cu calitatea de mâtnuitoare.[132]

Caterina de Siena este și ea o altă sfântă catolică ce se pare că a avut un extaz în care și ea ajuns să vadă purgatoriul. Se spune că într-o zi ea a căzut jor la pământ și trupul ei a primit culoarea unui cadavru. Toți o credeua moartă când dintr-o dată Caterina s-a trezit din extaz. Întrebată ce a văzut ea a spus: "inima mea a explodat, s-a despicat de sus până jos. Trupul meu era desprins de suflet. Nu știu cât timp a durat aceasta, surorile spun că patru ore. Dar am văzut tainele lui Dumnezeu (Vidi Arcana Dei). Nu am văzut însăși esența divină, dar am văzut gloria sfinților, durerile păcătoșilor din infernuri, și cele ale sufletelor care se purificau în purgatoriu. Amintirile mele nu mai sunt foarte clare. Iar apoi nu am cuvinte ca să descriu acele lucruri. O, ce tristețe să mă întorc aici jos. Dar Domnul mi-a spus: "Fericirea multora depinde de întoarcerea ta pe pământ unde nu vei mai trăi ca înainte, închisă într-o celulă." La fel de bine și aici avem un extaz care putem să spunem că este fals. Este fals fiindcă îl el a ajuns să fie văzut purgatoriul loc despre care Iisus nu a spus nimic și nu

---

131 Sfântul Nectarie din Eghina, *De ce papa și supușii lui s-au despărțit de Biserica lui Hristos?* (București, 2011).

132 Este bine să știm că Sfânta Maria a avut un rol important în iconomia mântuirii omului fiindcă după cum știm ea mai este denumită de teologia creștin ortodoxă și ca fiind a doua Evă. Aceasta fiindcă dacă în rai prima Eva a păcătuit la Bunavestire a doua Evă a avut ocazia în cele din urmă să se realiliteze sau mai bine spus să se restaureze pe sine. Iată de ce este bine să știm care sunt prerogativele Sfintei Maria și să nu ajungem nici să o desconsiderăm și să o subestimăm după cum fac prostanții care consideră că Sfânta Maria a mai avut și alți copii cu dreoptul Iosif după ce L-a născut pe Iisus, dar la fel de bine nu trebuie nici să o supraestimăm după cum fac catolicii care consideră că nu numai Iisus este Cel care mântuiește ci la fel de bine și mama Lui. Este bine să știm că Sfânta Maria a fost experimentată de mai mulți sfinți și nevoitori creștin ortodocși (unul sau două cazuri le-am prezentat și în această carte) dar în nici un caz ea nu s-a prezentat pe sine ca fiind Imaculata Concepție după cum a fost experimentată de Bernadette de Lourdes.

numai Iisus ci la fel de bine și sfinții apostoli. Iată de ce este bine să știm că sunt stări de extaz false care sunt inspirate în om de draci care vor ca prin cel care a ajuns la extaz în cele din urmă să înșele pe cât mai multă lume. Catolicii sunt cât se poate de încreazători în sfinții lor și nu își ridică nici un semn de întrebare cum să aceste stări de extaz ar putea să fie inspirate în sfinții catolici de draci. Faptul că la catolici de mai multe ori fenomenul stigmatelor ajunge să se manifeste cu stări de extaz ne-o spune medicul german Bahrens care a investigat-o pe stigmatizta Ana Katharina Emmerich (1774-1824). Iată ce spunea acest medic după ce a studiat-o pe mistică: “"Crucea dublă de pe pieptul său sângerează în mod regulat în toate zilele de miercuri, celelalte răni sângerează vinerea, bandajul din jurul frunții se înroșește cel mai des în zilele de sâmbătă. Crucea și rănile laterale apar pe o suprafață a pielii lipsită de orice fel de leziuni, sângele curge din ele exact precum transpirația din pori. În Vinerea mare dinaintea Paștelui sângele curge în valuri iar rănile îi produc o suferință foarte mare. Rănile bandajate rămân timp de șapte zile și șapte nopți în aceeași stare, fără a se ameliora, fără a se înrăutății, fără a supura.Aproape în toate aceste zile ea trăiește stări de extaz în timpul cărora rămâne ore în șir rigidă precum un lemn, ochii îi sunt ermetic închiși, fără viață în aparență. Chipul său are tot timpul aceeași culoare și prezintă o sensibilitate inexplicabilă la binecuvântările preotului sau la prezența unor obiecte consacrate. Prezintă uneori o surprinzătoare cunoaștere a viitorului în ceea ce o privește pe ea sau pe cei apropiați ei. Pare că poate citi inimile ființelor umane.” Putem vedea că Ana în timp ce era în extaz avea stigmatele ca fiind unele care sângerau și ajungea să cadă într-o stare rigidă timp de mai multe ore ca și cum trupul nu are avea viață deloc. Avem și aici un caz de extaz fals care nu trece proba ortodoxiei.[133]

CONCLUZII

Prin urmare în această carte ne-am propus să facem o incursiune în complexitatea lumii extazului după cum a ajuns el să fie experimentat de sfinții părinți ai creștinismlui ortodox. Am putut să constatăm că extazul este o experiență complexă ce de multe ori este mai greu de cuprins în cuvinte. De fapt mai toți marii mistici creștin ortodocși și marii sfinți creștin ortodocși sunt de părere că atunci când au ajuns să cadă în extaz și să se deschidă spre lumea de dincolo au ajuns la experiențe care cu foarte mare greutate ajung în cele din urmă să fie prinse în cuvinte. Aceasta fiindcă extazul după cum putem să ne dăm seama este o experiență dincolo de limitele acestei lumi. Pe tot cuprinsul acestor pagini ceea ce am dorit să evidențiem este că începând din primele zile ale umanității și până în vremurile noastre omul a avut o preocupare constantă cu lumea de dincolo. El a putut să constate că contactul sau legătura cu lumea de dincolo ajunge să fie făcut prin extaz. Extazul devine astfel în creștinismul ortodox o experiență transcendentă.[134]

Prin urmare am putut vedea că extazul este o experiență unversală ce este prezent în mai toate marile religii ale lumii. Nu există nici un fel de religie care să nu aibă pe unii vizionari care au ajuns la extaz. În această carte am făcut o prezentare generică a marilor concepte despre extaz după cum a fost el experimentat la marii oameni de religie din diferitele religii ale lumii. Deși mai toate religiile o recunosc că extazul este o legătură cu lumea de dincolo adevărul este că în lumea noastră seculară sunt din ce în ce mai puțini cei care au ajuns să vadă extazul ca pe o experiență obișnuită. Aceasta fiindcă omul secularizat este un om ce în nici un fel nu vrea să ajungă să se raproteze pe sine la extaz. Iată de ce în lumea noastră de azi extazul a ajuns să fie o experiență de periferie ce în nici un fel nu este pe măsura așteptărilor. Nu este pe măsura așteptărilor fiindcă după cum bine știm secularismul este unul care are o concepție materialistă despre lume și prin urmare în nici un fel această viziune materialistă nu este una care să găsească loc în cadul ei a extazului. Trebuie să știm că extazul este o experiență prozitivă de care nu putem să trecem așa de ușor. Nu putem să trecem așa de ușor fiindcă trebuie să știm că extazul este fără doar și poate un lucru ce ne pune în legătură cu lumea de dincolo. Tendința secularistă și materialistă a vremurilor noastre este să îl rezume pe om să trăiască numai în această lume și să nu aibă nici un

---

[133] Clark Clanton, *Adevărul ortodoxiei față de catolicism. Ce ar trebui să știe fircare romano catolic despre Biserica Ortodoxă* (Sibiu, 2010).

[134] Este adevărat că în această carte am vorbit foarte mult de extazul pe care sfinții creștin ortodocși sau unii nevoitori creștin ortodocși au ajuns să îl aibă. Totuși, a avut Iisus în viața Lui pământească o stare de extaz? Aici opiniile diferă. Ele diferă fiindcă sunt mai mulți care sunt de părere că fiindcă Iisus a fost Dumnezeu în cele din urmă El nu a avut nici un fel de extaz. Totuși, trebuie să știm că Iisus nu a fost numai Dumnezeu ci la fel de bine și om. Ca om Iisus a avut mai multe stări de extaz dar aici ne vom referii numai la două cazuri. La un moment dar Iisus le spune apostolilor: am văzut pe satana căzând din cer ca un fulger. Aceasta este fără doar și poate o experiență a extazului fiindcă știm că lumea nevăzută poate să fie văzută numai în stare de extaz. La fel de bine în grădina Ghețimani Iisus s-a rugat atât de tare să sudoarea Lui a devenit sânge. Este foarte probabil că în grădina Ghețimani mai înainte de patima Sa Iisus a avut o experiență a extazului fiindcă a ajuns să vorbească cu Dumnezeu Tatăl.

fel de legătură cu lumea de dincolo. Începând de la transele șamanice și sfârșind cu experiențele sfinților părinți ai creștinismului ortodox adevărul este că mai toată lumea în cele din urmă a simțit un fel de dorință a de contacta lumea de dincolo. Interesul crescând cu privire al existența îngerilor este unul care ne spune că omul are o sete pentru lumea de dincolo și pentru ceea ce are loc în ea. Că de multe ori această lume rămâne inaccesibilă este un fapt ce poate să fie constatat de mai multe ori de omul de azi. Aceasta fiindcă omul de azi crede că lumea de dincolo poate să sau ar trebuie să fie contactată prin imtermediul un or tehnici digitale sau cibernetice. Trebuie să știm că în nici un fel nu vom ajunge să contactăm lumea de dincolo prin metode digitale sau tehnice dar vom ajunge să o contactăm prin extaz. *Extazul prin urmare este ușă spre lumea de dincolo*. Este bine prin urmare să avem o imagine creștin ortodoxă a extazului. Cum să facem acest lucru? Facem acest lucru mai ales prin a studia și a cunoaște care sunt experiențele extazului după cum au fost ele trăite de sfinții creștin ortodocși. Trebuie să fim încredințați că experiențele sfinților creștin ortodocși sunt unele care ne fac să fim asigurați că extazul este un lucru ce vine de la Dumnezeu Tatăl. Extazul este o experiență ce sfinții au avut-o și pe care de mai multe ori au ajuns să o facă cunoscută la mai mulți ani după ce a avut ea.[135]

Devine evident că extazul este fără doar și poate o stare care de multe ori este contestată de cei care nu cred în Dumnezeu. Aceasta fiindcă după cum am spus sunt din ce în ce mai mulți care nu vor să accepte că extazul este ușa de comunicare dintre lumea noastră și lumea de dincolo. Trebuie să știm că extazul este un fapt care ajunge să ne facă să ne deschidem unei alte dimensiuni care nu este alta decât dimensiunea binelui. Iată de ce în cele din urmă este bine să știm că extazul este fără doar și poate o experiență a binelui. Nu putem să separăm extazul de noțiunea binelui fiindcă el se leagă de bine. Iată ce spunea în acest sens părintele Nicolae Steinhard de la Mănăstirea Sihăstria: “cu privire la cuvinte, oamenii își comunică idei, sentimente, infromații. Și acel extaz în fața binelui, frumosului și adevărului ce nu îți mai îngâduie să taci.” Prin urmare care sunt elementele de care se leagîă extazul după părintele Steinhardt:

1. Frumosul
2. Binele
3. Adevărul.

Iată că avem aici ceea am putea să spunem ca o manifestare a extazului legat de alte noțiuni. Aceasta fiindcă după cum am spus extazul nu poate să fie separat de de aceste trei noțiuni. Sunt mai mulți care în cele din urmă uită de faptul că extazul este în sine o manifestare a binelui. Nu putem în nici un fel să ne gândim la extaz ca fiind unul separat de noțiunea de bine. Extazul este în acest sens o exeperiență ce ne face să fim atașați de bine. În acest sens este bine să avem această conștiiță a legăturii dintre extaz și bine. Aceasta fiindcă nu trebuie să credem că extazul este situat undeva dincolo de bine și rău (cum au fost unii nihiliști care credeau așa) ci la fel de bine că este o formă de manifestare a binelui. Prin urmare extazul nu este mai presus de bine, frumos și adevăr. Aceste noțiuni sunt complementare extazului și nu putem să îl concepem fără de ele.[136]

Este adevărat că într-o lume care este perturbată de mai multe crize și angoase sociale și antropologice în cele din urmă extazul este un fapt care nu face decât să ne îndrepte în spre lumea de dincolo. Este această experiență a lumii de dincolo pe care ajungem să o trăim în extaz cea care ne face să fim cât se poate de atenți cu lipsa de sens cu care se confruntă lumea de azi. Fiindcă este o lume care a ajuns într-un fel de proces de auto-macerație sau mai bine său de auto-deificare (de unde provine și starea de macerație) în cele din urmă foarte mulți dintre contemporanii noștii au ajuns să trăiască starea de lipsă de sens. Aceasta fiindcă tendința lumii noastre de azi este să îl centreze pe om sau să facă din centrul vieții omului unele valori femere: banii, plăcerile, faima, funcțiile mari, senzațiile tari etc. Iată de ce când omul ajunge să își dea seama că el vrea ceva mai profund decât toate aceste experiențe în cele din urmă ajunge să sufere și să vadă că în viața lui există un mare gol. Aceasta fiindcă în sufletul fiecăruia dintre noi există o dorință sau mai bine spus o tendință mai mare sau mai mică după lumea de dincolo. Ei bine când omul se rezumă numai la această lume el ajunge de suferă conștient

[135] Radu Teodorescu, *Sfântul și sfințenia în timpurile de azi* (Cugir, 2014).

[136] Prin urmare este bine să știm că extazul este un lucru ce ne face să fim cât se poate de deschiși în spre mistică. Aceasta fiindcă am putut să vedem că extazul este un lucru ce se leagă de experiențele mistice. În acest sens extazu ajunge să fie perceput științific el fiindcă o experiență mistică ce poate să fie circumscrisă de trăirea religioasă. Iată ce spunea marele fizicean Alber Einstein în acest sens: “emoția cea mai profundă și cea mai magnifică pe care o putem înverca este simțământul mistic... acolo se găsește germenele oricărei științe autentice. Cel căruia această emoție îi este străină, care nu mai știe să se lase atins de admirație sau tulburat de extaz, este un om mort.” Avem aici o perspectivă pozitivă a extazului ce a ajuns să fie expeirmentat de unul dintre cei mai mari savanți ai lumii moderne. Iată de ce este bine să știm că extazul este prin urmare un lucru care ne scoate din noi înșine și ne facă să vedem frumusețile lumii de aici ca venind din lumea de dincolo. Extazul este în acest sens o experiență a lumii de dincolo fiindcă dacă este să gândim această lume la rece vom vedea că ea este numai o reflecție a lumii de dincolo.

sau inconștient. Suferă fiindcă sufletul omului este un lucru care vine din lumea de dincolo. Sufletul nostru este cea mai mare dovadă de lumii de dincolo. Aceasta fiindcă deși sufletul este nevăzut el poate să fie simțit. Este sufletul cel care ne conferă intuiția unei lumi de dincolo. Este extazul cel care ajunge să ne facă să trăim cu dorința de a contacta lumea de dincolo. Iată prin urmare că este bine să știm că extazul este unul care în primul rând ajunge să ne pună în legătură cu lumea de dincolo. Gânditorul și scriitorul libanez Khalil Griban spunea la un moment dat că: "orice om are o menire în viață... un har unic sau un talent special pe care îl poate dăruii celorlalți. Atunci când aceste talent unic fuzionează cu serviciul adus celorlalți, noi experimentăm o stare de extaz spiritual, care este scopul suprem, mai presus de orice." Iată prin urmare că atunci când omul ajunge să facă binele pentru semenii lui în cele din urmă ajunge la un fel de trăire a ceea ce este extazul și a modului în care se manifestă el. Este vorba de un extaz spiritual. După cum am spus extazul este unul care ajunge să fie trăit cu sufletul. El poate să fie descris în termenii psihologiei de azi ca un fel de experiență afară din trup. Aceasta fiindcă cu adevărat în extaz sufletul ajunge să iese de multe ori din trup. Totuși, trebuie să știm că extazul nu vine fără o pregătire în prealabil. Trebuie să fim oameni duhovnicești mai întâi de a avea stări de extaz care sunt un fel de iluminare a sufletului nostru.[137]

Este prin urmare adevărat că trăim într-o lume care este destul de divizată și care de mai multe ori nu mai știe ce să facă pentru a evita fragmentarea și a ajunge la unitate. Iată că trebuie să știm că în cele din urmă extazul este o stare ce ne face să fim cât se poate de deschiși în spre unitate și simțul unității. Fiindcă trăim într-o lume care este veșnic prinsă în criza de timp adevărul este că de cele mai multe ori nu știm care este sensul generic al existenței noastre. Așa se face că suntem ca un fel de ființe ce ne macerăm. Teologul ortodox grec Panayotis Nellas a fost cât se poate de concludent când a spus că în lumea de azi păcatul este o experiență ce îl macerează pe om fiindcă omul ajunge să trăiască într-o stare de împrăștiere ce îl face să uite de originea lui spirituală care este Dumnezeu. Iată ce spunea în acest sens filosoful român Constantin Noica: "ce are de dat un spirit feminin? O singură fericire, un singur extaz. Și toată tehnica feminității, este de a pulveriza această fericire în nenumărate fericiri, într-o scuccesiune și devenire de fericiri mai minore. Căci ea pleacă de la ființă și atunci caută devenirea și diversul; în timp ce bărbatul pleacă de la devenire și e însetat de ființă, de unitate. Setea Unului de a se pierde și setea Multipului de a se readuna." Prin urmare în termenii lui Noica putem să vedem că extazul este fără doar și poate o experiență a Unicului și a Multiplului. Aceasta fiindcă trebuie să știm că Dumnezeu care este centrul extazului în cele din urmă poate să fie considerat în același timp Unic dar și Multiplu. Acesta de fapt este paradoxul dogmei lui Dumnezeu Sfânta Treime. În dogma acestei Treimi în cele din urmă Dumnezeu este Unic fiindcă are numai o singură ființă dar El este și Multiplu fiindcă sunt trei persoane în El: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt.[138]

Ma vorbit în această carte că există o ierarhie a extazului. Iată care este aceată ierarhie a extazului:

1. Extazul artistic
2. Extazul științific
3. Extazul religios.

Indiferent de toate aceste trei forme de manifestare a extazului ceea ce trebuie să știm este că extazul este dincolo de toate o stare de tânjire spre lumea de dincolo. Prin lumea de dincolo trebuie să înțelegem aici: raiul. Că există și forme de extaz artificial nu este nici o îndoială. Iată ce spunea în acest sens scriitorul Milan Kundera: "Viteza este forma de extaz dăruită omului de revoluția tehnologică. Spre deosebire de motociclist, alergătorul este prezent în trupul lui tot timpul, silit să gândească într-una la oboseala și la bătăturile lui; omul care aleargă își simte greutatea, vârsta, este mai conștient ca oricând de sine și de curgerea vieții sale. Totul se schimbă când, pentru a dobândii viteza, recurge la ajutorul unei mașini: trupul lui iese atunci din joc, iar ele savurează o viteză pură, o viteză în sine, o viteză-extaz." Din cele spuse mai sus de Milan Kundera putem vedea că există și stări artificiale de extaz. Printr-o stare de extaz artificial trebuie să înțelegem că este vorba de o stare de extaz care se

---

[137] Simeon Kraiopoulos, *Sufletul meu temnița mea* (București, 2009).

[138] Sfânta Treime este în cele din urmă sursa oricărei stări de extaz după creștinsmul ortodox. În acest sens este bine să știm că extazul este fără doar și poate unul care în structura lui este unul treimic. El este unul treimic fiindcă după cum am spus extazul este unul care vine de la Sfânta Treime. Este bine să înțelegem prin urmare că nu se poate vorbii de extaza autentic fără de pecetea Sfintei Treimi. Acest mare adevăr a fost confromat de mai toți sfinții creștin ortodoși. Iată prin urmare că este bine să știm că nu se poate vorbii de extaz în afare limitelor stabilite de Dumnezeu Sfânta Treime. Trebuie să fim cât se poate de atenți cu extazul fiindcă el după cum am arătat în această carte poate să fie mistificat sau mainipulat de draci. Dracii sunt unii care pot vedea că sfinții creștin ortododcși au ajuns la comuniune cu Sfânta Treime, cu îngerii sau cu sfinții prin extaz. Iată de ce ei în cele din urmă pot să creeze stări similare de extaz în cei care sunt naivi sau în cei care se vând pe sine lor.

rezumă la metodele acestei lumi și care în cele din urmă nu Îl include în sine și pe Dumnezeu Tatăl. Iată de ce este bine să știm că extazul este un lucru care poate să se rezume numai la senzațiile lumii de aici totuși, din cele mai vechi timpuri omul a voit ca prin extaz să ajungă să vadă care sunt realitățile lumii de dincolo. Ei bine el a ajuns să facă aceasta prin faptul că mai multe stări de extaz au ajuns să descopere că există o altă realitate, este realitatea lumii de dincolo. În cele din urmă spre această lume de dincolo este destinat omul fiindcă el va ajunge să trăiască lumea de dincolo după moarte. Iată de ce putem să spunem că extazul este o experiență ce trece pragul morții. Aceasta fiindcă mai mulți dintre cei care au avut extaz au trecut de această lume.[139]

În secolul trecut, în Asia Mică, a trăit un preot sfânt, părintele Ioan. Era căsătorit, avea copii și era din Ghelverul Capadociei. În zilele de rând muncea pe câmp, în timp ce duminicile și sărbătorile slujea în biserică. La slujba Sfintei Liturghii aproape întotdeauna izbucnea în plâns, în lacrimi și bocete. În timpul sfințirii Sfintelor Daruri, plânsetele lui erau auzite de toată lumea. Cântăreții cântau „Pe Tine Te lăudăm" cât de rar puteau, însă el întârzia chiar și 15 minute, poate și mai mult. Astfel, și ei repetau cântecul de 5-6 ori.

Odată, au spus epitropilor problema lor iar aceștia, la rândul lor, au spus-o părintelui:

-Părinte am vrea să discutăm cu tine.

- Cum să nu fii mei.

-Dar părinte să nu vă supărați.

- De ce să mă supăr?

- Fiindcă se leagă de sfinția ta.

- De mine?

-Da. Sunt mai mulți oameni din biserică ce nu sunt mulțumiți de modul în care slujiți.

- Ce anume mai extact?

- La epicleză când se prefac darurile pe sfânta masă stați mai mult timp.

- Așa este.

- Lumea spune că este mult prea mult.

- Înțeleg asta.

- Nu îți putea spune rugăciunea de prefacere mai repede pentru ca lumea să nu aștepte atât de mult?

- Nu cred că se poate.

- Nu știți rugăciunea pe de rost sau ce?

-Rugăciunea o știu dar nu pot.

- De ce părinte?

- Aceasta nu depinde de mine, a răspuns părintele Ioan. Când încep să citesc rugăciunea, Sfânta Masă este înconjurată de un foc dumnezeiesc care ajunge la înălțimea de 2-3 metri. Așa că nu pot să mă apropii și să tai Sfintele Daruri. Mă cuprinde frica și groaza. Nu știu ce să fac. Cad atunci la pământ, plâng și implor pe Domnul să înlăture focul, ca să continui. După aceea ridic ochii. Daca flăcările au dispărut, mă ridic și continui, dacă nu, atunci continui implorarea cu lacrimi până se stinge focul. Câteodată, flăcările se dau în dreapta și în stânga și atunci pot să continui.

- Vai părinte nu știam aceasta.

- Nu am voit să vă spun aceasta dar acum fiindcă nu am de ales v-am spus-o.

- Vă mulțumit părinte.

Se spune că epitropii bisericii au spus și creștinilor cum stăteau lucrurile și în cele din urmă oamenii au înțeles că nu aveau de a face cu un preot obișnuit. De atunci nu l-au mai deranjat pe părintele.[140]

Avem aici de a face cu un alt extaz pe care un preot creștin ortodox a ajuns să îl simtă la litughie și este bine să știm că el de demonstrează într-un anume fel diversitatea extazului după cum este el trăit de nevoitorii creștin ortodocși din toate timpurile. După cum am putut vedea aceste preot ajungea de cădea în extaz în cel mai important moment al liturghiei ortodoxe când preotul ajunge să invoce venirea Duhului Sfânt peste sfintele daruri care sunt puse pe masa altarului. Pentru ca să nu există nici un fel de îndoială despre care este această rugăciune pe care o spune preotul la epicleză o vom reda aici: "Doamne, Cel ce ai trimis pe Preasfântul Tău Duh, în ceasul al treilea, Apostolilor Tăi, pe Acela, Bunule, nu-L lua de la noi, ci ni-L înnoieşte nouă, celor ce ne rugăm Ție. " Acesta este momentul în care liturgica creștin ortodoxă consideră că în mod nevăzut se manifestă în împărtășanie prezența Domnului Iisus. Iată prin urmare că avem în preotul de mai sus un caz cât se poate de special. Aceasta fiindcă după cum am putut vedea el vedea în momentul epiclezei un foc mare de 2-3 metrii care

[139] Nils G. Holm (ed), *Religios ecstasy* (Stockholm, 1981).

[140] Botis P. *Părintele Iernim isihastul* (Atena, 1991).

îl făcea să nu se mai apropie de altar. Este fără doar și poate o experiență mistică și trebuie să știm că deși acest preot putea să vadă acest foc în jurul altarului ei bine credincioșii din biserică nu vedeau nimic. Fără doar și poate că avem de a face cu un extaz creștin ortodox care are loc dincolo de limitele acestei lumi. Trebuie să știm că extazul este o experiență care ne leagă de lumea de dincolo și care ne face să fim cât se poate de ancorați în ceea ce voiește Dumnezeu să ne descopere. Ceea ce ne spun mai toate experiențele extazului sau mai bine spus ceea ce ne certifică toate aceste experiențe este că mai există o altă lume care este paralelă cu a noastră și care ne face să știm că trebuie să acceptăm ceea ce ține de ea. Extazul prin urmare este un lucru care ține foarte mult de voința lui Dumnezeu Tatăl. Am arătat că la extaz ajungeau și păgânii din antichitate. Când păgânii nu aveau nici un fel de stare de extaz ei ajungeau de și-o provocau în mod artificial. Făceau aceasta prin consumul de mai multe substanțe toxice cum sunt drogurile. Iată prin urmare că sunt și unii care ajung la strări de extaz fals pe care ei le consideră ca venind de la Dumnezeu sau de la zei. Extazul prin urmare poate să fie demonic și am arătat că în cazul mai multor mistici catolici extazul a fost unul care a implicat cu sine mai multe acte de violență. Trebuie prin urmare să știm că extazul pentru fi considerat ca unul care vine de la Dumnezeu trebuie să treacă proba ortodoxiei care constă în similaritatea lui cu stările de extaz pe care le-au trăit sfinții din Biserica Creștin Ortodoxă.[141]

Prin urmare în această carte am încercat să facem o prezentare generică a ceea ce este extazul și a modului în care este el experimentat. Iată de ce este bine să știm că extazul este un lucru care ajunge să fie un fapt ce ne orientează în spre o lume a oridinii și a ierahiei. Aceasta fiindcă după cum am putut să vedem extazul nu este o experiență haotică și nici nu este unul care îl duce pe om la a fi adeptul hasoului și a ceea ce ține de haos. Scriitorul englez Shakespeare spunea că extazul este fără doar și poate un lucru care ne face să ișim din noi înșine la fel ca o iubire cu patimă: "acesta este însuși extazul iubiri, a cărui violență îi premerge și care duce voința la asumări de multe ori disperate la fel de des ca orice altă patimă care ne afectează naturile naostre." Că există un extaz care de multe ori vine peste misticul creștin ortodox în mod neașteptat nu este nici o îndoială. Aceasta fiindcă după cum am spus extazul este un lucru care ține de Dumenzeu mai mult și nu de om. Omul de azi este un om care vrea să controleze totul și prin urmare de multe ori el este nemulțumit că nu poate să controleze extazul. Omul nu poate să controleze extazul fiindcă în cele din urmă el este un dar. Este un dar care vine de la Dumnezeu și care în cele din urmă ne duce tot în spre Dumnezeu. Sunt din ce în ce mai mulți care după cum am spus desconsideră extazul fiindcă el nu este unul material. Aceasta fiindcă din moment cve nu este material cum se poate face distincția dintre el și halucinație. Am spus aici de un sfânt de la Muntele Athos care a putut să o vadă pe Sfânta Maria în extaz care în stare de extaz i-a dat o monedă de aur. Când s-a trezit din extaz acest sfânt a putut să vadă că avea în mână o monedă de aur. Dacă extazul ar fi fost o simplă halucinație a minții în cele din urmă adevărul este că el nu ami avea cum să se trezească cu o monedă de aur în mână. Prin urmare au fost și dovezi palpabile care ne-au spus că extazul nu este o simplă halucinație.[142]

Am arătat prin urmare că extazul este dincolo de toate o experiență a frumosului. Aceasta fiindcă după cum am putut vedea extazul este o vedere a frumosului din lumea de dincolo. Iată ce spunea în acest sens gânditorul și misticul Arthur Machen: "prin urmare artele sunt cele care fac diferența, cele care îl fac pe om să fie ceea ce este cu adevărat; și când vorbește prin ele el nu face decât să folosească ceea ce este firesc lui ca om. Fiindcă dacă noi lăsăm la o parte pe acel prostesc "*aduce bani,"* care este cât se poate de lipsit de sens, vom ajunge clar și liber la concluzia că omul este preocupat de furmusețe și cu extazul sau transa care precede creația frumuseții și contemplarea ei." Prin urmare este bine să știm că iubirea noastră de frumos este un fapt care ne spune că omul este chemat la o creație extatică a frumosului. Suntem prim urmare cât se poate de senisbili la frumos fiindcă el este unul care ne face să fim orientați în spre lumea de dincolo și la fel de bine ne face să fim mult mai deschiși cu ceea ce am denumit în această carte ca fiind *tânjirea noatră către lumea de dincolo.* Adevărul este că în toți dintre noi cei vii există un fel de tânjire în spre lumea de dincolo. Din aceasta înțelegem că această tânjire este mai mult

---

141 June McDaniel, *Lost ecstasy: its decline and transformation in religion* (Pallgrave Macmillan, 2018).

142 Gânditorul Avijeet Das spunea că: "există un extaz proverbial în modul în care tânjim după momentele frumoase din trecut." Prin aceasta trebuie să înțelgem că există o legătură cât se poate de strânsă dintre fercire și extaz. Aceasta fiindcă de cele mai multe ori extazul se leagă de fericire și invers. Iată de ce este bine să știm că trebuie să avem o viziune cât se poate de clară despre faptul că de multe ori fericirea este unul care ne poate să anticipăm extazul. Iată de ce în cele din urmă creștinismul ortodox nu este de acord cu sătrile de extaz pe care mai mulți mistici stigmatizați le-au avut cu privire la Iisus. Aceasta fiindcă după cum am spus stigmatele sunt expresii ale suferinței și nu trebuie să credem că extazul este suferință fiindcă adevărul este că extazul nu este suferință. Extazul este fără doar și poate o stare de fericire maximă. Aceasta fiindcă el este comuniune cu Dumnezeu. Comuniunea cu Dumnezeu Tatăl în nici un fel nu poate să se manifeste prin suferință șli prin stigmate.

în spre rai. Raiul poate ajunge să fie simțit prin frumusețea din această lume care în mod logic ne duce cu gândul la Creatorul ei. Am vorbit prin urmare că în cele din urmă extazul este expresie a iubirii lui Dumenzeu Tatăl care în mai multe generații a ajuns să își aleagă oameni cu care să comunice și pe care să îi îndrume în viața lor contemporană. Iată de ce trebuie să știm că există o legătură cât se poate de profundă dintre extaz și iubire. Aceasta fiindcă numai un Dumnezeu care iubește în cele din urmă ajunge să comunice cu fii Săi. Suntem fii lui Dumnezeu și acest fapt este unul care poate să fie experimentat de unii mai puternic în timp ce de alții mai slab. Aceasta fiindcă sunt diferite intensități prin care omul ajunge să se raporteze la existența lui Dumnezeu Tatăl. Ceea ce este cel mai propriu pentru noi creștinii ortodocși este extazul de a știi că avem în cer un Dumnezeu Tatăl care ne iubește cu o iubire infinită și care veghează peste noi. Am putea spune că iubirea lui Dumnezeu Tatăl față de noi este sublimul extazului creștin ortodox. La fel de bine dincolo de toate manifestările sale trebuie să știm că centrul extazului creștin ortodox este iubirea lui Dumnezeu Tatăl. Cu cât Îl iubim mai mult pe Dumnezeu Tatăl, cu atât mai mult ajungem să înțelegem stările de extaz pe care au ajuns sfinții creștin ortodocși să le experimenteze în experiențele sale. Iată de ce este bine să știm că extazul este fără doar și poate calea prin care în mod excepțional sfinții creștin ortodocși au ajuns să trăiască iubirea lui Dumnezeu Tatăl.[143]

[143] Antonie Plămădeală, *Tatăl nostru: nu suntem singuri* (Sibiu, 2006).